Jordbruks verket

Sportfiske och fisketurism för landsbygdens utveckling

Om intäktspotential, framgångsfaktorer och förvaltning av gemensamma naturresurser

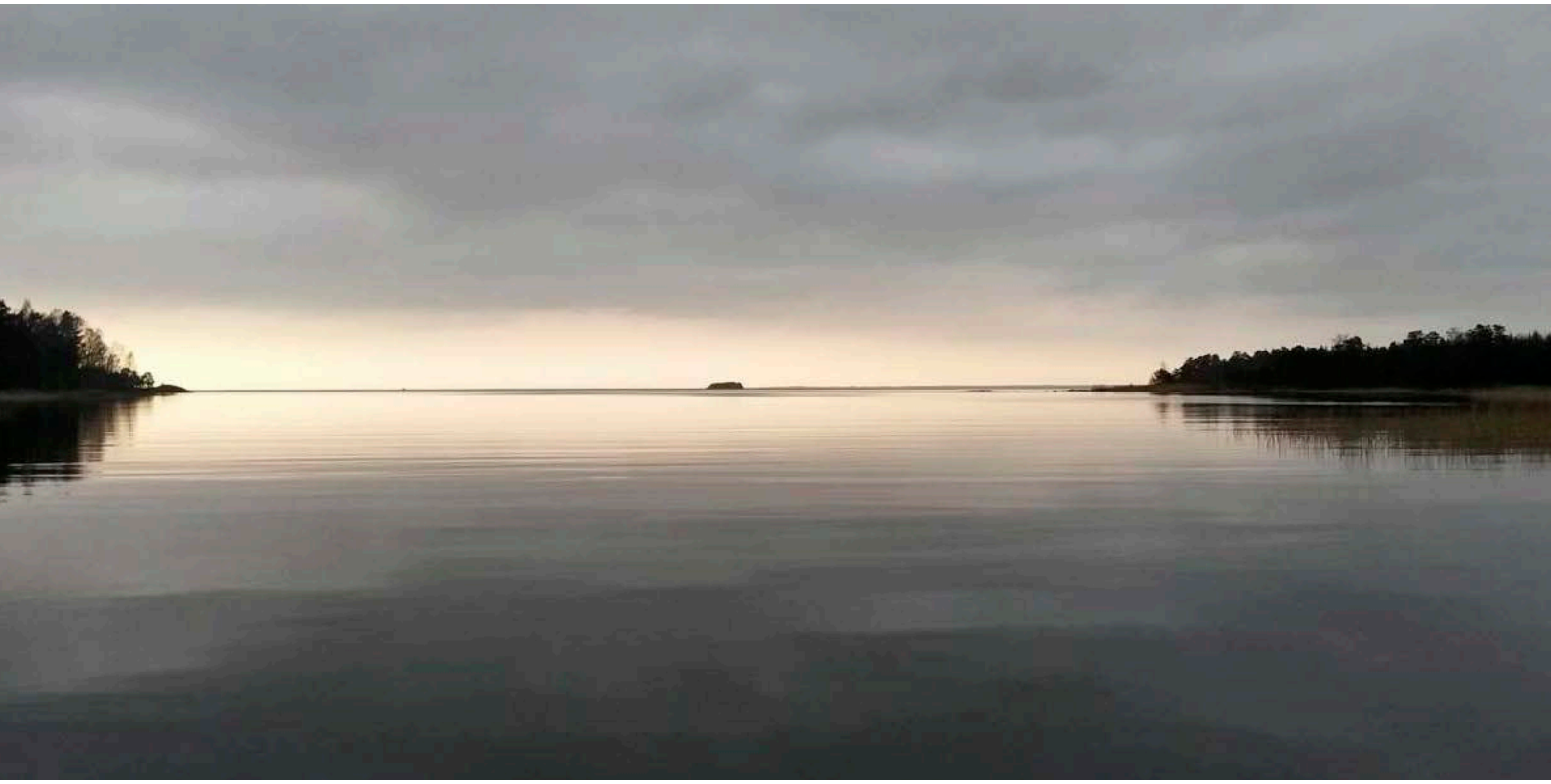

- Rapporten beskriver betydelsen av sportfiske och fisketurism för besöksnäringen baserat på några goda exempel.
- Exemplen illustrerar att fisketurism, och då framförallt den utländska, kan generera värdefulla intäkter till landsbygden.
- En viktig slutsats är att besöksnäringens behov behöver integreras i den ekosystembaserade fiske-förvaltningen.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

vti

Rapport 2017:18

Bakgrunden till denna förstudie är frågan om miljöanpassning av vattenkraften. År 2015 presenterade WWF, Älvräddarna, Sportfiskarna och Naturskyddsföreningen en rapport som undersökte de ekonomiska värdena av en miljöanpassad vattenkraft i Sverige. I den identifierades att det i Sverige saknas den typ av analys som används i exempelvis USA för att bedöma nyttor och kostnader av olika åtgärder som kan förbättra förutsättningar för bland annat fritidsfiske.

Ett förslag på ett omfattande forskningsprojekt med syfte att ta fram värderingsmodeller presenterades för Jordbruksverket våren 2016. Det visade sig dock i viss mån överlappa med redan pågående forskningsprojekt och uppdrag som finansieras av Havs- och vattenmyndigheten. Jordbruksverket valde därför att upphandla denna förstudie som närmare beskriver den forskning som pågår och de kompletterande forskningsbehov som finns med utgångspunkt från det uppdrag Jordbruksverket har att främja utvecklingen av fritidsfisket och fisketurismen. Förstudien kartlägger och presenterar också goda exempel på fisketuristisk verksamhet och beskriver utifrån dessa exempel vilket värde olika typer av sportfiske och fisketurism kan generera i olika typer av vatten.

Förstudien är genomförd och redovisad av Lena Nerhagen på Statens Väg- och Transportforskningsinstitut och Mats Jonsson, fristående konsult. Kontaktperson på Jordbruksverket är Daniel Melin, fritidsfiskesamordnare på fiskerienheten.

Innehåll

Sammanfattning 6

Summary 7

1 Inledning 8

1.1 Syfte och genomförande 9
1.2 Rapportens avgränsning och disposition 9
1.3 Definitioner 10

2 Beskrivning av goda exempel 12

2.1 Urvalet av goda exempel 13
2.2 Datainsamlingen från goda exempel 14
2.3 Geografi och övriga förutsättningar i exemplen 16
2.3.1 Torne Älv 16
2.3.2 Övre Vindelälven (Ammarnäs och Kraddsele) 18
2.3.3 Gimån 21
2.3.4 Fishing In Sweden (Jönköpingsområdet) 22
2.3.5 Mörrumsån 24
2.3.6 Karlskrona skärgård 25
2.4 Reflektioner från datainsamling – validitet och reliabilitet 27

3 Samhällsekonomisk analys av fritidsfiske och fisketurism 29

3.1 Litteraturöversikt samhällsekonomisk värdering och marknadsanalys 29
3.2 Resultat från undersökningar om fritidsfiske och fisketurism från efterfrågesidan (fiskaren) 31
3.3 Resultat från undersökningar om fritidsfiske och fisketurism från utbudssidan (företagen) 37
3.4 Information om omsättning från goda exempel 38
3.4.1 Torne Älv 38
3.4.2 Övre Vindelälven (Ammarnäs och Kraddsele) 39
3.4.3 Gimån 40
3.4.4 Fishing in Sweden (Jönköpingsområdet) 41
3.4.5 Mörrum 42
3.4.6 Karlskrona skärgård 42
3.5 Sammanfattande slutsatser 43

4 Förvaltning av gemensamma vatten- och fiskeresurser 45

4.1 Litteraturöversikt förvaltning fiskevatten 46
4.2 Förvaltning och samverkan i de goda exemplen 49
4.2.1 Torne älv 50
4.2.2 Övre Vindelälven (Ammarnäs och Kraddsele) 51
4.2.3 Gimån 52

4.2.4 Fishing in Sweden (Jönköpingsområdet) 53
4.2.5 Mörrumsån 53
4.2.6 Karlskrona skärgård 54
4.3 Sammanfattande slutsatser 55
5 Förvaltning för främjande av fisketurism - diskussion och förslag till fortsatt forskning 57
5.1 Exempel på svensk tillämpning av EUs vattendirektiv 57
5.2 Behov av åtgärder och forskning för att nå målen i strategin 60
6 Referenser 66
7 Publikationer inom samma område 71
Bilaga 1 - Intervjuunderlag 72

Sammanfattning

Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten har gemensamt tagit fram en strategi för utvecklingen av svenskt fritidsfiske och fisketurism fram till 2020. Där anges ett antal mål varav i första hand två är anledningen till att denna studie initierats. Dessa två mål är:

- Kunskapen är stor om fritidsfiskets och fisketurismens samhällsnytta och betydelse för stadsbefolkningen och för möjligheterna att bo, leva och verka på landsbygden.
- Kunskapsförsörjning om fritidsfiske och fisketurism utvecklas och samordnas av ansvariga myndigheter i syfte att förse berörda intressenter med kunskapsunderlag.

Denna studie har genomförts på Jordbruksverkets uppdrag. Syftet har varit att beskriva den forskning som pågår och de kompletterande forskningsbehov som finns med utgångspunkt från det uppdrag Jordbruksverket har att främja utvecklingen av fritidsfisket och fisketurismen. Det har också ingått att kartlägga och presentera goda exempel på fisketuristisk verksamhet och att utifrån dessa exempel beskriva vilket värde olika typer av sportfiske och fisketurism kan generera i olika typer av vatten. Det övergripande syftet är att identifiera och kommunicera framgångsfaktorer bakom lönsam fisketuristisk verksamhet och därigenom bidra till en utveckling av branschen och förutsättningarna att bo, leva och verka på landsbygden. För att uppfylla detta syfte har också förutsättningarna för att bedriva sådan verksamhet undersökts. I studien har sex goda exempel på fisketuristisk verksamhet i olika delar av landet fått beskriva sin verksamhet, dess förutsättningar och hinder.

Utifrån dessa exempel beskrivs i rapporten hur de samhällsekonomiska effekterna av denna näring kan beräknas och vilka faktorer som påverkar intäkterna. Därutöver beskrivs hur samhällsekonomisk information kan användas för att analysera förutsättningarna för att utveckla denna typ av verksamhet. Av den information som samlats in från de goda exemplen framgår att omsättningen varierar stort mellan olika områden, att intäkterna ökar med utländska besökare och med omfattningen på verksamheten. Ytterligare en slutsats är att intäkter från fiskekort är blygsamma i förhållande till övriga intäktsposter.

Studien visar dock också att det finns ett antal hinder som försvårar utvecklingen av denna verksamhet som baseras på nyttjande av gemensamma resurser. I rapporten diskuteras därför vilken kunskap som idag finns om hur förvaltningen kan bedrivas samt de slutsatser som framkommit om behoven av organiserad samverkan mellan privata och offentliga aktörer. Ett hinder som identifierats är olika intressekonflikter såsom mellan husbehovsfiske och fisketurism, eller fisketurism och vattenkraft. Ett annat är att medan internationella organisationer som FAO lyfter behovet av att balansera bevarande, uthålligt nyttjande samt rättvis och skälig fördelning av de värden som en resurs genererar, är svensk vattenförvaltning inriktad på aspekter som gäller naturvård och naturmiljö. Detta är givetvis viktigt men innebär att insatser som kräver offentlig-privat samverkan och samordnad planering kan komma att förbises. Vi har exempelvis konstaterat att nationell statistikinsamling saknar information om fisketurismens omfattning. Det behövs också kunskap om prissättning och hur den kan utformas för att bidra både till intäkter till en verksamhet och en region över tid samtidigt som den bidrar till ett miljömässigt hållbart resursutnyttjande.

För att utveckla fisketurismen på landsbygden behövs kunskap om turisters, inte minst utländska besökares, efterfrågan. Även myndigheternas arbete med att i beslut om åtgärder samverka och väga in konsekvenser för olika sektorer och samhällsmål behöver utvecklas.

Summary

The Swedish Board of Agriculture and the Swedish Agency for Marine and Water Management have jointly developed a strategy for the development of Swedish recreational fishing and fishing tourism until 2020. This sets out a number of goals, two of which are the main reasons for the initiation of this study:

- Improved knowledge about the welfare effects and benefits of recreational fishing and fishing tourism for the urban population and the possibility to live and work in rural areas.
- Knowledge about recreational fishing and fishing tourism is developed and coordinated by the responsible authorities in order to provide relevant stakeholders with a knowledge base

This study has been carried out on behalf of the Swedish Board of Agriculture. The purpose has been to describe the research currently in progress and the additional research needs based on the task of the Swedish Board of Agriculture to promote the development of recreational fishing and fishing tourism. In addition, it should map and present good examples of fishing tourism activities, and to describe, on the basis of these examples, what value different types of sport fishing and fishing tourism can generate in different types of water. The overall aim is to identify and communicate success factors behind profitable fishing tourism activities, thereby contributing to the development of the industry and the conditions for living and working in rural areas. To fulfill this objective, the prerequisites for conducting such activities have also been investigated. In the study, six good examples of fishing tourism destinations in various parts of the country have described their activities, their conditions and obstacles.

Based on these examples, the report describes how the socioeconomic effects of this industry can be calculated and what factors affect revenue. In addition, it describes how socioeconomic information can be used to analyze the conditions for developing this type of business. From the good examples, it appears that turnover varies between different areas, with the share of foreign visitors and the extent of the business. Another conclusion is that income from fishing licenses is modest in relation to other income items.

The study also shows that there are a number of obstacles that make the development of this activity, that is based on the use of common resources, difficult. The report therefore discusses what knowledge is currently available about how the management can be conducted and the conclusions that emerge about the needs of organized cooperation between private and public actors. An example of an obstacle found in the study is conflicts of interest between house need fishing and fishing tourism, as well as between fishing tourism and hydropower. Another obstacle is that while international organizations such as FAO highlight the need to balance conservation, sustainable use and fair and fair distribution of the values generated by a resource, Swedish water management focuses on aspects relating to nature conservation and the natural environment. This is of course important, but means that efforts that requires public-private cooperation and coordinated planning may be overlooked. For example, we have found that national statistics collection lacks information about the extent of fishing tourism. There is also a need for knowledge of pricing and how it can be designed to contribute both to revenue to an activity and region over time while contributing to environmentally sustainable resource use.

In order to develop the fishing tourism industry in rural areas, knowledge about tourists, not least foreign visitors, is needed. The efforts of the authorities to work together in decision-making on policy measures and to weigh in impacts on different sectors and societal objectives also need to be developed.

1 Inledning

Frågan om fritidsfiske och fisketurism har uppmärksammats på statlig nivå under senare tid eftersom det ses som en möjlig grund för regional utveckling i olika landsbygdsområden i Sverige (SOU 2017:1). För att lyfta frågan har Jordbruksverket och Havs och vattenmyndigheten (HaV) tagit fram en nationell strategi för utvecklingen av svenskt fritidsfiske och Fisketurism fram till 2020[1]. Ett problem i detta sammanhang är att det svenska förvaltningssystemet kännetecknas av att många aktörer är inblandade i beslutsprocesser avseende utformning och genomförande av politik, såväl departement som myndigheter på nationell, regional som lokal nivå. I många fall omfattas även privata aktörer såsom fiskevattenägare. Detta innebär utmaningar för strategiskt arbete med såväl förvaltning av gemensamma resurser som fisk, som arbete med turismutveckling.

En verksamhet som i stor utsträckning påverkar möjligheten att utveckla fritidsfiske, sportfiske och fisketurism är förvaltningen av sjöar och vattendrag. Ett exempel på ett konfliktområde där det i nuläget pågår såväl forskning som utredningar är avvägningen mellan elproduktion från vattenkraften och främjande av såväl natur- som kulturvärden för att uppfylla art- och habitatsdirektivet (Havs- och vattenmyndigheten, 2017a). Aktörer som är involverade i detta arbete är bland annat Energimyndigheten, HaV och olika länsstyrelser, men även forskningsorganisationer som Energiforsk, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och Centrum för Miljö- och Naturresursekonomi i Umeå (CERE) deltar i arbetet.

Det finns dock ytterligare en viktig intressentkategori när det gäller förvaltning av sjöar och vattendrag och det är de som drar nytta av resursen, exempelvis yrkes- och fritidsfiskare samt entreprenörer som kan utveckla sportfiske och fisketurism. Även deras intresse bör ligga till grund för beslut om förvaltning av en gemensam resurs. Detta komplicerar beslutsfattandet om vatten- och fiskeförvaltning ytterligare. Tillväxtverket och de regionala utvecklingsorganen i respektive län ansvarar för arbetet med regional utveckling och turism men det är Jordbruksverket som har i uppdrag att främja utvecklingen av fritidsfisket och fisketurismen. För att lyfta fram denna näring finns därför i den framtagna strategin, som innehåller en vision om fördubblad fisketurism, ett flertal mål för främjandearbetet till år 2020. Följande fyra mål har stor bäring på denna förstudie:

- Kunskapen är stor om fritidsfiskets och fisketurismens samhällsnytta och betydelse för stadsbefolkningen och för möjligheterna att bo, leva och verka på landsbygden.
- Kunskapsförsörjning om fritidsfiske och fisketurism utvecklas och samordnas av ansvariga myndigheter i syfte att förse berörda intressenter med kunskapsunderlag.
- Den nationella fiskelagstiftningen ger myndigheterna möjlighet att förvalta fiskebestånden och reglera fisket utifrån fiskevårdande- och samhällsekonomisk hänsyn.
- Den nationella fiskeförvaltningen och fiskevården bedrivs utifrån en ekosystembaserad långsiktig plan och syftar till att optimera fiskeresursens samhällsekonomiska värden inom ramen för ett långsiktigt hållbart nyttjande.

[1] http://www.jordbruksverket.se/download/18.449e88113dc95b78dc8000264/1370041140871/ Svenskt+fritidsfiske+och+fisketurism+2020_webb.pdf.

1.1 Syfte och genomförande

Denna studie genomförs på Jordbruksverkets uppdrag. Den syftar till att beskriva den forskning som pågår och de kompletterande forskningsbehov som finns med utgångspunkt från det uppdrag Jordbruksverket har att främja utvecklingen av fritidsfisket och fisketurismen samt att kartlägga och presentera goda exempel på fisketuristisk verksamhet och att utifrån dessa exempel beskriva vilket värde olika typer av sportfiske och fisketurism kan generera i olika typer av vatten. Ett övergripande syfte är att identifiera och kommunicera framgångsfaktorer bakom lönsam fisketuristisk verksamhet och därigenom bidra till en utveckling av branschen och förutsättningarna att bo, leva och verka på landsbygden. Studien ska bland annat:

- Kartlägga och presentera en kunskaps- och litteratursammanställning avseende fritidsfiskets och fisketurismens samhälls- och företagsekonomiska effekter.
- Kartlägga och presentera goda exempel på lyckad fisketuristisk verksamhet och att utifrån dessa exempel beskriva vilket värde sportfiske och fisketurism kan generera i olika typer av fiskevatten.
- Kartlägga och presentera framgångsfaktorer för fisketuristisk destinationsutveckling mot bakgrund av de goda exemplen.

Inom ramen för nuvarande förvaltning pågår statistikinsamling och ett antal forskningsprojekt som syftar till att klarlägga det samhällsekonomiska värdet av fritidsfiske i Sverige. Dessa baseras i huvudsak på kvantitativ analys. Vi gör en kartläggning av dessa studier och övrig relevant litteratur. Därutöver genomför vi en kvalitativ undersökning baserat på ett antal fallstudier av goda exempel i Sverige, där vi beskriver framgångsfaktorer men också betydelsen av de förutsättningar som finns i form av förvaltning av vatten och fiske. Syftet med detta upplägg är att illustrera de skillnader i förutsättningar som det är viktigt att känna till och ta hänsyn till i praktiskt förvaltningsarbete.

Det här är en förstudie och vi har därför avseende de goda exemplen använt ett bekvämlighetsurval. Det har varit en tvåstegsprocess. Eftersom det handlar om att ge information om möjligheten till regional utveckling i olika delar av landet, samt att beskriva den variation som finns avseende fisketurism och förvaltningen av fiske, så har vi inledningsvis identifierat olika typer av vatten i olika geografiska områden som är intressanta att beskriva. Baserat på dessa kriterier har vi därefter inkluderat goda exempel för respektive typ av vatten baserat på information från de kontakter med branschen Mats Jonsson har haft i tidigare arbeten samt de kontakter Jordbruksverkets kontaktperson har.

1.2 Rapportens avgränsning och disposition

I denna studie lägger vi störst fokus på det fiske som är en del av besöksnäringen, d.v.s. en attraktion som människor reser längre sträckor för och där de i större eller mindre utsträckning ägnar sig åt sportfiske. Efter en inledande beskrivning av studien i kapitel ett, beskrivs i kapitel två datainsamlingen från fallstudierna och de goda exemplen inom ramen för projektet. De goda exemplen som använts presenteras där även närmare. I kapitel tre beskrivs hur olika typer av samhällsekonomisk analys har tillämpats i vetenskapliga studier av fritidsfiske. Hur sådan information kan användas för att göra en marknadsanalys för en viss destination beskrivs också. Därefter presenteras resultat från nordiska och svenska studier och från fallstudi-

erna avseende efterfrågan, ekonomi och sysselsättning på olika platser. Kapitlet avslutas med en diskussion om vilka slutsatser som kan dras om fisketurismens potential för att bidra till regional utveckling samt de kunskapsluckor som vi har identifierat. I kapitel fyra diskuteras på motsvarande sätt vilken forskning som bedrivs när det gäller förvaltning av gemensamma resurser. Resultat från svenska studier och utredningar presenteras liksom resultat från fallstudierna. Kapitlet avslutas med en diskussion. I kapitel fem diskuteras avslutningsvis hur svensk förvaltning av möjliga fiskevatten kan behöva förändras för att främja i första hand fisketurism. Vi diskuterar utifrån ett aktuellt exempel hur förvaltningen fungerar idag. Därefter redovisar vi, utifrån de 14 målen i strategin för fisketurism och fritidsfiske, de behov av åtgärder och forskning som vi identifierat.

1.3 Definitioner

Definitionen på fritidsfiske är enligt FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO fiske av fisk som inte är en individs primära resurs för att tillgodose näringsbehov och som vanligtvis inte säljs eller på annat sätt handlas med på en marknad (FAO, 2012). I den av Jordbruksverket och HaV framtagna strategin används följande definitioner:

- Fritidsfiske är allt fiske som inte bedrivs för avsalu. Syftet är rekreation och/eller konsumtion av fångsten i det egna hushållet. Fritidsfiske kan delas upp i sportfiske och husbehovsfiske beroende på vilken redskapstyp som används samt vad syftet med fisket är.
- Fisketurism är när människor i syfte att fritidsfiska reser till och vistas på platser utanför sin vanliga omgivning eller nyttjar tjänster som tillhandahålls av fisketurismföretag.
- Fisketurismföretag är verksamheter som i vinstdrivande syfte tillhandahåller fritidsfiskerelaterade tjänster i direkt anslutning till en fiskeupplevelse.

När det gäller fisketurism görs det i den vetenskapliga litteraturen också en uppdelning mellan turistfiskare och fisketurister. Den första gruppen ägnar sig åt fiske som en del av upplevelsen medan för den senare gruppen är fiske huvudaktiviteten och reseanledningen. Ytterligare en dimension som diskuteras är avsikten med själva fångsten. För somliga är det att få fisk som man kan konsumera och för andra är det upplevelsen med att försöka fånga fisk som står i centrum (och där fisken ofta återutsätts, så kallad Catch and Release).

Fritidsfiske i Sverige kan bedrivas på allmänt eller enskilt vatten. Allmänt vatten finns i havet och de fem stora sjöarna. Det innebär att allmänheten får fiska där utan tillstånd så länge man följer gällande regler för fisket. Allmänt vatten förvaltas av staten genom Havs- och vattenmyndigheten. I princip allt annat vatten är enskilt och där måste man ha fiskerättsägarens tillstånd för att få fiska. Det får man lättast genom att lösa ett fiskekort för det vatten i vilket man vill fiska. Det går inte att lösa fiskekort i alla vatten eftersom det är fiskerättsägarna själva som bestämmer om fisket ska upplåtas till allmänheten eller inte. I Sverige har vi dock en god tillgänglighet till fritidsfiske för allmänheten med väldigt många upplåtna vatten.

Enskilda fiskevatten förvaltas ofta i fiskevårdsområden (FVO) som länsstyrelsen utövar tillsyn över. Det finns ungefär 2 000 sådana områden i Sverige som upplåter fiske till allmänheten. Staten är också en viktig aktör eftersom Statens Fastighetsverk förvaltar en hel del mark och fiskevatten i inlandet. Av det totala markinnehavet är 2,8 miljoner hektar skyddat som nationalpark eller naturreservat. Därutöver äger Sveaskog, som är Sveriges största skogsägare, 4,0 miljoner hektar mark. Detta skogsinnehav är fördelat över hela Sverige, men huvuddelen finns i norra delen av landet.

Vattnen i fjällområdet är både statligt och enskilt ägda. Staten förvaltar i huvudsak de vatten som är belägna inne bland fjällen medan de enskilda vattnen återfinns i anslutning till de bebyggda fjälldalarna. De sistnämnda ingår ofta i fiskevårdsområden som också upplåter fiske.

2 Beskrivning av goda exempel

Sverige och Norden skiljer sig rent allmänt från övriga EU eftersom vi har en stor andel sjöar och många men kortare stora vattendrag. Enligt SMHI (2015) finns det över 100 000 registrerade sjöar i Sverige och över 30 000 vattendrag (vilket är alla typer av strömmande vatten) i tillägg till de havsområden som finns runt landets kuster. Många vatten samt attraktiva fiskarter innebär att förutsättningar finns för att locka såväl svenska som utländska fisketurister. Förutsättningarna för fritidsfiske och fisketurism varierar dock både beroende på geografi, meterologi men även på grund av tillgänglighet. Årligen genomför Statistiska Centralbyrån (SCB) en undersökning över svenskars fritidsfiske i Sverige. I en nyligen genomförd analys baserad på dessa data, så görs åtskillnad mellan inlandsfiske i Göta- och Svealand respektive Norrland, inlandsfiske i de stora sjöarna samt havs-och kustfiske på olika platser runt våra kuster (Carlén, 2016). Analysen visar att efterfrågan ser olika ut på olika platser vilket innebär att åtgärder för att främja fritidsfiske och fisketurism måste anpassas till de förutsättningar som råder på en viss plats.

För att illustrera den variation som finns, som man måste förhålla sig till som beslutsfattare, så har vi i denna studie valt ut sex olika fiskeområden som fallstudier. De är lokaliserade på olika platser i landet (se Figur 1), med olika typer av fiske och förvaltningsförutsättningar. De fiskevatten som valts ut är:

- Två strömvatten i inlandet (Övre Vindelälven och Gimån).
- Två strömvatten med havsvandrande lax och/eller havsöring (Torne älv och Mörrumsån).
- Ett sjö- och ett havsområde med gädda, gös och abborre (Jönköping/ Fishing in Sweden och Karlskrona).

Figur 1 Karta med lokalisering av de goda exemplen.
Källa kartbild: http://i192.photobucket.com/albums/z50/SoJo12/Tillf/sverigekarta.gif

I det följande kapitlet ger vi motiv till och översikt över de utvalda områdena, en beskrivning av hur datainsamlingen om dessa genomförts, samt beskriver vilka förutsättningar som råder i respektive område. Resultaten från datainsamlingen avseende ekonomi och samverkan/förvaltning presenteras i kapitel 3 respektive 4.

2.1 Urvalet av goda exempel

En utgångspunkt för de exempel vi valt ut är som nämnts att de ska representera olika typer av fritids-/sportfiske. Därutöver har vi varit intresserade av platser där det bedrivs verksamhet med inriktning på fisketurism. Den gemensamma nämnaren mellan de goda exemplen är därför att det bedrivs ett mer eller mindre aktivt arbete för att utveckla fiskeresursen och på flertalet ställen också fisketurismen. I flertalet av dessa områden finns det fisketurismentreprenörer[2] som enbart arbetar med att utveckla fisketurismen. Trots att dessa områden enligt vår bedömning har en bit kvar till sin fulla potential så har de på olika sätt kommit betydligt längre i sin utveckling än många andra områden. De kan därför ur flera synvinklar anses utgöra goda exempel inom svensk fisketurism. I Tabell 1 ges en översikt över likheter och skillnader mellan exemplen.

De utvalda exemplen representerar i stor utsträckning områden där annan verksamhet såsom yrkesfiske eller vattenkraft saknas. De är därför exempel på hur fisk som resurs i opåverkade vattendrag kan generera turismintäkter. Detta innebär dock inte att det inte finns problem med förvaltningen. De är därför också utvalda för att de representerar olika typer av förvaltning. Det är utmärkande för dessa goda exempel (förutom Torne älv) att det finns en mer eller mindre utvecklad samverkan på lokal nivå som främjar den fisketuristiska utvecklingen. Det finns dock sällan en gemensam vision och målsättningar som alla berörda aktörer delar. De illustrerar därför också de konflikter som i större eller mindre utsträckning är förenade med denna verksamhet, exempelvis mellan fiske med olika typer av fångstredskap. De ger också viss information om hur olika åtgärder kan införas för att säkerställa ett långsiktigt hållbart resursuttag.

[2] I denna rapport används begreppet entreprenör för de verksamheter som arbetar med att erbjuda tjänster baserat på fiske vilket även inkluderar några fiskevårdsområden som arbetar lokalt med att främst förvalta resursen och sälja fiskekort. Omfattningen på verksamheten varierar, vissa erbjuder enbart tjänster direkt förenade med fiske medan andra också erbjuder mat, logi och i vissa fall även båtuthyrning.

Tabell 1. Översiktlig beskrivning av förutsättningar som råder i utvalda goda exempel.

	Torne älv	Övre Vindelälven	Gimån	Jönköping	Mörrumsån	Karlskrona skärgård
Län	Norrbotten	Västerbotten	Jämtland	Småland	Blekinge	Blekinge
Fiskresurs	Lax, havsöring, öring, harr	Öring, harr	Öring, harr	Gädda, gös abborre	Lax, havsöring	Gädda
Huvudsaklig Säsong	3 mån	3 mån	3 mån	8 mån	10 mån	10 mån
Förvaltning	Många FVOs, statlig förvaltning från svensk och finsk sida. Internationell laxförvaltning viktig faktor.	Två FVO förvaltar lokalt. Statlig förvaltning i det närliggande naturreservatet.	Två FVO förvaltar lokalt. Begränsad statlig förvaltning.	Flera FVO förvaltar lokalt. Begränsad statlig förvaltning.	En enda fiskerättsägare (Sveaskog) förvaltar fisket lokalt. Statlig och internationell förvaltning påverkar.	Endast statlig förvaltning, men hittills begränsad.
Entreprenörer (med fokus på sådana som erbjuder flera typer av service)	Ja, några entreprenörer.	Ja, tre entreprenörer. FVO's erbjuder även viss service.	Någon enstaka entreprenör. FVO's agerar delvis som entreprenörer men begränsad service.	En entreprenör (Fishing in Sweden) som verkar i flera sjöar.	Sveaskog ensam entreprenör, fokus fiske och förvaltning men erbjuder t.ex. inte eget boende.	Tre entreprenörer.
Övrig turism	Natur-, kultur-, samt vinterupplevelser. Ofta småskaligt.	Fjällvandring, hästturer, lokal kultur, snöskoter, skidåkning, småskaligt	Vissa natur och kulturupplevelser	Natur och kulturupplevelser, Jönköping, Vättern	Natur, kultur, skärgård. Några lite större besöksmål finns.	Mångfald natur och kulturupplevelser, skärgård
Avstånd till närmare större tätort (över 50 000 invånare)	40-60 mil (Umeå), 8-30 mil (Luleå)	Mer än 30 mil (Umeå)	Ca 6 mil (Östersund)	Ca 2-3 mil (Jönköping)	Ca 8 mil (Växjö)	Ca 10 mil (Växjö)

2.2 Datainsamlingen från goda exempel

Insamlingen av data har genomförts via i första hand telefonintervjuer med entreprenörer och turistorganisationer som bedömts vara relevanta på respektive destination. Utöver detta har information även använts från Länsstyrelsen, destinationers och entreprenörers webbsidor, samt från olika publicerade källor. Destinationer har valts ut i samråd med uppdragsgivaren medan intervjuobjekten (entreprenörer och övriga kontakter) har valts ut under arbetets gång. På vissa destinationer har även kortare intervjuer genomförts med andra organisationer och personer som bedömts kunna ge ytterligare data eller bekräfta specifika data. Datainsamlingen har i huvudsak genomfört under april 2017.

En intervjuguide användes för intervjuerna baserad på sådana guider som använts i andra liknande studier, (se bilaga 1). Förutom beskrivning av verksamheten och ekonomisk information var vi även intresserade av hur arbetet med förvaltning av resursen bedrivs och vilka som är involverade i detta. Som underlag för dessa frågor har vi utgått från de rekommendationer som tagits fram i ett EU-finansierat forskningsprojekt, *Management for sustainable tourism*[3]. I detta konstateras att god förvaltning kräver en organiserad samverkan mellan offentliga och privata aktörer och att en sådan samverkan bygger på ett antal förutsättningar, se Tabell 2.

[3] http://pm4esd.eu/the-method/governance/

Tabell 2. Viktiga förutsättningar för utveckling av hållbar turism enligt EU projektet PM4ESD.

1. Vision och ledarskap;
2. Offentlig-privat samverkan;
3. Tydliga roller och ansvarsfördelning;
4. Tydliga strukturer för verksamheten och processer för avgränsning, debatter, beslutsfattande och positive kommunikation;
5. Engagerade och delaktiga kommuner;
6. Utveckla och dela expertis och kunskap;
7. Transparent beslutsfattande med tydligt ansvar.

De aktörer och organisationer som bedömts vara relevanta för intervjuer har först kontaktats via telefon för att förankra syftet och nyttan av deras deltagande, varvid tid för den egentliga intervjun kunnat bokas. Vid kontakt med entreprenörer så har, efter det inledande samtalet, ett mail med frågor relaterade till deras ekonomi sänts ut där svaren sedan stämts av inledningsvis under intervjuerna. I vissa fall har uppföljande telefon- eller mailkontakt med svarspersoner förekommit för att få förtydliganden eller kompletteringar av svar. I de olika fallstudierna har följande intervjukällor använts:

Torne älv: Länsfiskekonsulenten samt en miljöekonom vid Länsstyrelsen Norrbotten har intervjuats samt en projektledare hos Sportfiskarnas Norrbottenskontor (med ansvar för projekt som syftar till att få tillbaka mer vildlax i älvarna). Vidare har en representant för den regionala turistorganisationen samt för två fisketuristiska verksamheter intervjuats. Information om fisket på den finska sidan av Torne älv har erhållits via mailkorrespondens med LUKE, det finska Naturresursinstitutet.

Övre Vindelälven: Styrelserepresentanter för Ammarnäs Fiskevårdsområde respektive Kraddsele Samfällighetsförening har intervjuats, samt de tre entreprenörer som har betydande verksamhet i området. Information har även stämts av med en ytterligare aktör som har god insikt i områdets fiske och utveckling.

Gimån: Kassören i styrelsen för Övre Gimåns fiskevårdsområde respektive ordföranden för Gimdalens Fiskevårdsområden har intervjuats. Dessutom har ansvarig person för turismutvecklingsfrågor på Bräcke kommun samt en entreprenör och en boendeanläggning intervjuats.

Fishing in Sweden (Jönköpingsområdet): En av grundarna till Fishing in Sweden samt en representant för den regionala turistorganisationen Smålands Turism har intervjuats. Information har även stämts av med en fiskerikonsulent på Länsstyrelsen i Jönköpings läns fiskeenhet.

Mörrumsån: Den ansvariga personen för Mörrums Kronolaxfiske inom Sveaskog har intervjuats samt en ansvarig för turismutvecklingsfrågor på Karlshamns kommun.

Karlskrona skärgård: Tre fisketuristiska entreprenörer med omfattande verksamhet i området har intervjuats, samt en marinbiolog på Länsstyrelsen Blekinge.

2.3 Geografi och övriga förutsättningar i exemplen

För att förstå vilka möjligheter som finns för att bedriva fritidsfiske och fisketuristisk verksamhet i ett vatten behövs kunskap om platsen och dess förutsättningar. I detta avsnitt presenterar vi sådan information för våra goda exempel.

2.3.1 Torne Älv

Torne älv är en av Sveriges sista naturliga och av vattenkraft outbyggda älvar. Det är den näst största älven i nordligaste Sverige med en medelvattenföring på 388 m^3/s vid mynningen. Torne älvs 52 mil långa huvudfåra rinner upp i fjällområdena runt Torne Träsk (Sveriges och Skandinaviens största fjällsjö) nära norska gränsen, och dess största biflöden är Mounio-Vittangi samt Rautasälven. Avrinningsområdet är totalt sett över 40 000 km^2 varav över 60 % finns i Sverige, resten i Finland och en mycket liten del även i Norge.[4] Från mynningen i Bottenviken följer älven gränsen mellan Sverige och Finland upp till strax innan Pajala där den viker av in i Sverige åt nordväst.

Området kännetecknas av stora vidsträckta skogsområden samt stora fjällområden uppe i nordväst och längst i norr. I denna glesbygd är det ofta stora avstånd mellan de få tätorter som finns. Besöksnäringen längs älvdalen består oftast av mer småskaliga verksamheter vars utbud framför allt är fokuserat på natur- och kulturupplevelser. Under senare år har framför allt vintersäsongen med fokus på kyla, norrsken och vinteraktiviteter rönt mest uppmärksamhet.

Mellan svensk och finsk sida finns en samverkan när det gäller försäljningen av det s.k. ”gemensamhetskortet” för fisket och del av intäkterna går till den fisketillsyn som Länsstyrelsen bedriver längs älven. På den svenska sidan finns flera sträckor som inte ingår i gemensamhetskortet utan där säljs separata fiskekort. På den svenska sidan förekommer viss samverkan där Länsstyrelsen och HaV samlar olika aktörer för dialog och rådgivning när det gäller den statliga förvaltningen. Yrkesfisket efter lax utanför älvens mynning regleras av internationellt överenskomna fångstkvoter mellan EU’s länder. Detta har inneburit ett kraftigt minskat yrkesfiske efter lax på öppet hav i södra Östersjön vilket är den enskilt största orsaken till att det har skett en så kraftig ökning av uppgången av lax i Torne älv de senaste åren.

I kartan i Figur 2 visas hela Torneälvens avrinningsområde inom både Sverige och Finland. Den streckade röda linjen markerar riksgränsen mellan länderna som följer huvudälven norrut innan den viker av åt nordväst strax innan Pajala, och därefter fortsätter gränsen längs med biflödet Muonioälven vidare norrut. På grund av Torne älvs omfattande längd och storlek finns ett mycket stort antal markägare utmed älven, som i sin tur är organiserade i en stor mängd fiskevårdsområden och motsvarande lokala förvaltningsorganisationer.

[4] http://www.lansstyrelsen.se/Norrbotten/Sv/miljo-och-klimat/vatten-och-vattenanvandning/vattenforvaltning/underlag-atgardsprogram/torne/beskrivn-omr/Pages/default.aspx

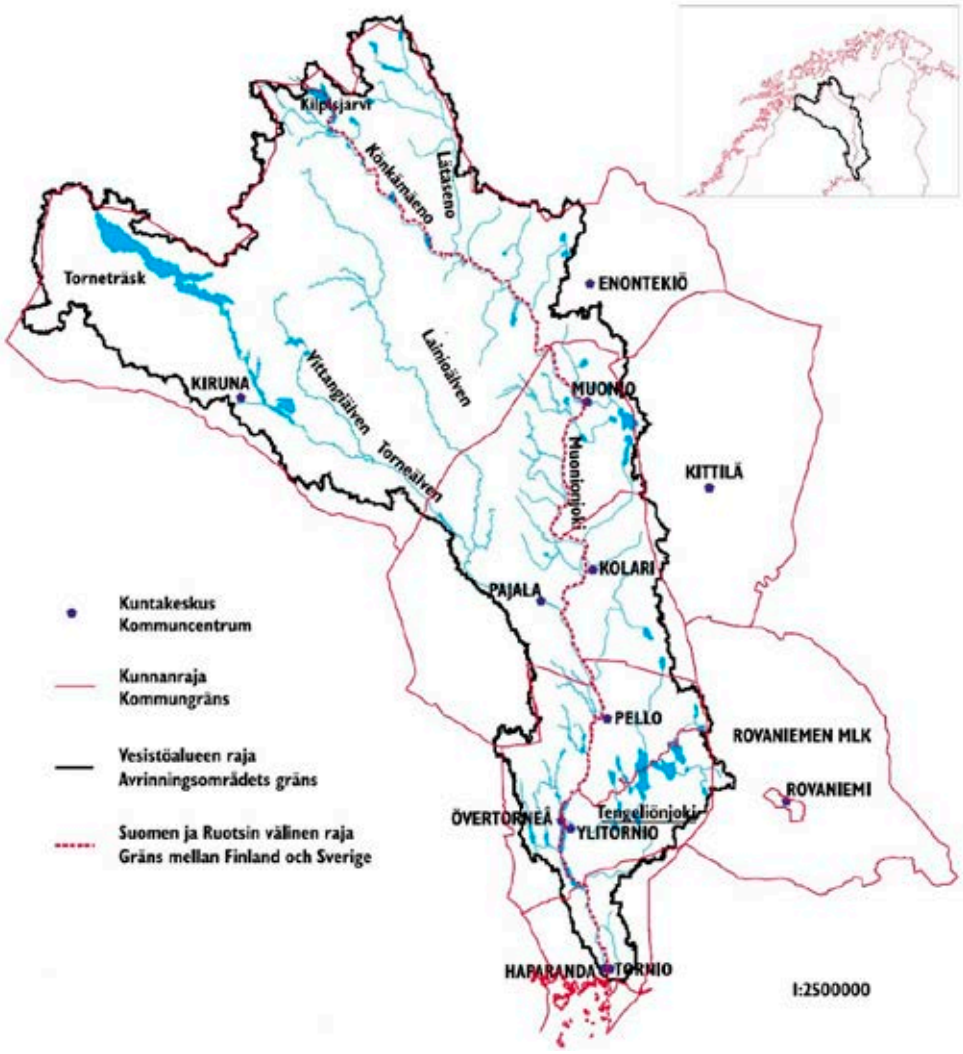

Figur 2 Karta över Torne älv.
Källa: Lundvall et al. (2001)

Nedanför fjällområdet är den centrala fisketuristiska attraktionskraften den ökade och rikliga förekomsten av lax i älven under senare år. Torne älv står idag ensam för ca 50% av den totala reproduktionen av all vild Östersjölax och räknas numera som en av världens mest produktiva laxälvar.[5] När det gäller de övre delarna av älven och dess biflöden har där sedan länge funnits fisketurism och det har bedrivits ett attraktivt sportfiske efter öring, harr och röding, framförallt på statens mark. Det fisketuristiska företagandet är dock begränsat om man ser till älvens omfattande längd och storlek. När det gäller sportfiske efter lax är det först när man kommit upp till trakterna av Pajala samt uppströms som entreprenörer på några platser erbjuder paketerade sportfiskeupplevelser efter lax, samt baserat på ett begränsat uttag.

Det avlägsna nordliga läget gör att tillgängligheten är mer eller mindre låg från södra Sverige och kontinenten. Det är dessutom relativt långt mellan tätorterna längs älven och långt till första större tätorter (Luleå och Piteå). Det är på samma sätt relativt långa körsträckor från de flygplatser som har fler flygförbindelser i området (Luleå och Kiruna). Tillgängligheten till fisket på plats är också relativt låg eftersom området karakteriseras av glesbygd och vildmark.

[5] https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/internationellt-arbete/internationellt-samarbete/tornealven---gransalvsoverenskommelse/overenskommelser-om-fiskefragor-i-torne-alv-inom-gransalvsoverenskommelsen.html

Det finns konkurrens om fiskeresursen från ett reglerat yrkesfiske efter lax i mynningsområdet, som dock för närvarande omfattas av begränsade fångstkvoter. I nuläget är det därför sportfisket i de nedre delarna av älven (framför allt spinn- och trollingfiske från båt) samt husbehovsfisket som tillsammans bedöms ta upp mest lax, år 2016 mer än det licensierade yrkesfisket i mynningsområdet (Palm et al., 2017). En förvaltningsfråga som är aktuell med anledning av den ökade tillgången på lax är hur system kan utformas för att säkerställa möjligheten till fiske efter lax i alla delar av älven (HaV, 2015).

2.3.2 Övre Vindelälven (Ammarnäs och Kraddsele)

Vindelälven är en 45 mil lång älv som har sina källflöden nära norska gränsen i nordvästra Västerbottens Län. Älven rinner åt sydost genom länet och förenas så småningom med Umeälven några mil från mynningen i havet vid Umeå. Den är en av Sveriges fyra nationalälvar som är skyddad från utbyggnad med vattenkraft. På ett sätt påverkas dock Vindelälven av Umeälvens nedersta kraftverk (som ligger nedströms sammanflödet) genom att uppvandringen av lax via kraftverkets fisktrappa är begränsad och försenas i jämförelse med om inget kraftverk hade funnits. Övre delarna av Vindelälven inom Ammarnäs och Kraddsele fiskevårdsområden angränsar till Vindelfjällens Naturreservat. Den centrala delen av detta fiskeområde består av en ca 2,5 mil lång sträcka av Vindelälven nedströms Ammarnäs samt även några uppströms liggande partier och delar av biflödet Tjulån.

Ammarnäs, där Kungsleden passerar, har gamla anor när det gäller klassisk fjällturism såsom vandring och turåkning. Förutom fisket sommartid erbjuds idag bl.a. hästturer, samiska kulturupplevelser, lokalproducerad mat mm. Byn Kraddsele ligger utmed vägen och älven ett par mil innan Ammarnäs. Vindelälven och dess dalgång kandiderar just nu till att bli ett av UNESCO's Biosfärområden, vilka är modellområden där naturen skall bevaras samtidigt som social och ekonomisk utveckling gynnas.[6] Kartan i Figur 3 visar hela Vindelälven från källflödena i fjällen ned till sammanflödet med Umeälven vid Vännäsby. Den del av älvsystemet som denna fallstudie valt att studera är alltså en begränsad sträcka från områdena kring Ammarnäs och åt sydost ned till rödmarkeringen i kartan, vilken avser den nedre gränsen av Kraddseles fiskeområde.

[6] http://www.lansstyrelsen.se/Vasterbotten/Sv/nyheter/2015/Pages/vindelalven-utsedd-till-biosfarkandidat.aspx

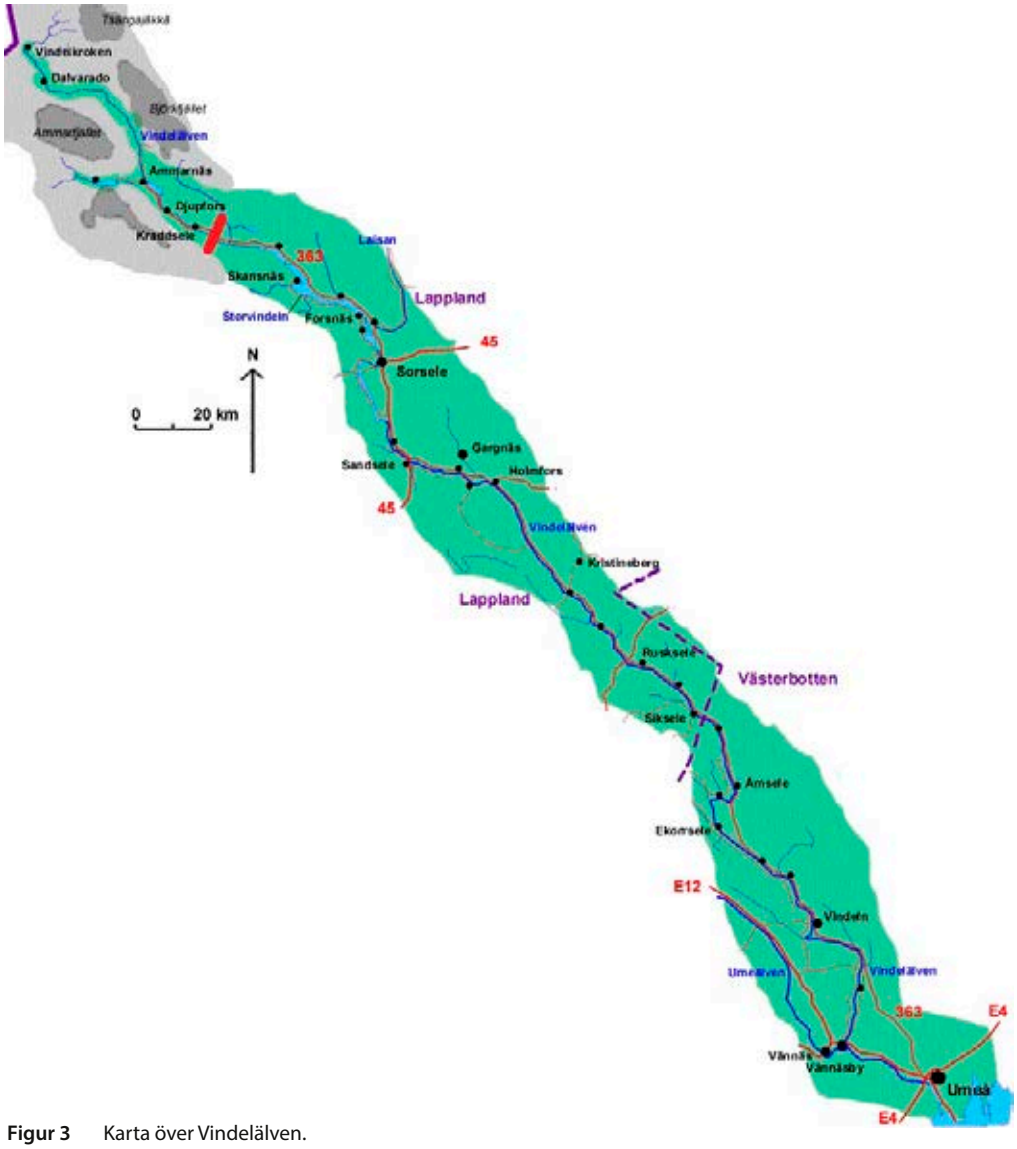

Figur 3 Karta över Vindelälven.
Källa: www.cinclusc.com

Den lokala förvaltningen är organiserad i Ammarnäs Fiskevårdsområde respektive Kraddsele Samfällighetsförening. Dessa två organisationer har beslutanderätt över den lokala vatten- och fiskförvaltningen, t ex när det gäller fiskeregler och fiskevårdande begränsningar, kvoteringar etc. Vid sidan av att sälja fisketillstånd till sina vatten sköter de även viss service såsom underhåll av vindskydd och eldstäder, utkörning av ved till dessa, skyltning mm inom området. På statens mark i närområdet, d.v.s. inom Vindelfjällens naturreservat, är det Länsstyrelsen som ansvarar för all förvaltning och upplåtelser av fiske. Fiskekort till statens vatten säljs online samt av två ackrediterade aktörer i Ammarnäs samt en i Sorsele. Kartbilden i Figur 4 visar ett montage av Ammarnäs fiskevårdsområdes samt Kraddsele samfällighetsförenings egna kartor.

Figur 4 Karta över Övre Vindelälven.
Källor: kraddselefiske.se samt ammarnasfvo.se

Områdets fisketuristiska attraktionskraft bygger framför allt på flugfiske efter naturliga harr- och öringbestånd i ursprungliga och oexploaterade strömmande vatten. Inte minst har den storvuxna öringstammen som förekommer på denna sträcka av Vindelälven en stark lockelse på sportfiskare. Öringen uppvisar en mycket hög medelvikt och riktigt stora öringar på runt sex kilo fångas varje år enligt fiskevårdsområdenas fångststatistik. Destinationen erbjuder även attraktivt harrfiske där riktigt grov harr fångas regelbundet. I tillägg till fisket inom dessa fiskevårdsområden erbjuder statens vatten i det omkringliggande området en stor mängd fiskemöjligheter efter öring, harr och röding. Det finns ingen industriell konkurrens till fisketurismen i området såsom vattenkraft eller yrkesfiske. Husbehovsfiske i sjön Storvindeln nedströms området påverkar dock stammen av storöring negativt enligt de intervjuade.

Den mer inriktade fiskturistiska utvecklingen startade för nästan 20 år sedan av en tidigare entreprenör i Ammarnäs. Idag finns där två entreprenörer som erbjuder både

boende, restaurang, guidning, fiskeshop mm för fisketurister, samt en entreprenör som erbjuder enklare stugboende samt camping plus en något mer begränsad fiskeservice i Kraddsele. Ytterligare några entreprenörer erbjuder fiskeupplevelser som delar i sitt övriga utbud i eller i direkt anslutning till området. Vid sidan av boendet som de fisketuristiska entreprenörerna erbjuder finns även andra boendealternativ i Ammarnäs som nyttjas av fisketurister. Ett par av entreprenörerna erbjuder i samarbete med Länsstyrelsen och berörda samebyar även fiske på exklusiva vatten inom Vindelfjällens naturreservat väster om Ammarnäs.

Området ligger långt ifrån större städer och tätorter och i praktiken är bil nödvändig för att kunna ta sig till destinationen och på ett enkelt sätt transportera sig mellan de olika fiskesträckorna. Till närmaste flygplats med mer omfattande flygförbindelser är det ungefär 4 timmars körtid. När det gäller tillgängligheten till fisket på själva platsen är den istället mycket god. Information och skyltning finns vid fiskevattnen och det går att lösa fisketillstånd både hos entreprenörerna samt numera även online. Vägen till Ammarnäs löper också utmed strömmarna med parkeringsmöjligheter i anslutning till de populäraste fiskeplatserna. Vindskydd och eldstäder finns anlagda på flera ställen utmed älven där ved kontinuerligt fylls på för besökarnas skull. Fiskeguider finns tillgängliga för de som vill köpa sådan service.

2.3.3 Gimån

Gimån är en mindre skogsälv som startar vid utloppet av Revsundssjön i sydöstra Jämtland i Bräcke kommun. Den är Ljungans största biflöde och rinner ca 10 mil genom flera sjöar i ett kuperat skogslandskap innan den rinner in i sin huvudälv vid Torpshammar i västra Medelpad. Fisketurism bedrivs i olika grad längs huvuddelen av sträckan men studien är avgränsad till de övre 4 milen av ån. Den modifierade kartbilden i Figur 5 visar den aktuella sträckan. Rödmarkeringen till vänster visar början av ån vid utloppet från Revsundssjön och den högra rödmarkeringen visar den nedre gränsen av sträckan.

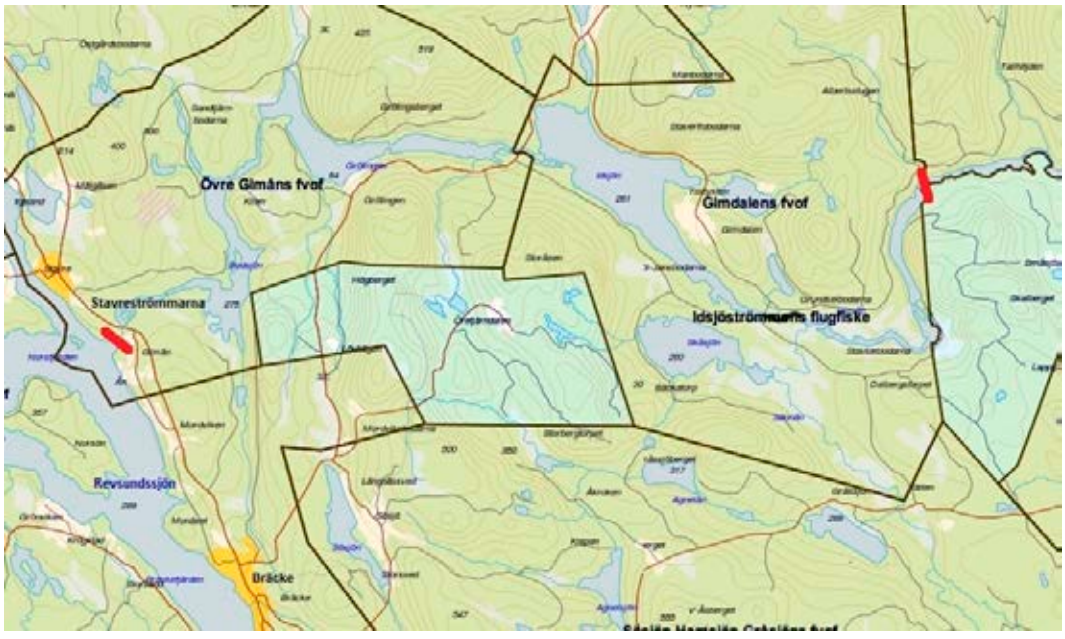

Figur 5 Karta över Gimån.
Källa: www.giman.se

Utmed den aktuella sträckan sköts den lokala förvaltningen av fisket av Övre Gimåns FVO samt Gimdalens FVO. Denna sträcka av Gimån är inte exploaterad av vattenkraft. Den statliga vattenförvaltningen av Gimån har tidigare haft mycket fokus på biotopvårdande åtgärder såsom återställning efter tidigare flottledsrensningar och flottningsdammar. Fortfarande kvarstår vissa biotopvårdsbehov men i huvudsak dominerar numera den lokala fiskeförvaltningen inom fiskevårdsområdena.

Gimåns attraktionskraft baseras framför allt på flugfiske efter harr och öring. Stavreströmmarna i början på Gimån är numera ett av landets bästa och mest lättillgängliga flugfiskevatten med grov öring. Både medelvikten och tätheten på grov öring har stadigt ökat under flera års inriktad lokal förvaltning, med toppnoteringar på fångad öring över fyra kilo förra året enligt fiskevårdsområdets fångststatistik. En enskild entreprenör driver fisket i Idsjöströmmen inom Gimdalens FVO. Denne erbjuder fisket, guidning, kurser samt viss fiskeutrustning men inte boende, mat mm.
I huvudsak är det fiskevårdsområdena som driver utvecklingen genom sin förvaltning, fiskekortsförsäljning och viss marknadsföring.

Det finns inget yrkesfiske i området som konkurrerar om fiskresurserna. Husbehovsfisket bedöms vara begränsat av de intervjuade (och på nedåtgående). Däremot förekommer ett relativt omfattande trollingfiske i den stora Revsundssjön enligt Övre Gimåns FVO, d.v.s. en annan typ av sportfiske efter framför allt samma öring som vandrar ner i Stavreströmmarna. Skillnaden är att trollingfisket som bedrivs i sjön bedöms ta upp en mycket stor del av sin fångst vilket påverkar potentialen negativt i Stavreströmmarna.

Den närmaste tätorten är det lilla samhället Bräcke som ligger ca 1 mil från där Gimån börjar vid utloppet av Revsundssjön. Bräcke har tågstation, samhällsservice samt mataffärer, bank, systembolag etc. Kommunen har inga större andra besöksmål. Separata småskaliga boendealternativ finns spridda i området mer eller mindre nära ån, och inne i Bräcke finns även hotell.

Tillgängligheten till destinationen är bra med bara någon timmes bilkörning från närmaste större städer och flygplatser (Östersund och Sundsvall). Tillgängligheten till fisket på platsen är generellt sett god. Stavreströmmarna börjar t ex där E14 korsar ån med både bra parkeringsmöjligheter samt cafe/restaurang vid Gimårasten. Andra sträckor av ån ligger allt från vägnära till en rimlig promenad från väg och spångar finns utlagda längs med vissa stigar. Information och skyltning längs Gimån är varierande beroende på vilken sträcka det rör sig om.

2.3.4 Fishing In Sweden (Jönköpingsområdet)

Detta exempel beskriver en fisketuristisk verksamhet kallad ”Fishing in Sweden” (FIS). Bakgrunden till verksamheten var att en av grundarna vid sidan av högskolestudier i Jönköping började förmedla stugboende i norra Småland till tyska turister år 2008. Efter att senare ha träffat en etablerad fiskeguide bestämde de sig för att tillsammans starta FIS under 2013. Utvecklingen har därefter gått snabbt och idag bedrivs verksamheten i 10–15 sjöar i närheten av Jönköping och med ca 30 stycken stugor i sjönära lägen, samt olika typer av fiskeservice såsom båtar, utrustning och guide. När deras fiske är som bäst, d.v.s. under vår/försommar samt höst, fokuserar de på dedikerade tyska sportfiskare som kommer enbart för fisket. Under sommaren ligger fokus istället på tyska familjer som fiskar i större eller mindre utsträckning

som en av flera aktiviteter. Flera starka besöksmål finns inom området eller i det omgivande större området, t.ex. Gränna, Eksjö, High Chaparall, Isaberg samt naturligtvis Elmiamässan. Kartan i Figur 6 visar det ungefärliga området inom vilket FIS bedriver sin verksamhet.

Figur 6 Karta över fiskesjöar runt Jönköping.
Källa: www.hitta.se

Den grundläggande fisketuristiska attraktionskraften bygger på möjligheten att fånga grov gädda, gös och abborre i områdets insjöar, men även fiske efter grov röding i Vättern ingår i utbudet. Vattennära stugboende med hög kvalitet, båtar samt olika typer av fiskeservice såsom guidning och utrustning ingår också i verksamhetens utbud, och bidrar till FIS attraktionskraft mot den tyska marknaden.

Den lokala förvaltningen sköts av flera olika fiskevårdsområden. Nivån på förvaltningen och intresset för en utveckling av fisketurismen är dock varierande hos dem. Den statliga förvaltningen sköts av Länsstyrelsen i Jönköpings län. Yrkesfisket i området är i dagsläget inriktat på signalkräftor, framför allt i Vättern, varför det inte upplevs som ett problem för verksamheten. Däremot förekommer ett relativt utbrett husbehovsfiske i de sjöar som har gös inom området. Vättern, Motala Ström samt vissa mindre biflöden är påverkade av vattenkraft men detta inverkar inte på FIS verksamhet som framför allt bedrivs i andra vatten samt på arter som inte är direkt beroende av strömmande vatten.

På grund av sitt läge mitt i den södra delen av Sverige är tillgängligheten god från hela denna del av Sverige och de mest tätbefolkade områdena och städerna, framför allt med bil. Dock är det tillgängligheten och den relativa närheten till Tyskland som är viktigast för just FIS. Tyska turister når destinationen med bil på en dag från den norra delen av Tyskland. De kan även flyga in via Landvetter eller direkt till Jönköpings flygplats från Frankfurt. Eftersom stugorna ligger vattennära och båtar finns tillgängliga är det alltid nära och enkelt att fiska för gästerna.

2.3.5 Mörrumsån

Mörrumsån är ett knappt 19 mil långt medelstort sydsvenskt vattendrag vars källflöden finns på det småländska höglandet i norra delarna av Kronobergs Län. Efter sin färd söderut myn¬nar ån ut i havet vid orten Mörrum i Blekinge. Mörrumsån är dock exploaterad av vattenkraft och det är därför bara på de nedersta sträckorna, d.v.s. så långt som lax och havsöring kan vandra upp idag, som sportfiske efter dessa arter bedrivs. Det är denna nedersta del av Mörrumsån som ingår i studien. Kartan i Figur 7 visar det aktuella området från mynningen och uppströms där sportfisket idag bedrivs.

Figur 7 Karta över Mörrumsån.
Källa: www.sveaskog.se/morrum/

Mörrumsån har en lång historia av sportfiske och fisketurism där storvuxen lax och havsöring stått i centrum för både svenska och utländska besökare. Statliga Sveaskog äger i stort sett alla fiskerättigheterna på den aktuella sträckan, samt sköter både den lokala förvaltningen och driver fiskeverksamheten (försäljning av fiskekort mm) genom sin enhet ”Mörrums Kronolaxfiske”. Sveaskog är därmed ensam lokal förvaltare och entreprenör i en och samma aktör. Vid sidan av detta påverkas destinationen av statlig förvaltning av fisket längs med kusten samt av de internationella överenskommelser som reglerar yrkesfisket efter lax i havet.

Vattenkraften i Mörrumsån utgörs av mer småskaliga kraftverk med ett jämnare flöde, och det finns fiskvägar anlagda vid de nedersta kraftverken. Detta innebär en mindre påverkan än i andra älvar men är ändå en hindrande faktor för vidare utveckling av fisketurism i området. Från att det tidigare funnits ett omfattande mynningsfiske på lax (både yrkesmässigt och husbehovsfiske) finns endast en yrkesfiskare kvar och dennes fångstkvot är så pass begränsad att det knappast utgör ett problem enligt Sveaskog.

Destinationen har med sitt läge i Blekinge god tillgänglighet med bil från hela södra Sverige samt från norra delarna av den europeiska kontinenten. Tillgängligheten för besökare med längre avstånd till platsen är relativt god med flyg plus hyrbil. Det finns en stor internationell flygplats i Köpenhamn samt en inrikesflygplats i närliggande Ronneby. Tillgängligheten på platsen och till fisket är mycket god med skyltning, information och underhållna stigar etc.

2.3.6 Karlskrona skärgård

I skärgården utanför den sydsvenska staden Karlskrona i Blekinge har det i mer än 20 år bedrivits fisketuristisk verksamhet. Initialt med mer fokus på lax men efter millennieskiftet mer och mer inriktat på gäddfiske, som de senaste tio åren utvecklats i snabb takt. Det sydliga läget gör att säsongen varar nästan året runt och inte minst verksamheten under vår och höst har inneburit en viktig förlängning av säsongen för området vars turism annars mest varit koncentrerad till sommaren.

Blekinge marknadsför sig med en mångfald av upplevelser, främst baserade på natur och kultur där just skärgården och vatten spelar en central roll. I sin besöksnäringsstrategi definierar Blekinge sin positionering i linje med detta: ”Unika upplevelser i norra Europas närmaste skärgård året runt”. [7] Vid sidan av skärgården samt den gamla örlogsstaden Karlskrona finns i Blekinge också kända besöksmål såsom Eriksberg (safaripark, restaurang mm) och det redan beskrivna Mörrums Kronolaxfiske. Kartan i Figur 8 visar en översiktsbild av Karlskrona skärgård vilket är det område där verksamheten bedrivs.

[7] https://www.visitblekinge.se/sites/blekinge_responsive/files/besoksnaringsstrategi_0.pdf#overlay-context=sv/file/1698

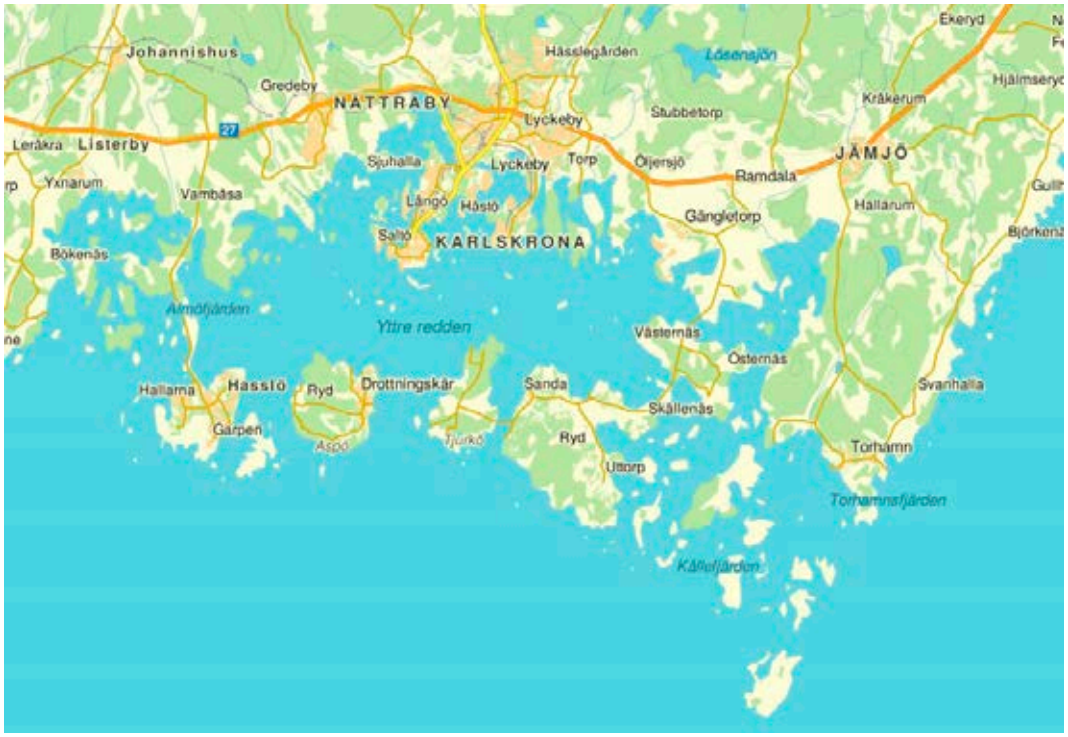

Figur 8 Karta över Karlskrona skärgård.
Källa: www.hitta.se

Idag är Karlskrona skärgård kanske den mest kända gäddfiskedestinationen i Sverige. Det finns historiskt ett exceptionellt gott gäddbestånd i området som erbjuder stora möjligheter att fånga grov gädda. Utöver sportfiske bedrivs även husbehovsfiske och yrkesfiske. Yrkesfisket har också ökat under flera år och 2016 fångades i detta område ca 45 ton gädda av Sveriges totala fångst på 55 ton. Det finns ingen lokal förvaltning som organiseras av markägare i likhet med den som bedrivs av fiskevårdsområden i inlandsvatten. Handredskapsfiske längs med kusten får bedrivas fritt. Ansvaret för förvaltningen ligger istället på staten. Internationell förvaltning med fokus på reglering av gäddfisket har hittills inte förekommit.

Tre entreprenörer i området erbjuder ett serviceutbud med boende, mat, båtar, fiskeguidning mm. Vissa skillnader finns i utbud men gäddfisket står i centrum för de upplevelser de alla erbjuder. Vid sidan av dessa fisketuristiska entreprenörer finns det även andra verksamheter som levererar tjänster och produkter till fisketuristerna, inte minst inne i Karlskrona, såsom andra boendealternativ, fiskeshoppar, restauranger m.fl.

Med bil är tillgängligheten god från södra halvan av landet samt från norra delarna av kontinenten. Dessutom är det bara 2–3 timmar med hyrbil eller tåg från Kastrups internationella flygplats. Den närliggande inrikesflygplatsen i Ronneby har dessutom flera dagliga förbindelser med Stockholm. Tillgängligheten till fisket på plats kräver i stor utsträckning att man använder båt men eftersom entreprenörerna erbjuder detta i sina paket blir tillgängligheten hög. De erbjuder även god information online.

2.4 Reflektioner från datainsamling – validitet och tillförlitlighet

I de flesta av fallstudierna kommer majoriteten av data från olika typer av entreprenörer. Undantaget är Torne älv där data som använts härstammar mer jämt fördelat från alla intervjuade aktörer. En anledning till att information från entreprenörer getts omfattande utrymme är att de oftast är de som driver den fisketuristiska utvecklingen och kan ge en mer heltäckande bild av de villkor som de verkar under.

Användandet av telefonintervjuer gjorde att vi kunde bygga ett personligt förtroende och tydligare visa på nyttan av deltagande för de intervjuade aktörerna. Till skillnad från erfarenheterna i en nyligen genomförd studie av Länsstyrelsen i Norrbotten (Grahn m fl., 2016), där företagsekonomiska uppgifter omfattades av sekretess, kunde vi genom telefonintervjuer istället enkelt få bekräftat att använda och presentera företagsspecifik ekonomisk data av de svarande.

Entreprenörers ekonomi och omsättningssiffror baseras på deras redovisningar eller är extraherade av dem själva från dessa. Studien har inga anledningar att ifrågasätta dessa siffror baserat på hur och på vilket sätt de lämnats till oss. Däremot använde entreprenörerna delvis olika mått för att beskriva sin besöksstatistik. I sammanställningarna av deras ekonomiska effekter i kapitel 3 förekommer därför i några tabeller både antal besökare, antal fiskedygn och uthyrningsdygn i samma tabeller. För läsaren är det viktigt att vara medveten om denna variation.

Annan information, åsikter och kommentarer som intervjupersonerna bidragit med har studien haft som strävan att tolka och återge på ett ofärgat och neutralt sätt. Valet av telefonintervjuer var sannolikt en anledning till att datainsamlingen gick så smidigt vilket borgar för en relativt hög reliabilitet. En beprövad intervjuguide som sedan anpassades efter de frågeställningar som var aktuella att utforska i fallstudierna bör även garantera en hög validitet i svaren.

När det gäller representativiteten i de undersökta goda exemplen så baseras de på de sorters fritidsfiske/sportfiske där bedömningen är att Sverige har störst potential att utveckla fisketurism. Det finns även andra typer av fiske såsom t.ex. turbåtsfiske i havet och s.k. put-and-take fiske efter inplanterad fisk i framför allt sjöar och tjärnar. Turbåtsfiske sker framförallt i Öresund samt på västkusten, men potentialen bedöms vara begränsad bland annat p.g.a. konkurrensen med turbåts- och havsfisket längs Norges Atlantkust. Put-and-take-fiske bedöms inte vara en stor attraktion för fisketurister.

Övre Vindelälven och Gimån utgör två strömvatten i inlandet vars främsta attraktion bygger på bra flugfiske efter grov öring och harr. Det finns även några till destinationer som vi inte tagit upp här men som kan sägas utgöra goda exempel inom denna kategori. I tillägg till dessa finns ett relativt stort antal mindre och medelstora strömvatten, inte minst i norra Sverige och i anslutning till fjällkedjan, som inte är exploaterade av vattenkraft (eller bara måttligt påverkade) vilka har bestånd av öring och/eller harr. Ett antal av dessa har även storvuxen öring i likhet med våra två goda exempel. Sannolikt skulle flera av dessa vatten kunna utvecklas till attraktiva destinationer för både den svenska och utländska marknaden.

När det gäller strömfiske efter havsvandrande lax och havsöring är det få sådana vatten som idag inte är påverkade av vattenkraft i Sverige, där vandringshinder omöjliggör eller sätter ned möjligheterna till utveckling av fisketurism och sportfiske. De få outbyggda vattendragen som finns kvar bedöms ha en stor utvecklingspotential. Vidare är bedömningen att det finns möjlighet att utveckla fisketurism i en stor mängd mindre och medelstora strömvatten i hela landet om den småskaliga vattenkraften i dessa avvecklas.

Fiske efter gädda, men även gös och abborre i både sjöar och kustområden har ökat i popularitet bland specialiserade sportfiskare i Sverige. Det finns dessutom tydliga segment av utländska fisketurister som reser som turister för att utöva sportfiske efter dessa arter, inte minst grov gädda. För Sveriges del, med många inlandsvatten och en del kustområden med god tillgång på gädda, innebär detta en stor möjlighet. Vidare förekommer gädda och abborre över i stort sett hela landet vilket bidrar till utvecklingspotentialen när det gäller denna typ av fisketurism.

3 Samhällsekonomisk analys av fritidsfiske och fisketurism

I många sammanhang efterfrågas information om vilka intäkter och sysselsättning som en näring genererar i ett område. Eftersom turism är en näring som omfattar många olika verksamheter har det i nationalräkenskaperna, som exempelvis utgör underlag för mätning av ett lands bruttonationalprodukt (BNP), tagits fram metoder för att genomföra så kallade satelliträkenskaper[8]. Enligt SCB's senaste årsrapport med officiell statistik (Statistiska centralbyrån, 2017) samlas det in data över inkvarteringsstatistik i syfte att kunna genomföra dessa satellitkontoberäkningar av turistnäringens ekonomiska effekter på samhällsekonomin och sysselsättningen. Resultaten för 2015[9] visar att utländska besökare spenderade 112 600 MSEK och svenska fritids- och affärsresenärer 169 100 MSEK. Turismen bidrog detta år också till att skapa fler nya jobb där antalet som arbetade inom turism ökade med 9 000 personer till 165 400. Sedan 2000 har den totala omsättningen för turismen i Sverige ökat med 87,7 procent i löpande priser.

Detta är dock information på en aggregerad nivå som kräver fördjupad analys om den ska kunna användas för att beskriva betydelsen av en specifik verksamhet eller ett specifikt område. För att bedöma möjligheter att utveckla en resurs krävs också kompletterande information. I detta kapitel kommer vi därför inledningsvis att beskriva hur dessa beräkningar kan genomföras för mer avgränsade områden och verksamheter. Därefter kommer vi att beskriva hur en annan typ av samhällsekonomisk analys kan användas för att förstå efterfrågan/värderingen av exempelvis en fiskeresurs. Vi kommer också att redovisa resultat från olika typer av undersökningar som studerat förutsättningar för fritidsfiske, fisketurism och sådan näringsverksamhet samt data som vi samlat in från våra goda exempel. Kapitlet avslutas med en sammanfattande diskussion av den information vi presenterat.

3.1 Litteraturöversikt samhällsekonomisk värdering och marknadsanalys

En tidig nordisk studie som undersökte värdet av fiske för rekreation var Toivonen m fl. (2004). De beskriver olika sätt att mäta värdet av fritidsfiske.[10] De konstaterar att konceptuellt brukar det totala värdet av en resurs delas upp i användar- och icke-användarvärden. Användarvärden är direkt konsumtion samt användandet av resursen för rekreation nu eller i framtiden. Icke-användarvärden är bland annat existensvärdet. De konstaterar att ofta beskrivs den ekonomiska betydelsen genom att mäta utgifterna för de som fiskar. De konstaterar dock att detta inte mäter nyttan av denna aktivitet för den som utövar den. *Skillnaden mellan det individer betalar för en aktivitet (genom utgifter för resor, fiskekort o.s.v.) och vad de är villiga att betala benämns konsumentöverskott. Detta är nettonyttan för dem som fiskar*. I artikeln konstateras att en viss del av detta konsumentöverskott skulle kunna omhändertas av de som tillhandahåller en resurs samt att det kan användas för att mäta nyttan av investeringar som görs för att förbättra kvaliteten på en resurs.

[8] https://tillvaxtverket.se/statistik/turism/turismens-omsattning---tsa.html
[9] https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fran-turismundersokningar/2016-06-25-turismens-arsbokslut-2015.html
[10] Olika sätt att mäta värdet för samhället av en viss aktivitet har beskrivits i Brännlund och Kriström (2012) eller Heldt och Nerhagen (2007) för turism.

Ett exempel på hur de direkta ekonomiska effekterna från fisketurism i ett visst område enkelt kan mätas beskrivs i en finsk studie (Kauppila & Karjalainen, 2012). De utvecklar en processmodell för att bedöma effekter av fisketurism på regional nivå. Författarna använder en förenklad beräkning baserad på ”the Nordic model” som tagits fram i början av 1970-talet för att mäta värdet av turism. I studien tar de inte hänsyn till multiplikatoreffekter utan de begränsar sig till att beräkna de utgifter som turister har (baserat på enkätstudie), bedöma effekterna på arbetsmarknaden och på lönerna samt på inducerade effekter på arbetsmarknaden och skatteintäkter[11].

Denna typ av beräkningar bedömer dock inte värdet som aktiviteten genererar i form av välbefinnande för individen och det är här konsumentöverskott kommer in. Om en individ har ett konsumentöverskott så innebär det att denne är villig att betala mer än det utlägg man idag har för en viss aktivitet eller produkt. *Kunskap om konsumentöverskott kan därför användas för att exempelvis identifiera olika marknadssegment, vilket är kunskap som behövs för att utveckla en produkt eller ett besöksmål. Om betalningsviljan skiljer sig åt mellan olika segment finns exempelvis möjligheten med differentierad prissättning som kan innebära ökade intäkter till en näringsverksamhet eller en turistdestination vid oförändrad aktivitetsnivå.*

Konsumentöverskott används också för att undersöka hur olika individer värderar förändringar/förbättringar i en resurs. Detta är information som kan användas för att bedöma om en viss åtgärd kan förväntas generera ökade intäkter och/eller nytta.

I detta sammanhang är det värt att nämna den klassiska modell för marknadsföring som tagits fram av Kotler (1983) och som pekar på att det är fyra faktorer som är viktiga vid marknadsföring:

- Plats
- Produkt
- Pris
- Promotion

I den vetenskapliga litteraturen undersöks betydelsen av dessa aspekter - plats, produkt och pris - för efterfrågan hos sportfiskare (Oh m fl., 2006; Lennox m fl., 2016; Olaussen, 2016). Studien av Oh m fl (2006) använder valexperiment (stated choice), som är en metodik som utvecklats inom marknadsföringsforskning, för att undersöka betydelsen av olika fiskerestriktioner[12], fiskeförväntningar och resekostnad för beslutet att genomföra en fiskeresa. Studien genomfördes för att ge naturvården i Texas bättre underlag för beslut om fiskeförvaltning. Ett resultat var att fiskarnas preferenser påverkades av förståelsen för hur restriktioner bidrar till ett långsiktigt hållbart fiskebestånd.

Lennox m fl. (2016) diskuterar olika sätt att begränsa fångsten för att säkerställa ett långsiktigt hållbart fiske. Undersökningen är genomförd i Norge där restriktioner - såsom begränsningar i fiskesäsong, olika typ av kvotering, storleksbegränsningar eller krav på att släppa tillbaka honor - varierar mellan olika laxälvar. Det konstateras att begränsningar krävs för att balansera önskemålen om fångst hos de som fiskar med kraven som ett långsiktigt hållbart fiske innebär. I studien undersöks

[11] I denna typ av studier är det viktigt att inte dubbelräkna. Om besökaren har utgifter som leder till att X antal personer kan anställas och löner betalas ut så kan effekterna på samhället antingen räknas som utgifterna sportfiskarna har eller som inkomsterna näringsverksamheten har och som går till skatt och löner, inte både och.

[12] Dessa var hur många fiskar man får ta upp under en dag, minsta respektive högsta storlek på fisk som får fångas samt möjlighet att under ett år få ta upp ett antal fiskar större än den tillåtna maximala storleken på fisk

effekten på släppt fångst av olika typer av restriktioner. Resultaten visar att även utan restriktioner släpps viss fångst tillbaka (1 %) men med restriktioner så ökar andelen som släpps tillbaka till upp till 25 %. Hur restriktionen är utformad påverkar också andelen och störst effekt hade krav på att släppa tillbaka stor lax. Det diskuteras att eftersom det ofta handlar om honor kan det ha en större betydelse för att påverka återväxten än exempelvis restriktioner med fokus på kön. Även den typ av fiske som kallas Catch and Release (C&R) diskuteras och det konstateras att även denna typ av fiske kan få konsekvenser på återväxten av resursen om fiskarna som fångas och släpps tillbaka inte hanteras på ett bra sätt.

Olaussen (2016) fokuserar på olika typer av C&R och hur det påverkar fiskares upplevelser. Det konstateras att i vissa länder är denna typ av fiske förbjudet baserat på etiskt ställningstagande om djurskydd[13]. Metoden som används i studien liknar den i Oh m fl. (2006). Det antas att betalningsviljan för att fiska påverkas av fiskepopulation, begränsningar i fångade fiskar per dag, restriktioner på fisket, antalet fiskeresor och attityd avseende behovet av att säkra återväxten. Resultaten visade att betalningsviljan minskade om restriktioner på fångsten infördes. En möjlig förklaring till detta som diskuteras är att de som svarat är fiskare från Norge som av tradition är vana att fiska för att använda fångsten. Det diskuteras därför också att det kan behövas insatser för att skapa förståelse för behovet av åtgärder som syftar till att förbättra återväxten om de som fiskar ska acceptera och stödja sådana.

När det gäller beräkning av den ekonomiska värderingen av fritidsfiske så har flera sådana studier genomförts i Sverige (Naturvårdsverket, 2008; Grahn m fl., 2016). Det pågår även forskning inom projektet Kraft och Liv i Vatten (KLIV)[14] om hur olika faktorer påverka efterfrågan, men enligt besked från ansvarig forskare kommer det att dröja innan resultat från detta projekt kan presenteras. Det pågår även ett mindre projekt baserat på Grahn m fl. (2016). Tanken med detta är att uppskatta effekter på producent- och konsumentöverskott av fiskeåtgärder i Bottenvikens vattendistrikt och eventuellt också göra en multiplikatoranalys över lokala regionala effekter.[15]

3.2 Resultat från undersökningar om fritidsfiske och fisketurism från efterfrågesidan (fiskaren)

I Sverige sker idag officiell statistikinsamling för att beskriva svenskars fiskevanor och fångst av SCB på uppdrag av HaV (SCB/HaV 2013, 2014 och 2015). En föregångare till denna undersökning är en undersökning som presenteras i en rapport av Fiskeriverket (2008). Resultaten gällande fiskevanor och utgifter finns sammanställda i Tabell 3. I bägge undersökningarna rapporteras bedömningar av totala utgifter. Undersökningarna visar att det är drygt 15 procent av den svenska befolkningen som lägger pengar på och ägnar sig åt fiske.

Av Tabell 3 framgår att det som betecknas som kortsiktiga utgifter utgör en mindre andel av de totala utgifterna för svenskars fiske. Investeringar utgör den stora andelen.

[13] Detta diskuteras även i Sverige, se http://www.havet.nu/dokument/HU20082catchrelease.pdf.
[14] http://www.energiforsk.se/program/kraft-och-liv-i-vatten/
[15] Enligt mail från Professor Jesper Stage, Luleå tekniska universitet, 2017-04-19. I KLIV-projektet jobbar de med en värdeöverföringsfunktion för fritidsfiske som är tänkt att kunna användas för att simulera fiskeeffekter av miljöförbättrande åtgärder även för fiskevatten där det inte finns några primärstudier. Arbetet har dock dragit ut rejält på tiden, bland annat på grund av problem med ekonometrin, så de kommer inte att kunna ha något färdigt i tid till KLIV:s projektavslutning i maj. Grundtanken är en relativt enkel modell baserad på sådant som avstånd till infrastruktur, avstånd till viktiga städer och tänkta biologiska effekter och utifrån det simulera hur den tänkta miljöförbättringen skulle påverka fritidsfisket i området.

Tabell 3. Sammanställning av resultat om fiske i Fiskeriverket/HaV's och SCB's enkätstudier.

År	2008	2013	2014	2015
Om fiskare och resor				
Antal fiskare (miljoner)	1	1,7	1,6	1,6
Andel av populationen	15%	?	?	?
Fiskedagar (miljoner)	13,8	15,5	11,8	11,2
Fiskedagar per fiskande	14	9	7,4	7
Fiske inom 10 mil	80%	?	?	?
Turism	10%	?	?	?
Om utgifter				
Fiskekort (miljoner SEK)	126	301	299	245
Resor (miljoner SEK)	133	702	670	1973
Mat logi (miljoner SEK)	122	548	553	470
Totalt kortsiktiga utgifter (miljoner SEK)	828	2605	2653	3609
Fleråriga investeringar (miljoner SEK)	922	5225	4766	11289
Totalt (miljoner SEK)	1750	7830	7419	14899

Av beskrivningen av statistiken verkar detta framförallt vara något som berör kustfisket. Utslaget på antalet fiskedagar är den kortsiktiga kostnaden 200–300 kronor per dag i genomsnitt, inklusive fiskekort. Det är alltså inte stora summor som spenderas per fiskedag. Detta kan förklaras av att det är en förhållandevis stor andel av fisket som sker i närområdet vilket framgår av resultaten från undersökningen 2008. Tyvärr saknas information i statistiken för 2013–2015 om hur många av de som idag fiskar i Sverige som räknas till turister (som rest över 10 mil). I undersökningen 2008 var denna andel ungefär 10%.

I Fiskeriverket (2008) redovisas även beräkningar av konsumentöverskott. De visar att den totala betalningsviljan var 2500 MSEK varav konsumentöverskott var 750 MSEK. Den stora andelen av detta var fiske med handredskap (600 MSEK), det vill säga den typ av fiske som är i fokus i denna studie. 36% av fritidsfiskarna hade inget konsumentöverskott, d.v.s. de var inte villiga att betala mer än vad de gör idag. En andel skulle fiska mer om fångsten fördubblades, betalningsvilja (KÖ) för ett sådant scenario beräknades till 570 MSEK.

Det är även meningen att konsumentöverskott ska kunna beräknas baserat på de undersökningar SCB nu genomför årligen.[16] Problem med den ekonometriska analysen har dock medfört att det än så länge endast har presenterats resultat för den datainsamling som genomfördes 2013 (Carlén m fl., 2016). Konsumentöverskottet för år 2013 har beräknats med resekostnadsmetoden. Resultaten visar att konsumentöverskottet i genomsnitt är ganska lågt, endast 129 kronor per fiskedag, 1282 kronor per fritidsfiskare och år. Det är högst för fritidsfiskare som bor i Norrlands-, Svealands och Götalands inland (över 1500 kr per fritidsfiskare och år). Tyvärr finns dock ingen åtskillnad mellan de som fiskar som turister och de som fiskar hemma för rekreation. Den totala betalningsviljan är 8500 MSEK (cirka 4300 MSEK utan fleråriga investeringsutgifter), varav konsumentöverskottet är 2040 MSEK. Detta är alltså en betydande skillnad jämfört med resultaten för år 2008. Beräkningarna är genomförda med olika metodik varför det inte utan närmare granskning är möjligt att avgöra hur stor ökning det i realiteten har varit.

[16] Den 26 april 2017 presenterade CERE under rubriken "Fritidsfiskeundersökningen – Vad ska man ha den till, nytta eller nöje" hur de analyserar de data som samlas in av SCB. I den konstateras att undersökningen är representativ för hela den vuxna svenska befolkningen men att den inte kan användas för att analysera olika typer av fiske eller åtgärder i begränsade geografiska områden. För att få sådan information kan denna undersökning behöva kompletteras med mer riktade undersökningar.

En granskning av dessa undersökningar visar att det inte ingår de fiskevanor som är av störst intresse i en diskussion om möjligheterna till turism/regional utveckling baserat på fisketurism. Detta illustreras i Figur 9. Mittcirkeln (där den gröna och blå cirkeln överlappar varandra) illustrerar det som idag ingår i undersökningen, svenskar som fiskar i svenska vatten. Utländska turister som fiskar i Sverige, den del av den blå cirkeln som inte överlappar, ingår inte. Det saknas också information om svenskar som väljer att fiska i andra länder, den del av den gröna cirkeln som inte överlappar. Storleken på dessa grupper är alltså okända. Bägge dessa grupper är intressanta för att de kan tänkas resa som turister till en fiskedestination och därmed generera intäkter i ett område genom fiskeverksamheten, boende och annan kringservice.

Figur 9 Venn diagram som illustrerar omfattning av SCB's årliga fritidsfiskeundersökning.

Slutsatsen som kan dras av detta är att den nu genomförda undersökningen underskattar såväl värdet av svenska fiskevatten som värdet av fiske som rekreation för den svenska befolkningen. Utöver dessa grupper finns det troligtvis potentiella utländska besökare som idag väljer andra fiskedestinationer därför att kunskap saknas om möjligheterna att fiskai Sverige (det fjärde P't, promotion, är sannolikt inte fullt utvecklat).

En viss uppfattning om utländska besökares fiske, den blå cirkeln som inte överlappar, ges av Tillväxtverkets statistik om besökare till Sverige. De utländska besökarna som fiskat under sin vistelse i Sverige ligger enligt Tillväxtverket på en relativt stabil nivå med drygt 800 000 besök årligen, motsvarande cirka 4 procent av det totala antalet besök under 2011–2013[17]. År 2014 var siffran något lägre, 560 000 (Tillväxtverket, 2015). Fördelningen över regioner i Sverige år 2013 framgår av Figur 10. Detta tillskott av utländska besökare som fiskar är troligtvis ett större antal än de svenskar som fiskar i Sverige som turister. Enligt Fiskeriverket (2008) var det ungefär 10% av det totala antalet fiskedagar som var fisketurism (1,1 miljoner dagar) och det är troligt att det är ett mindre antal av de som fiskar som ägnar sig åt detta . Enligt rapporten var det 20 % (200 000) som fiskade mer än 20 dagar per år och de stod för 67 % av fiskedagarna.

[17] https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fran-turismundersokningar/2015-03-10-utlandska-besokares-aktiviteter.html

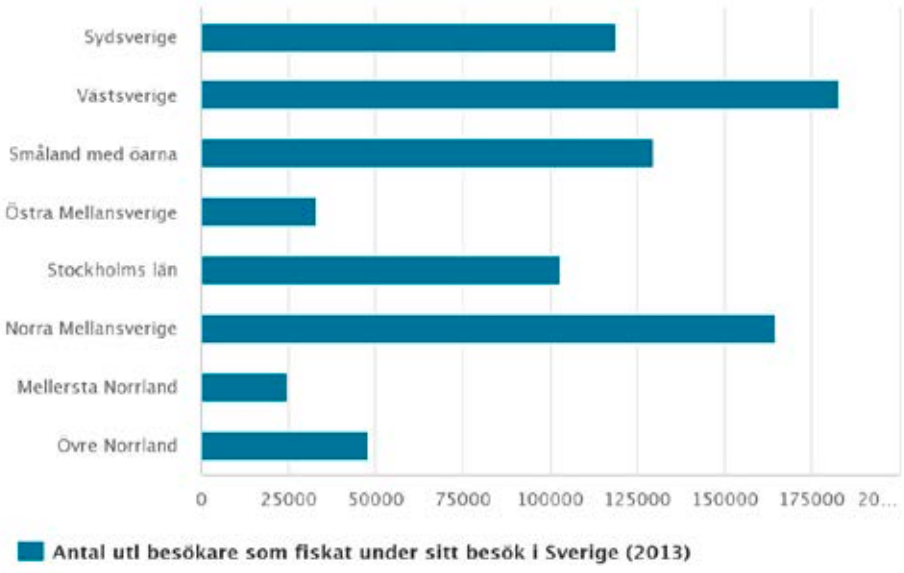

Figur 10 Antal utländska besökare som fiskat i olika delar av Sverige.
Källa: Tillväxtverket.

För att få förståelse för vad som påverkar efterfrågan på fiske har vi även sökt information från andra studier. Vi har i huvudsak avgränsat oss till studier i Norge och Finland eftersom de har förutsättningar för fiske som liknar de som finns i Sverige. Vi har också avgränsat oss till undersökningar genomförda under senare år eftersom efterfrågan kan förändras över tid. Inledningsvis presenteras en studie som undersökt det senare. Enligt Arlinghaus, Tillner och Bork (2015) är det flera olika faktorer som påverkar fritidsfisket över tid såsom minskat behov att fiska för att tillgodose näringsbehov, ökad fritid, urbanisering, om fiske är en del av kulturen etc. Syftet med studien är därför att undersöka hur olika sådana faktorer kan förklara skillnader i fritidsfiske mellan olika länder.

Resultaten pekar på att i takt med urbanisering och ökade inkomster så minskar intresset för fritidsfiske i en befolkning. Författarna drar slutsatsen att det kan behövas åtgärder för att tillgängliggöra denna typ av fritidsaktivitet. De data som detta grundas på är dock huvudsakligen från början av 2000-talet varför resultaten inte direkt säger något om situationen idag. Detta handlar också om fritidsfiske generellt och det går inte att utifrån dessa data bedöma om exempelvis fisketurism eller specifika typer av sportfiske ökat.

I den ovan nämnda finska studien (Kauppila & Karjalainen, 2012) genomförs en beräkning av vad besökare spenderat baserat på en undersökning utifrån sålda fiskekort. Det är oklart om undersökningen även omfattade utländska besökare. Det undersökta området avser älven Iljoki i norra Finland. I området finns 60 ”fishery collectives” och 8762 fiskekort såldes sommaren 2009. 5113 kunde användas som underlag för analysen och av dessa var 3064 köpta av inkommande besökare. 1142 svar inkom och av dessa bodde 60 % i det närliggande urbana området Oulu. Resultaten visar att 8924 resor gjordes till området. Slutsatsen av beräkningarna är att de regionalekonomiska effekterna är ”modesta”, ungefär 1,2 miljoner euro inklusive moms (131 euro/fiskedag, eller ungefär 1310 SEK/fiskedag), samt mindre än fem helårsanställda. Detta kan jämföras med totala turismintäkter i området på 36 mil-

joner euro och 500 helårsanställda. En utvecklingsmöjlighet identifieras och det är att skapa samverkan med en turistanläggning som är under utveckling.

Motsvarande beräkningar har också genomförts avseende fritidsfiske i Torne älv, men då i huvudsak det fiske som sker i Finland. Figur 11 visar det totala antalet fiskare som köpt det s.k. gemensamhetskortet, d.v.s. det gemensamma svensk-finska fiskekortet från år 1997 till år 2016. Av figuren framgår att intresset för fisket i detta område ökat under de senaste 10 åren vad gäller långväga besökare. Endast ett litet antal (cirka 400) av de som köpte kortet år 2016 är dock svenskar (Romakkaniemi, 2017). Detta förklaras bl.a. av att uppströms liggande sträckor av Torne älv eller Lainio älv i Sverige inte ingår i gemensamhetskortet (Palm et al. 2017). Vidare finns det på den svenska sidan av gränsälven älvsträckor som inte heller ingår i gemensamhetskortet, här säljs i stället fiskekort av olika fiskevårdsområden. Detta innebär att denna statistik endast redovisar en delmängd av det totala fritidsfisket som sker i Torne älv med biflöden.

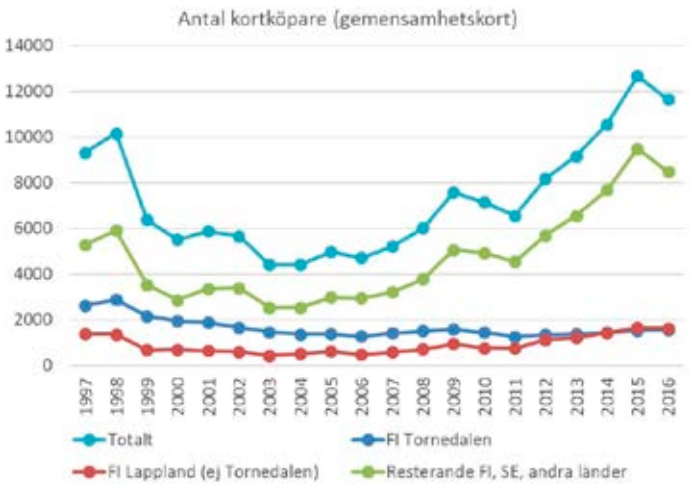

Figur 11 Antal kortköpare av gemensamma gemensamhetskortet i Torne älv.

Baserat på denna statistik har det finska Naturresursinstitutet (Luke) genomfört beräkningar av hur mycket fritidsfiskarna spenderar och på vad, se Tabell 4 och 5 (Romakkaniemi, 2017). Av informationen framgår att utläggen ökat från 4,5 miljoner till ungefär 10 miljoner euro år 2016. De stora utläggen står långväga besökare för, närmare 90 % detta år. En förklaring till denna ökning är att antalet långväga besökare nästan fördubblats. En annan är att utläggen per besökare ökat. Enligt författaren är det något osäkert om detta bara speglar en ökning i priser eller om det också är en effekt av en förändring i utformningen av den enkät som används. När det gäller besökare från utlandet så har de antagits ha samma utgifter som de finländska turisterna som besöker området. Endast ca 10 % av den lax som fångas återutsätts enligt samma källa, vilket ligger i linje med Länsstyrelsens uppskattningar när det gäller uttaget av lax i de nedre delarna av Torne älv.

Tabell 4. Genomsnittliga utlägg för besökare på den finska sidan av Torne älv år 2011.

Expenditure, year 2011	Average per fisher, euros			
	Residents Finnish Torne valley	Residents of other Finnish Lapland	Residents rest of Finland and other countries	Total expenditure, thousand euros
Travel costs	66	102	183	993
Accommodation	14	57	123	621
Fishing licenses	45	34	31	222
Fishing tackle	92	79	68	485
Boat (building up/purchase/outfit)	227	62	57	594
Boat renting	36	24	40	246
Food	53	125	163	903
Other costs	28	34	62	343
Total	561	517	727	4407
Total, no travel costs	495	415	544	3414
Total, fishers from outside Torne valley				3695
Number of fishers	1268	748	4554	

Tabell 5. Genomsnittliga utlägg för besökare på den finska sidan av Torne älv år 2016.

Expenditure, year 2016	Average per fisher, euros			
	Residents Finnish Torne valley	Residents of other Finnish Lapland	Residents rest of Finland and other countries	Total expenditure, thousand euros
Travel costs, to/from Torne valley	53	137	185	1853
Travel costs within Torne valley	64	18	32	386
Accommodation	8	82	133	1266
Fishing licenses	94	63	70	822
Fishing tackle	132	87	81	1002
Boat (building up/purchase/outfit)	219	162	114	1525
Boat renting	69	27	49	554
Food	103	114	154	1623
Other costs	25	44	116	1088
Total	767	732	935	10120
Total, no travel costs	651	578	718	7881
Total, fishers from outside Torne valley				9078
Number of fishers	1357	1629	8436	

Stensland, Aas & Mehmetoglu (2016) har undersökt vilka faktorer som påverkar fiske efter lax i Norge. Bakgrunden till studien är det som beskrivs i Arlinghaus, Tillner och Bork (2015), nämligen att det verkar finnas en internationell trend att antalet fritidsfiskare minskar och det gäller även fiske efter lax. Syftet med studien är därför att ta fram kunskap som kan användas för att öka deltagande i fritidsfiske och öka nyttan för de som fiskar och därmed intäkterna från fiske i en region. I studien undersöks hur beteende och social-psykologiska processer påverkar deltagande i fritidsfiske. En av slutsatserna i studien är att förmedlandet av kunskap om hur man fiskar kan behövas för att öka intresset för fiske. Avslutningsvis diskuteras också att undersökningen endast

baseras på norrmän som köpt fiskekort och att fördjupade undersökningar behövs för att förstå beteendet hos specifika grupper, exempelvis utländska besökare eller fisketurister.

Tre undersökningar har studerat hur det fiske som erbjuds kan tänkas påverka efterfrågan. I Olaussen och Liu (2011) ställs frågan om det spelar någon roll om fiskare fångar vild eller odlad lax. Resultatet är att betalningsviljan är högre för att fånga vild lax, inte minst för de som fiskar oftare. Utländska fiskare ingår inte i studien.

Håkansson (2008; 2009) har undersökt betalningsviljan för att öka möjligheten att fånga vild lax i den svenska Vindelälven. Studien undersökte betalningsviljan hos såväl den svenska allmänheten som hos svenska sportfiskare. Resultaten visar att den senare gruppen har högre svarsfrekvens och en lägre andel som anger att deras betalningsvilja är noll. Enligt Håkansson (2009) är dock den marginella betalningsviljan för ökad laxvandring låg hos bägge grupper. Förklaringen till detta kan enligt författarna vara att de flesta sällan besöker denna älv varför betalningsviljan avser options- eller existensvärdet och inte användarvärdet.

Paulrud & Laitila (2012) genomförde en undersökning bland svenska fiskare som köpt fiskekort för fiske i Emån och Mörrumsån. Genomsnittet för antalet fiskedagar i dessa grupper var över 25, varav mellan 5 och 10 i dessa älvar. Fiskarna hade rest runt 300 km för att fiska och de spenderade över 1000 kronor per fiskedag för utrustning, fiskekort, mat och boende. De som svarat kan alltså beskrivas som fisketurister. Resultatet visar att en ökad sannolikhet för fångst, inte minst större fisk, har en positiv effekt på betalningsviljan och också på besöksfrekvensen. Den senare är dock inte så stor. Enligt studien skulle därför inte den samlade nyttan överstiga kostnaden för de åtgärder som krävs för att öka fångsten.

3.3 Resultat från undersökningar om fritidsfiske och fisketurism från utbudssidan (företagen)

Fiskeriverket (2008) presenterar resultaten från en enkätstudie till företag som hade någon form av fritidsfiskebaserad verksamhet avseende verksamheten år 2006. Dessa bedömdes lågt räknat vara 1 310 stycken. Enligt rapporten är den totala omsättningen för de 1 310 företagen 2100 MSEK, varav 490 MSEK beräknades komma från den fritidsfiskebaserade verksamheten. Cirka 1,3 miljoner fiskedagar producerades och drygt en tredjedel av företagen uppgav att mer än 25 procent av verksamheten kunde hänföras till utländska gäster (gäller främst företag med verksamhet inom mat och logi, uthyrning av båtar, och guidning).

ETOUR presenterade år 2014 en studie om naturbaserad turism i Sverige (Fredman och Margaryan, 2014). De samlade in information via lokala turistkontor och fick då förslag på 2 060 företag. När det gäller fiske angav cirka 50 % av 508 svarande att detta var en aktivitet som var viktig för omsättningen, d.v.s. cirka 250. Författarna förklarar den låga svarsandelen med att utskickat omfattade företag som inte var relevanta därför att de inte arbetar med naturbaserad turism. Ytterligare en möjlig förklaring är att det kan finnas ett visst bortfall därför att detta är speciella marknader som sprider information om sin verksamhet via andra kanaler än lokala turistkontor:

”It can be assumed that hunting and fishing companies are less interested in the services of local tourism bureaus but rather rely on their own professional network of marketing, which might have affected their representativeness within the sample.”

I en nyligen genomförd studie av Länsstyrelsen i Norrbotten (Grahn m fl., 2016) undersöks de intäkter som fisket genererat i Torne, Kalix och Byskeälvens avrinningsområden. Området sägs vara ganska opåverkat av vattenkraft samt ha en lång tradition av sportfiske på framförallt lax eller havsöring. Älvarna har också enligt studien i relativt stor utsträckning varit föremål för åtgärder såsom tillsyn och restaureringar. Beräkningar genomförs baserat på två källor, dels registerdata som beskriver olika nyckeltal hämtat från företaget Bisenode AB, dels en enkätstudie riktad till företag som bedöms ha verksamhet relaterat till sportfiske. Tyvärr framgår det inte av studien hur många företag som omfattas av respektive undersökning. Resultaten enligt registerdata visar att omsättningen totalt var 429 MSEK år 2015 och antalet anställda var 385. Med hjälp av en anpassad beräkningsnyckel uppskattar de att ungefär 20 % är relaterat till sportfiske, vilket motsvarar 89 MSEK samt drygt 83 arbetstillfällen. Resultaten från enkätundersökningen till företagen å andra sidan visar en fiskerelaterad omsättning på 27 MSEK vilket skapar ungefär 10 arbetstillfällen. Detta kan jämföras med de totala intäkterna för sålda fiskekort som är 2,3 MSEK. Det är oklart om arbetstillfällen avser helårsekvivalenter.

3.4 Information om omsättning från goda exempel

De entreprenörer vi intervjuat i denna undersökning har ombetts lämna information om verksamhetens omsättning och omfattning. I det följande beskrivs resultaten. Syftet med att samla in dessa data har inte varit att få ett underlag för att beräkna fisketurismens omsättning i Sverige. Det vi är intresserade av är istället att öka förståelsen för hur intäkterna varierar beroende på vilken verksamhet som bedrivs och exempelvis beroende på vilka besökarna är. Notera att informationen ibland sammanfattas som omsättning per fiskedag och ibland omsättning per gäst.

3.4.1 Torne Älv

Data för två fisketuristiska verksamheter samlades in under intervjuerna, dels från Kangos, dels från Kengis Bruk. Dessa har verksamheter lite högre upp i älven med ett begränsat uttag av lax. Deras priser ligger närmare en internationell prisnivå för exklusivt laxfiske där t.ex. bara fiskerätten på Kengis Bruks egen älvsträcka kostar 45 000 SEK för 6 dagar och max 6 personer. En stor majoritet av gästerna hos dessa entreprenörer kommer från utlandet vilket framgår av Tabell 6. Förhållandet med ett mer exklusivt fiske och hög andel utländska kunder återspeglas också i intäkterna som är relativt höga per gäst hos dessa verksamheter. Gästerna stannar ungefär 5 dygn vilket innebär en omsättning på ungefär 1000 SEK per fiskedygn hos entreprenörerna.

Tabell 6. Ekonomisk information om verksamheterna i Torne älv.

Torne älv entreprenörer	Kangos	Kengis Bruk	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	500 000	600 000	1 100 000
Säsong (månader)	2,5	2,5	2,5
Heltider under säsong (avlönade)	1	1,25	2,25
Tot årsverken (avlönade)	0,21	0,26	0,47
Antal gäster	93	150	243
Andel utländska	83%	80%	82%
Omsättning (SEK) /gäst	5 376	4 000	4 688

Torne älv har nyligen varit föremål för samhällsekonomiska studier (Grahn m.fl. 2016; Romakkaniemi, 2017). Resultaten av dessa beräkningar presenteras i Tabell 7. Den svenska studien baserades på svenska företags intäkter från fisketurister år 2015 medan de finska studierna baseras på fisketuristers utgifter på den finska sidan år 2016, se avsnitt 3.2. Den svenska summan 42,1 MSEK i tabellen har med Länsstyrelsens hjälp extraherats från deras studie som omfattar både Torne, Kalix och Byske älvar (Grahn m fl., 2016). I denna studie användes en beräkningsnyckel för att bedöma antalet arbetstillfällen. Om denna beräkningsnyckel även appliceras på beräknade intäkter på den finska sidan blir slutsatsen att fisketurismen och sportfisket totalt resulterade i närmare 100 årsanställda längs med Torne älv 2016.

Tabell 7. Ekonomisk information från två andra studier om omsättningen vid Torne älv.

Ekonomi Torne älv	Sverige 2015	Finland 2016	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	42 100 000	79 700 000	121 800 000
Tot årsanställda	32,38	61,31	93,69

Beräkningarna ska tolkas med försiktighet eftersom de baseras på olika typer av data. I den redovisade omsättningen för den finska sidan av Torneälven ingår exempelvis även kostnader för båthyra. Det finns också en viss liten överlappning mellan resultaten då en del av ekonomin som genereras av de 400 svenskar som köpte gemensamhetskortet sannolikt finns med i både de finska och svenska resultaten. Detta är dock en marginell överlappning varför den inte bedöms påverka totalsummorna ovan nämnvärt. Samtliga fallstudiens intervjupersoner påpekar att den ekonomi som genereras av fisketurismen och sportfisket i Torne älv i dagsläget ligger långt ifrån älvens och områdets potential. Med en annan förvaltning och fler utvecklade fisketuristiska företag skulle omsättningen vara betydligt högre menar dessa.

3.4.2 Övre Vindelälven (Ammarnäs och Kraddsele)

Ekonomisk information har i denna fallstudie samlats in från de båda förvaltningsorganisationerna på destinationen samt från tre entreprenörer, se Tabell 8. Den lägre omsättningen/fiskedygn hos fiskeförvaltningarna kommer sig av att de endast får intäkter från försålda fiskekort. Dessa har redovisat fiskedygn och Emils Fiskecamping har redovisat uthyrningsdygn för sitt boende, medan antal besökare redovisas för de två större entreprenörerna. Den entreprenör som har störst andel utländska gäster uppvisar också högst omsättning/gäst.

Tabell 8. Ekonomisk information om verksamheterna i Övre Vindelälven.

Vindelälven	Ammarnäs FVO	Kraddsele FVO	Fish Your Dream	Ammarnäs Guidecenter	Emils Fiskecamping	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	590 000	450 000	1 500 000	1 120 000	400 000	4 060 000
Säsongslängd (månader)	4	3,5	3,5	5	3,5	
Heltider under säsong (avlönade)	1	1,1	6	2,5	**Övre** 1	11,6
Tot årsverken	0,33	0,32	1,75	1,04	0,29	3,74
Besökare (el fiskedygn)	4 150	3 050	700	700	950	9 550
Andel utländska	25%	17%	40%	-	17%	
Omsättning (SEK) /person (el fiske dygn)	142	148	2 143	1 600	421	

Tillsammans har dessa verksamheter en årlig fiskturistisk omsättning på över 4 MSEK samt närmare 12 heltidsanställda under säsong. Sannolikt utgör detta en försvarlig andel av den totala omsättning som fisketurismen genererar i Ammarnäs och Kraddsele då dessa aktörer är de mest framträdande. Det finns dock andra verksamheter, annat boende samt annan service som fisketuristerna också nyttjar, vars omsättning adderar ovanpå siffrorna i tabellen.

I en tidigare studie (Jonsson, 2015) gjordes en uppskattning av Sorsele kommuns totala omsättning av fisketurism vilken angavs till ca 21 MSEK, av en total turistisk omsättning på 93 MSEK år 2013. Två år senare beräknas den totala omsättningen ha ökat till 107 MSEK (Resurs, 2016a). Förutsatt att fisketurismen ökat lika mycket skulle det med den tidigare uppskattningen som bas motsvara en omsättning på drygt 24 MSEK från fisketurismen i hela kommunen 2015.

3.4.3 Gimån

Inom övre Gimån råder det brist på fisketuristiska entreprenörer med ett bredare utbud av service, i synnerhet inom övre Gimåns FVO. I fallstudien har vi därför vid sidan av kommunen och fiskevårdsområdena bara kunnat intervjua två entreprenörer med ett mer begränsat serviceutbud. Omsättningen fördelar sig dock relativt jämt mellan Gimdalens FVO med Idsjöströmmen och Övre Gimåns FVO med Stavreströmmarna när man slår ihop alla intäkter. De två entreprenörerna visar dock relativt blygsamma omsättningssiffror, se Tabell 9. Priset på fisketillstånden är lite högre på vissa av sträckorna vilket återspeglar sig i summorna för omsättning/fiskedygn för Idsjöströmmen och Övre Gimåns FVO (med Stavreströmmarna). I jämförelse med entreprenörer som har ett bredare serviceutbud kan dessa siffror verka låga men betänk att de i stor utsträckning bara omfattar intäkter för fiskekorten. Entreprenören Kullagården säljer dock inte fiske utan är en mindre boendeanläggning varför dess siffra för omsättning/fiskdygn blir missvisande då det enbart handlar om boende.

Tabell 9. Ekonomisk information om verksamheterna i Gimån.

Övre Gimån	Öv Gimåns FVO	Gimdalens FVO	Idsjöströmmen	Kullagården	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	474 100	148 400	375 000	143 000	997 500
Säsongslängd (månader)	4	4	4	4	
Heltider under säsong (avlönade)	0,4	0	1,2		1,6
Tot årsverken (avlönade)	0,13	0,00	0,40		0,53
Besökare (fiskedygn)	1 550	550	650	570	2 750
Andel utländska	1%	10%	15%		
Omsättning (SEK) / person och fiskedygn	306	270	577	251	

Den begränsade avlönade sysselsättningen som genereras beror dels på att det saknas entreprenörer i området med ett bredare utbud och att fallstudien av den anledningen endast kunnat intervjua verksamheter med ett begränsat serviceutbud. Inom fiskevårdsområdena sker dessutom mycket av arbetet på ideell basis, varför inte heller dessa kan redovisa avlönad sysselsättning i någon utsträckning. Vidare syns att andelen utländska gäster är relativt låg eller mycket låg i detta område.

3.4.4 Fishing in Sweden (Jönköpingsområdet)

Ungefär hälften av Fishing in Swedens (FIS) gäster kommer under vår och höst för att uppleva själva fisket medan den andra hälften handlar om turistfiskande familjer under sommaren, som fiskar i större eller mindre utsträckning som en av flera aktiviteter. Verksamheten har utvecklats relativt snabbt sedan starten för fyra år sedan och nådde under 2016 en omsättning på 7 MSEK, vilket också innebar att de genererade ca 7 heltider i sina egna bolag och hos de underleverantörer som ingår som betydelsefulla delar i verksamheten, se Tabell 10. FIS har nästan uteslutande tyska gäster som stannar veckovis, vilket också avspeglar sig in den mer omfattande omsättningen per gäst i tabellen. Utöver de intäkter som redovisas genererar verksamheten intäkter för fiskekortsförsäljning till fiskevårdsområden på cirka 300 000 SEK.

Tabell 10. Ekonomisk information om verksamheten i Fishing in Sweden, Jönköping.

Jönköping	Fishing in Sweden Totalt	Varav 50% renodlade fisketurister	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	7 000 000	3 500 000	7 000 000
Säsong (månader)	8	5	
Heltider under säsong (avlönade)	7	4	7
Tot årsverken (avlönade)	4,67	1,67	4,67
Besökare	2 000	1 000	2 000
Andel utländska	99,5%	99,5%	
Omsättning (SEK) /gäst	3 500	3 500	

I tillägg till FIS verkar även vissa andra entreprenörer i delvisa samma vatten, inte minst gäller detta Vättern där FIS förlägger en mindre del av sin fiskeverksamhet. Andra verksamheter i området ingår alltså inte i denna fallstudie som fokuserar på den individuella verksamhet som FIS bedriver. I en total bedömning av områdets fisketurism behöver bl.a. effekter från andra verksamheter också ingå.

3.4.5 Mörrum

Fallstudien om Mörrum har inhämtat information från Sveaskog, samt från Karlshamns kommun om turismens omsättning. Som visas i Tabell 11 omsatte Sveaskogs enhet Mörrums Kronolaxfiske 10 MSEK under 2016. Sveaskog uppger att fiskekortsförsäljningen uppgick till totalt 15 000 personfiskedygn. Vidare lämnade Sveaskog även ungefärliga omsättnings- och sysselsättningssiffror för den restaurangverksamhet samt den sportfiskeshop som arrenderar lokaler av Sveaskog och riktar sig till deras besökare. Inklusive dessa verksamheter genereras därmed totalt intäkter på 19 MSEK årligen samt 17 heltids arbetstillfällen.

Tabell 11. Ekonomisk information om verksamheter vid Mörrumsån.

Mörrum	Mörrums Kronolaxfiske	Utarrenderad restaurang	Utarrenderad fiskeshop	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	10 000 000	4 000 000	5 000 000	19 000 000
Säsong (månader)	12	12	12	
Heltider (avlönade)	9	4	4	17
Tot årsverken (avlönade)	9,00	4,00	4,00	17,00
Besökare (fiskedygn)	15 000			15 000
Andel utländska	45%			
Omsättning (SEK) / fiskedygn	667	267	333	1 267

En tidigare studie har visat att Kronolaxfisket och den bredare attraktionskraft detta medför genererade direkta intäkter på över 50 MSEK till området (Hiltunen & Klevfors, 2007). Sveaskogs intervjuade representant menar att intäkterna nog ligger något högre idag. Vid sidan av dem finns flera olika företag på orten som erbjuder annan omkringliggande service till fisketurister och sportfiskare såsom boende, restauranger, fiskeshoppar, matbutiker mm. Det råder dock brist på lite bättre boendealternativ i anslutning till fisket menar Sveaskogs representant. För Karlshamns kommun som helhet var den totala turismomsättningen drygt 500 MSEK år 2015 och genererade 441 årssysselsatta (Resurs, 2016b). Kronolaxfisket är ett av kommunens fyra strategiska besöksmål.

3.4.6 Karlskrona skärgård

De intervjuade företagen angav lite olika längd på huvudsäsongen trots att de verkar i samma område. En isfri vinter varar säsongen hela året runt, men huvudsäsongen startar i februari/mars och sträcker sig fram till oktober/november. Majoriteten av de fisketuristiska gästerna hos Dragsö Camping och Sandhamn Marine är svenskar som stannar i genomsnitt 2 dagar (weekends). PikeStrike har däremot en mycket stor andel utländska gäster som stannar veckovis. Det återspeglar sig i skillnaden i omsättning/gäst mellan dessa entreprenörer, se Tabell 12.

Tabell 12. Ekonomisk information om verksamheter i Karlskrona skärgård.

Karlskrona skärgård	Dragsö Camping	PikeStrike	Sandhamn Marine	Totalt
Årlig omsättning (SEK)	2 800 000	1 000 000	500 000	4 300 000
Säsongslängd (månader)	9	8	10	
Heltider under säsong (avlönade)	4	1,1	1,2	6,3
Tot årsverken (avlönade)	3,00	0,73	1,00	4,73
Besökare	2 200	300	500	3 000
Andel utländska	25%	90%	20%	
Omsättning (SEK) / besökare	1 273	3 333	1 000	

Tillsammans har dessa tre entreprenörer en omsättning på ca 4,3 MSEK vilken genererar över 6 heltider (närmare 5 årsanställda) till området. Det finns också många sportfiskare och fisketurister som kommer till Karlskrona skärgård och har med sig egen båt på trailer samt nyttjar annat boende. Den ekonomi som detta genererar har inte varit möjligt att studera i denna studie.

3.5 Sammanfattande slutsatser

I detta kapitel har vi redovisat hur betydelsen av fritidsfiske kan mätas i ekonomiska termer. Vi har också gett en översikt över studier som har gjort sådana mätningar. I några fall har detta gjorts genom att mäta omsättning baserat på information om vad de som utövar fiske spenderar (från efterfrågesidan), i andra fall genom att mäta omsättningen hos företag som säljer denna typ av tjänster (från utbudssidan). Därutöver finns det studier som har undersökt det som i den nationalekonomiska litteraturen kallas konsumentöverskott men som också ibland benämns betalningsvilja. Detta mäter vad de som idag ägnar sig åt fiske är villiga att betala utöver det de redan idag betalar.

När det gäller de direkta intäkter som denna typ av verksamhet genererar är slutsatsen att de varierar beroende på typ av fiske, vilka tjänster som erbjuds av en entreprenör, vilka besökarna är samt längden på säsongen. En viktig slutsats från fallstudierna är att omsättningen verkar vara beroende av andelen utländska besökare. Detta är t.ex. tydligt i de två verksamheterna längs med Torne älv som studien samlat in data för, likaväl för företaget PikeStrike i Karlskrona skärgård samt hos Fishing in Sweden i Jönköpingstrakten. Detta beror dels på att de utländska turisterna stannar längre men också på att de i större utsträckning köper mer service på resmålet. Tyvärr ingår det inte i de undersökningar som samhället idag genomför att undersöka efterfrågan hos utländska besökare avseende fiske så det är inte möjligt att göra en uppskattning av vilka intäkter dessa besökare genererar för samhället totalt sett. Turismstatistiken pekar dock på att denna grupp kan vara förhållandevis stor till antalet jämfört med svenskar som ägnar sig åt fiske som turister i Sverige.

Ytterligare en faktor som verkar ha stor betydelse för de intäkter som genereras är vilka aktörer som arbetar med att utveckla verksamheten. I våra fallstudier finns två destinationer som vi bedömer inte har ett lika utvecklat entreprenörskap som de övriga (ännu). I Gimån driver fiskevårdsområdena utvecklingen och där saknas i stor utsträck-

ning specialiserade fisketurismentreprenörer med bredare serviceutbud och paketering. I Torne älv finns i stället relativt få fisketurismentreprenörer i förhållande till älvens längd och storlek. Det kan kanske delvis förklaras med att det finns en eftersläpning i företagandet i förhållande till den nya situationen med gott om lax i älven.

En annan slutsats från den ekonomiska kartläggningen är att det är svårt att fullständigt klarlägga vilka regionalekonomiska bidrag som denna naturbaserade verksamhet genererar och hur intäkterna varierar med olika förutsättningar. Detta kan exempelvis illustreras med fisket i Mörrumsån som ägs och sköts av staten genom det så kallade Kronolaxfisket. Intäkterna på 10 MSEK som redovisas för denna verksamhet avser endast fisket. Därutöver tillkommer intäkter till boendeanläggningar och annan service som besökarna efterfrågar. I vilken utsträckning besökarna också tar del av det övriga turistutbudet som finns i ett område är också oklart.

En annan illustration av detta är Övre Vindelälven, som lockar till sig många besökare trots att det krävs långa bilresor för att ta sig dit. De intervjuades bedömning är att det är efterfrågan på bra flugfiske i strömmande vatten som är den mest betydelsefulla attraktionen. Av de data de intervjuade presenterat framgår att intäkterna varierar beroende på vilka tjänster som tillhandahålls. Intäkterna från fiskekort utgör en mindre andel av den totala omsättningen på fyra miljoner. Den totala omsättningen till följd av fiske är dock högre än det vi redovisat eftersom det finns fisketurister och turistfiskare som nyttjar annat boende och service än det som erbjuds hos de undersökta entreprenörerna, samt att detta område även erbjuder fiske på statens vatten i naturreservatet. Det är möjligt att naturreservatet i sig, men också det fiske som är möjligt där, är ett komplement som också bidrar till områdets attraktivitet och till turistintäkter.

Flera fallstudier visar att intäkterna från försäljning av fiskekort är små i jämförelse med de intäkter som entreprenörer som erbjuder olika tjänster har. Det är tecken på att många individer har ett betydande konsumentöverskott och alltså är villiga att betala mer än vad ett fiskekort kostar för att få tillgång till bra fiske. En fråga som följer av detta, som vi inte haft möjlighet att klarlägga inom ramen för studien, är vilka möjligheter exempelvis fiskevårdsområden har att differentiera fisket och priserna för fiskekort och därmed öka sina intäkter.

När det gäller konsumentöverskott och betalningsvilja har vi redovisat att denna kunskap är viktig för att förstå efterfrågan på en marknad samt vikten av att det pågår forskning om detta. Vi har också redovisat litteratur som undersökt vad som påverkar efterfrågan, exempelvis betydelsen av olika typer av fiskerestriktioner. En slutsats är att acceptansen för olika typer av begränsningar ökar om syftet med dessa kan klargöras. Ytterligare en viktig slutsats är att ändrade levnadsvanor påverkar efterfrågan på olika typer av fritidsfiske över tid. Det är troligt att efterfrågan på service kommer att öka därför att kunskapen om fiske minskar hos allmänheten i stort samt att det tillkommer nya besökargrupper. För att utveckla denna näring rent generellt krävs därför kunskapsinhämtning och -spridning om hur efterfrågan och behoven av service förändras över tid.

Fallstudierna visar också att det finns segment av sportfiskare som föredrar destinationer med fiskerestriktioner som syftar till att stärka fiskresurserna. De är också villiga att resa för att nå dessa destinationer, vilket illustreras väl av exemplen längre upp i Torne älv samt Övre Vindelälven. Bra fiske och service verkar vara av överordnad betydelse för att locka vissa besökargrupper.

4 Förvaltning av gemensamma vatten- och fiskeresurser

Arbetet med vattenförvaltning i Sverige styrs sedan inträdet i EU i stor utsträckning av Vattendirektivet. Införandet av detta har bland annat inneburit att fem vattendistrikt har inrättats. Inom vart och ett av dessa har en länsstyrelse utsetts till vattenmyndighet. Dessa myndigheter arbetar med åtgärdsplaner för de vattendrag och avrinningsområden som finns i respektive distrikt. HaV stödjer vattenmyndigheterna genom vägledning och föreskrifter för ytvatten.

Hur vattenförvaltningen bedrivs utvärderas regelbundet av EU. Sverige har fått påpekanden vid flera tillfällen att direktivet inte implementerats fullt ut. Ett specifikt område som pekas ut är att behoven av åtgärder för att minska den så kallade hydromorfologiska påverkan inte beskrivs trots att en stor andel av vattendragen, genom exempelvis vattenkraften, har en sådan påverkan (Europeiska kommissionen, 2015). I den senaste underrättelsen sägs det också explicit att Sverige brister när det gäller den ekonomiska analysen, som enligt direktivet ska ingå, därför att vissa verksamheter undantagits (Europeiska kommissionen, 2016):

”Mot bakgrund av direktivets syfte och den underliggande logiken, som också har tolkats av domstolen, anser kommissionen att det är särskilt problematiskt att en verksamhet som ger betydande påverkan som framhållits av Sverige, nämligen vattenkraft, till följd av det felaktiga införlivandet av artikel 2.38 i direktivet[18], i den svenska lagstiftningen på förhand är utesluten från alla överväganden om kostnadstäckning enligt artikel 9.”

Även frågan om svensk fiskeförvaltning har utretts under de senaste åren, men då nationellt. 2009 diskuterades frågan i ett delbetänkande till Fiskelagsutredningen (SOU 2009:53). Förslag till en ny fiskelag presenterades i SOU 2010:42 och lagrådet har uttryckt att det finns behov av en översyn. Frågan var också uppe till diskussion i Miljömålsberedningen (SOU 2014:50) och resulterade i att HaV fick ett uppdrag att under 2016 ta fram en strategi för hur en ekosystembaserad fiskförvaltning kan utvecklas, så att den bidrar till att uppfylla målen i havs- och vattenförvaltningen. Arbetet skulle göras i diskussion med Jordbruksverket och Länsstyrelserna och i dialog med berörda aktörer. Myndigheten skulle även ta hänsyn till kostnadseffektiviteten.[19]

Frågan om förvaltning av dessa gemensamma resurser är alltså högaktuell och det pågår även forskningsprojekt. Dessa frågor är dock inte avgränsade till fisk och vatten utan gäller olika typer av gemensamma resurser. Det finns därför en omfattande vetenskaplig forskning om samhällets roll i förvaltningen, bland annat inom nationalekonomin. I detta avsnitt inleder vi därför med en översikt över forskning på detta område samt ger en beskrivning över hur internationellt framtagna metoder påverkar förvaltningsarbetet på myndighetsnivå i Sverige. Vi beskriver även styrmedel som diskuterats och problem som kan finnas med att införa sådana, eller att åstadkomma den förvaltning som förordas i teorin. Genom de goda exemplen ges en illustration av hur förvaltningen fungerar idag beroende på sammanhang, samt vilka konflikter som

[18] Artikel 2.38 i direktivet definierar vattentjänster och kommissionen anför i princip att all verksamhet som har en påverkan på vatten ska ingå, inte så som Sverige tolkat att det bara handlar om tjänster som utgör ett led i vattenförsörjning och avloppshantering. Ett exempel som nämns, och som är en aktuell fråga nu i Sverige våren 2017 med låga grundvattennivåer på många håll, är vatten från egen brunn. Enligt EU kommissionen är detta en vattentjänst men det menar inte Sverige. Det som definieras som vattentjänster ska också vara föremål för prissättning enligt direktivet, där även kostnader för resursutnyttjande ingår.

[19] https://www.havochvatten.se/hav/uppdrag--kontakt/vart-uppdrag/regeringsuppdrag/regeringsuppdrag/ekosystembaserad-fiskforvaltning-2016.html

kan förekomma. Kapitlet avslutas med en sammanfattande diskussion. En av de frågor vi lyfter är om en förändrad efterfrågan som vi beskrev i slutsatserna i kapitel 3, med en ökande andel av tillresande besökare som efterfrågar mer service, kan innebära behov av förändringar i förvaltningen av svenska fiskevatten.

4.1 Litteraturöversikt förvaltning av fiskevatten

Fisk och fiskevatten handlar om det som i nationalekonomin benämns *kollektiva nyttigheter*. Det är resurser som alla, om inte restriktioner införs, har möjlighet att nyttja men som därmed också kan överutnyttjas. Den nationalekonomiska (miljöekonomiska) forskningen på detta område är därför omfattande. Vail och Hultkrantz (2000) är ett exempel. De diskuterar denna problematik i samband med utveckling av naturturism i bland annat Sverige eftersom allemansrätten innebär en risk för överexploatering av naturområden. Ett annat exempel är Ellinor Ostroms forskning som har ett fokus på hur denna typ av resurser kan förvaltas (Ostrom, 2010)[20]. I denna översiktsartikel diskuteras exempelvis användningen av spelteori för att utforska vilket utfall utformningen av olika typer av förvaltning eller styrmedel kan förväntas leda fram till.

Det finns flera exempel på denna typ av forskning rörande fiske i Sverige och Norden såsom Eggert (1998; 2011) samt Nieminen, Kronbak och Lindroos (2016). Fokus är dock på yrkesfisket. Men konflikter finns även i områden där det huvudsakligen bedrivs fritidsfiske. Ett aktuellt exempel är den konflikt som uppstått i ett fiskevårdsområde runt Västerdalälven och som resulterade i att årsstämman avbröts då hela styrelsen avgick. Vid en ny årsstämma någon dag senare träffades en kompromiss och en ny styrelse tillträdde. Konflikten handlade om hur fisket ska få bedrivas (vilka redskap) och vilka restriktioner som ska finnas. Enligt tidningsartikeln är detta ett område som har landets sydligaste lokal för harr i strömmande vatten och en därtill knuten turistisk verksamhet av vikt för servicenäringens överlevnad (Falu-kuriren, 2017).

Ett resultat av Ostroms forskning är att det går att förvalta en gemensam resurs utan att den utarmas på lång sikt. Slutsatsen är dock att vissa villkor (kallade ”design principles”) måste vara uppfyllda för att detta ska vara möjligt, se Tabell 13[21]. Sammanfattningsvis innebär detta att för att fungera måste det finnas tydliga avgränsningar i vad och vilka som berörs, det måste finnas etablerade rutiner för förvaltning och konfliktlösning samt övervakning och möjlighet till att utfärda sanktioner. Vidare konstateras att förvaltningen måste utgå från lokala förhållanden och att det vid behov kan behövas olika nivåer i förvaltningssystemet (”multiple nested layers”).

[20] Ellinor Ostrom tilldelades ekonomipriset till Alfred Nobels minne år 2009 med anledning av denna forskning. Resultaten av denna forskning sammanfattas i den föreläsning hon höll i samband med utdelningen av priset och som därefter publicerats.
[21] Beskrivningen av ”design principles” i artikeln är baserad på Cox, Arnold, och Villamayor-Tomás (2009).

Tabell 13. . Rekommendationer för hållbar förvaltning av gemensamma naturresurser enligt Ostrom (2010).

1A	*User Boundaries:* Clear and locally understood boundaries between legitimate users and nonusers are present.
1B	*Resource Boundaries:* Clear boundaries that separate a specific common-pool resource from a larger social-ecological system are present.
2A	*Congruence with Local Conditions:* Appropriation and provision rules are congruent with local social and environmental conditions.
2B	*Appropriation and Provision:* Appropriation rules are congruent with provision rules; the distribution of costs is proportional to the distribution of benefits.
3	*Collective Choice Arrangements:* Most individuals affected by a resource regime are authorized to participate in making and modifying its rules.
4A	*Monitoring Users:* Individuals who are accountable to or are the users monitor the appropriation and provision levels of the users.
4B	*Monitoring the Resource:* Individuals who are accountable to or are the users monitor the condition of the resource.
5	*Graduated Sanctions:* Sanctions for rule violations start very low but become stronger if a user repeatedly violates a rule.
6	*Conflict Resolution Mechanisms:* Rapid, low cost, local arenas exist for resolving con¬flicts among users or with officials.
7	*Minimal Recognition of Rights:* The rights of local users to make their own rules are recognized by the government.
8	*Nested Enterprises:* When a common-pool resource is closely connected to a larger social-ecological system, governance activities are organized in multiple nested layers.

Den forskning och det arbete som bedrivits internationellt har påverkat och påverkar den svenska förvaltningskontexten. År 2007 presenterade Naturvårdsverket en vägledning om Ekosystemansatsen – en väg mot bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser (Naturvårdsverket, 2007). Arbetet baseras på FN's konvention om biologisk mångfald. I vägledningen har Naturvårdsverket gjort en tolkning av Ekosystemansatsens tolv principer (Malawiprinciperna[22]) och myndigheten sammanfattar dem under följande sex rubriker:

- gemensamma mål och delaktighet
- naturens kapacitet att producera varor och tjänster sätter gränser
- kunskap är en källa till framgång
- att göra eller inte göra – men det kostar
- avgränsningar i tid och rum

HaV har nu har ett regeringsuppdrag att utveckla en strategi för hur detta förhållningssätt ska tillämpas i fiskeförvaltningen, dock under namnet ekosystembaserad fiskeförvaltning. Förebilder för detta finns dock redan i litteraturen. FAO har tagit fram en *Code of Conduct for Responsible Fisheries (CCRF)* och har utarbetat en vägledning för hur den kan implementeras (Staples & Funge-Smith, 2009). I denna vägledning är ekosystemansatsen utgångspunkten. Där beskrivs att den syftar till att skapa en balans mellan bevarande (conservation), hållbart nyttjande (sustainable use) samt rättvis och skälig fördelning (fair and eqiutable sharing) av de nyttor som nyttjandet av en resurs genererar. Det konstateras dock också att detta bara är en metod och att vilka frågor som i praktiken behöver hanteras och hur de ska hanteras måste avgöras av de människor som är involverade i arbetet med att förvalta resursen.

[22] https://www.cbd.int/ecosystem/principles.shtml

Att denna typ av fiskeförvaltning, i en svensk kontext med många olika typer av fiskevatten, blir komplex framgår av en rapport som HaV (2015) skrivit som svar på ett regeringsuppdrag om förvaltning av lax och öring. De konstaterar:

”En ekosystembaserad och beståndsspecifik förvaltning av lax och öring förutsätter ett nära samarbete mellan nationella och regionala myndigheter samt med aktörer och intressenter i förvaltningen. Komplexiteten i en beståndsspecifik förvaltning blir av naturliga skäl stor då det handlar om många enskilda bestånd och stora biologiska, miljömässiga och fiskerättsliga skillnader mellan de olika förvaltningsobjekten. För att en ekosystembaserad och åtgärdsspecifik förvaltning ska nå framgång behövs såväl den nationella, regionala som lokala förvaltningen uppfattas som legitim av de som berörs, vara inkluderande och transparent samt baserad på bästa möjliga kunskap.”

I den studie bland företagare som beskrivs i Fiskeriverket (2008) är en av de prioriterade frågorna förbättrad förvaltning av bestånden. Att förbättra det egna fisket genom beståndsvård är en investering som kan vara företagsekonomiskt lönsam om det förbättrade fisket tillfaller företaget och inte konkurrenterna (vilket kan vara fallet om fiske sker på gemensamma bestånd). Under åren 2004–2006 satsade företagen som ingick i undersökningen totalt cirka 25 MSEK på beståndsvård. Detta kan jämföras med de ca 28 MSEK av statliga medel[23] som enligt studien årligen fördelades till fiskevård. Att åstadkomma gemensam förvaltning är dock inte alltid enkelt. HaV (2015) konstaterar i svaret på regeringsuppdraget:

”Lokala förvaltningsorganisationer som fiskevårdsområden och samverkansorganisationer för en hel älvdal måste få ett långsiktigt och samordnat stöd från samhället i arbetet med förvaltning av resursen.”

När det gäller möjligheten att tillämpa samhällsekonomisk analys mer allmänt för att bedöma och utforma åtgärder för att förvalta fiskeresurser så diskuteras detta i en rapport från Naturvårdsverket (2008) med fokus på Nordsjön och Östersjön. I studien pekas det på ett antal problem med dåvarande förvaltning och ett antal åtgärder föreslås. Studien avser förvaltning av fiskeresurser i haven men vi nämner föreslagna åtgärder här eftersom en del även är relevanta för förvaltning av fiskeresurser generellt:

- En plan ska antas för att minska överkapaciteten
- Kvoteringssystemet bör ersättas med andra förvaltningsåtgärder
- Zonering av fiskevatten
- Begränsning av olika typer av fiske
- Mer anpassade metoder och fiskeutrustning
- Förbättrade kontroller
- Ökade kunskap om fiske och eko-systembaserad fiskeförvaltning
- Arbeta för att öka acceptansen för hållbar exploatering av fiskeresurser

En sak som dock inte nämns i denna åtgärdsarsenal är pris som ransoneringsverktyg. När det gäller inlandsvatten där fiskekort krävs skulle detta kunna vara ett möjligt styrmedel. Möjligheten till differentierad prissättning lyfts också i HaV (2015). I Sverige finns det dock en tradition av att använda regleringar för att sköta förvaltningen varför det finns en

[23] Enligt HaV (2017b) användes 30 MSEK, till fiskevård under 2016. 47 MSEK gick till bidrag till lokala vattenvårdsprojekt, LOVA. Ungefär 300 MSEK användes till insatser och åtgärder för att förbättra, bevara, planera, restaurera och skydda havs- och vattenmiljöer. Länsstyrelser och vattenmyndigheter fick ungefär 125 MSEK för förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.

okunskap om, och kanske motstånd mot, att använda prissättning för att styra användningen av en resurs. Ett exempel på detta från en annan turismrelaterad fråga är införandet av spåravgifter för preparering av skidspår som varit föremål för politisk debatt (Rydberg och Westerholm, 2012) men som nu är mer vanligt förekommande. Detta var en fråga som började utforskas i Sverige för över 10 år sedan eftersom studier pekade på att fri tillgänglighet innebar sämre kvalitet (se diskussion i Heldt, 2010).

Ett annat problem i den svenska förvaltningskontexten är att det bland allmänheten verkar finnas en bristande kunskap om värdet av vatten. En nyligen genomförd studie har undersökt närboendes attityder och betalningsvilja för att åstadkomma förbättringar i vattenkvalitet i enlighet med de ambitioner som finns i Vattendirektivet. (Ek och Persson, 2016b). Studien genomfördes bland boende nära Alsterån. 10 % av de som svarat anger att de utövar rekreation i Alsterån. Genomsnittligt avstånd till Alsterån för de boende var 54,3 km. De viktigaste slutsatserna i denna är:

- Det finns en okunskap och ointresse för frågor rörande vattenkvaliteten i ån (85% säger att de inte funderat över detta och 75% säger att de saknar kunskap om kvaliteten).
- Attributen i valexperimentet hade betydelse för valen men svarsbeteendet påverkades inte signifikant av vare sig kunskap om vattenkvalitet eller rekreationsvanor i området.
- Förbättrad vattenkvalitet och ökad variation i fisktillgång har ett positivt värde, men de som svarar har högre betalningsvilja för att undvika försämringar än för att åstadkomma förbättringar.
- Övriga förbättringar (benthic fauna) hade en negativ betalningsvilja.
- Den skattade betalningsviljan för förbättringar är lägre än i andra liknande studier i Sverige.
- När det gäller val av styrmedel föredrar 54% regleringar, 19% ekonomiska styrmedel och 14% information.

En möjlig förklaring som ges av författarna till de resultat man fått är att Sverige redan idag har en förhållandevis god vattenkvalitet och att det därför inte är en fråga som står högt på miljöagendan. Det illustreras också av att man har högre betalningsvilja för att undvika försämringar än för att åstadkomma förbättringar.

4.2 Förvaltning och samverkan i de goda exemplen

Som framgått av inledningen av detta kapitel är det sannolikt att det finns intressekonflikter som kan försvåra utvecklingen av en långsiktigt hållbar fisketurism. Det kan handla om olika åsikter om vilken typ av fiske som ska bedrivas och om vilka begränsningar till fiske som berörda är intresserade av att genomföra. Det kan också handla om att en vattenförekomst kan användas för olika syften, exempelvis en fors för vattenkraft. Enligt den vägledning som FAO tagit fram måste förvaltning utgå ifrån lokala förhållanden och från de som är berörda. För att få kunskap om hur arbetet med förvaltningen och utvecklingen av en fisketuristisk verksamhet bedrivs för närvarande, har vi i våra intervjuer även ställt frågor om hur de resurser som nyttjas förvaltas i dagsläget. Vi är intresserade av vilka som är berörda, vilka frågor som är uppe till diskussion i förvaltningen, om det finns någon typ av organiserad samverkan som involverar flera olika intressenter samt om man infört begränsningar för att förvalta resursen.

4.2.1 Torne älv

Enlig de intervjuade aktörerna är den lokala förvaltningen fragmenterad och kännetecknas av ett utbrett ointresse för den fisketuristiska utvecklingen. Den statliga förvaltningen gällande lax är delvis styrd av ”Gränsälvsstadgan”, d.v.s. en överenskommelse mellan Finland och Sverige där parterna årligen förhandlar om den övergripande fiskeförvaltningen. Trots att denna fiskestadga säger att förvaltningen även skall kunna främja etableringen av nya verksamheter i Tornedalen menar de intervjuade personerna på Länsstyrelsen att den mest omfattar en fördelning av lax- och fiskresurserna till existerande nyttjare baserat på någon slags rättviseprincip. Landsbygdsutveckling och möjligheterna till en vidare utveckling av fisketurism vägs däremot inte in i dessa förhandlingar enlig dem. Samma personer uttrycker en tydlig vilja för att främja en fisketuristisk utveckling[24], men känner sig begränsade av den svensk-finska Gränsälvsstadgan och avsaknaden av politiska viljeyttringar i den riktningen (från båda sidor av älven). De efterlyser att fisketurismen och samhällsekonomisk nytta skall beaktas i denna förvaltning.

Problemen med förvaltningen har också uppmärksammats av HaV. I en rapport om förvaltning av lax och öring diskuteras specifikt förvaltningen i Torne älv (HaV, 2015). Där sägs exempelvis att det långsiktiga samarbetet med Finland måste utökas av flera skäl. Det nämns att en långsiktig strategi för bestånden och nyttjandet bör utvecklas och att den kan utgöra underlag för en mer omfattande framtida revidering av fiskestadgan. HaV menar i rapporten att regeringen bör initiera framtagandet av en sådan strategi.

Enligt flera intervjuade kan Torne älv nu sannolikt räknas som Europas bästa laxälv i antal uppvandrande laxar. Detta är en följd av de restriktioner som införts i Östersjön som vi beskrev i avsnitt 2.3.1. De nedre delarna av älven domineras av lokala och tillresta sportfiskare som tar upp nästan all sin fångst enligt de undersökningar som genomförts på den finska sidan, i tillägg till de lokala husbehovsfiskarna. Även om fisketurismen och sportfisket redan idag genererar pengar till området ligger intäkterna mycket långt ifrån områdets potential enligt de intervjuade. En intervjuperson beskrev det som att älven hittills har ”en mycket låg värdeutveckling i förhållande till laxtillgången”. Med en annan förvaltning, både lokal och statlig, som främjar fisketuristiskt företagande och utveckling, menar de intervjuade att laxen utgör en enorm potential för landsbygdsutveckling i området.

En ökning av de nuvarande lägre kvoterna för yrkesfisket skulle innebära en försämring av fisketurismens utvecklingsmöjligheter menar flera intervjuade. Idag är dock den stora resurskonkurrensen menar samtliga intervjuade den mellan sportfiske från båt samt husbehovsfiske med mängdfångande redskap i de nedre delarna av älven, och det sportfiske med handredskap som bedrivs längre upp i älven. Till skillnad från sportfisket högre upp i den svenska delen av Torneälven, i stor utsträckning flugfiske där närmare 80 % av all fisk återutsätts enligt de intervjuade, tar alltså fisket i de nedre delarna av älven upp nästan all fångad lax. Detta stora uttag av lax i de nedre delarna av älven beskrivs av några intervjuade som en ”utbredd köttfiskekultur” och av samtliga som ett hinder för utvecklingen av fisketurismen i Torne älv.

[24] Det pågår även viss försöksverksamhet med så kallad laxplombering för att få statistik bland annat (se https://www.svt.se/nyheter/lokalt/norrbotten/laxplombering-utokas nedladdad 2017-06-08).

Det råder en stor brist på samverkan när det gäller den lokala förvaltningen i området. Fiskevårdsområdena är enligt de intervjuade i stora delar ointresserade och kunskapen om fisketurismens och sportfiskets värden bedöms hos dessa vara låg. Detta är ett problem eftersom de har stor påverkan på förvaltning och nyttjande av fiskresursen i älven. Några få specialkunniga personer inom de lokala/regionala turist-organisationerna, tillsammans med de få entreprenörerna längs älven, försöker driva på för att påverka den fisketuristiska utvecklingen i positiv riktning men det är enligt dem svårt med tanke på ovanstående. Den begränsade och fragmenterade lokala förvaltningen medför att informationen kring fisket på plats också ofta är dålig.

4.2.2 Övre Vindelälven (Ammarnäs och Kraddsele)

I Övre Vindelälven bygger områdets fisketuristiska attraktionskraft framför allt på flugfiske efter naturliga harr- och öringbestånd i ursprungliga och oexploaterade strömmande vatten. All öring måste återutsättas och de lokala förvaltningsorganisationerna har med tiden implementerat allt fler fiskevårdande regler och fångstbegränsningar för att bibehålla och stärka fiskresurserna. I praktiken återutsätts även en stor andel av den fångade harren trots att denna inte omfattas av samma strikta fångstrestriktioner.

Det finns en tydlig men informell samverkan mellan entreprenörerna och de två lokala förvaltningsorganisationerna samt mellan de båda förvaltningsorganisationerna. Samverkan är däremot inte särskilt organiserad och inkluderar t.ex. inte gemensamt beslutsfattande om förvaltningen av fisket utan sådana beslut tas individuellt inom förvaltningsorganisationerna. Aktörerna verkar dock ha en övergripande samsyn om behovet av utveckling, fast delar inte alltid samma syn på hur och vart man vill nå. I intervjuerna har framkommit att det också kan finnas mark/vattenägare som är mer intresserade av att få fiska så som man alltid gjort, exempelvis att få tillgång till husbehovsfiske, än den typ av fiske som kan locka fisketurister.

Vid sidan av ovanstående samverkan har också kommunen under de senaste åren engagerat sig och tagit initiativ till ett kommunövergripande fiskeråd som träffas några gånger per år. Detta uppfattas som ett bra initiativ av de intervjuade men någon påtalar att det är trist att vissa fiskevårdsområden är ointresserade av att delta. En annan intervjuad tycker det är synd att mötena främst handlar om kommunövergripande gemensamma marknadsföringsaktiviteter och inte i första hand viktiga strategiska utvecklingsfrågor.

Den statliga förvaltningen är inriktad på förvaltning av naturreservatet som angränsar till Ammarnäs och Kraddseles fiskeområde. I en rapport från 2012 redovisar Länsstyrelsen i Västerbotten en utredning som skulle ligga till grund för framtagande av en ny skötselplan för reservatet (Staafjord, 2012). I denna diskuteras även fisket som enligt rapporten pågått ända sedan området smälte fram ur inlandsisen. Det sägs att målet med förvaltningen är att erbjuda allmänheten ett uthålligt sportfiske av god kvalité samt möjligheter till husbehovsfiske för ortsbor i enlighet med 1993 års upplåtelsebeslut. Det sägs också att fiskeupplåtelserna ska anpassas till fiskevattnens produktionsförmåga och omgivningens känslighet för störningar.

Ungefär hälften av alla statliga vatten i Vindelfjällen upplåts enligt Länsstyrelsen studie till allmänheten för sportfiske. Några vatten upplåts också för husbehovsfiske till ortsbor medan medlemmar i berörda samebyar har rätt att fiska i alla statens vatten

i området. Vissa vatten upplåts inte alls men det finns också s.k. kvoterade vatten där fisket av olika skäl är begränsat. Länsstyrelsen upplåter också vissa specifika vatten till fisketurismföretagare, vilket sker i samråd med berörd sameby och med särskilt hänsynstagande till renskötseln.

Under de senaste åren har det konstaterats att lax vandrar ända upp till Kraddseles sträckor av Vindelälven eftersom man funnit laxsmolt där vid provfisken. Detta är en faktor som skulle kunna medföra en mer aktiv statlig förvaltning inom området och nedströms liggande områden i framtiden eftersom det handlar om havsvandrande fiskarter där staten har ett större ansvar.

4.2.3 Gimån

Utmed den aktuella sträckan organiseras markägarna och den lokala förvaltningen av fisket av Övre Gimåns Fiskevårdsområde samt Gimdalens Fiskevårdsområde. Inom Övre Gimåns FVO säljer man fiskekort online vilket bidrar till tillgängligheten på deras sträckor av ån. Båda fiskevårdsområdena har under en relativt lång period strävat efter att förbättra och utveckla fisket i ån, ett arbete som har intensifierats de senaste 10-15 åren. Olika fångstbegränsningar, zoneringar med max antal fiskande på vissa sträckor samt att i stor utsträckning bara tillåta flugfiske i strömmarna är delar av de åtgärder och regleringar dessa FVO arbetar med för att stärka och göra fisket mer attraktivt. Idsjöströmmen inom Gimdalens FVO blev för övrigt redan under 1990-talet Sveriges första strömvatten där enbart Catch & release var tillåtet.

Stavreströmmarna i början på Gimån (inom Övre Gimåns FVO) är zonerade och kvoterade med max antal fiskande per dag. Endast flugfiske är tillåtet och s.k. ”fönsteruttag” av fisk (minimi- och maxmått) gäller. Den ökande popularitet har gjort att det numera är så stor efterfrågan på fisket i Stavreströmmarna att de olika zonerna fullbokas för en stor del av säsongen redan innan säsongen startar. Popularitet medför dock vissa trängselproblem samt att det kan vara en väldigt hög fiskeaktivitet på de populära platserna i ån. Övriga nedströms liggande strömmar inom fiskevårdsområdet tillåter även spinnfiske och har inte samma rikliga förekomst av stor öring. Inom Gimdalens fiskevårdsområde tillåts endast flugfiske idag, i samtliga strömmar, vilket vid sidan av den ökande skötseln av fiskevattnen också bidrar till att öka områdets attraktionskraft. Vid utloppet av Idsjön finns också den tidigare nämnda Idsjöströmmen som är en kvoterad ”no kill” sträcka (C&R) sedan många år, där framförallt harrfisket står i centrum.

Området har generellt sett en begränsad andel utländska besökare. I synnerhet gäller detta Stavreströmmarna och vattnen inom Övre Gimåns FVO där de intervjuade bedömer att bara någon procent av besökarna är utländska. En orsak som nämns är avsaknaden av entreprenörer med bredare service, paketering samt riktad distribution och marknadsföring mot utländska marknader. Ett pensionat finns i närheten av Stavreströmmarna men verksamheten har gått på sparlåga i flera år och det råder osäkerhet om denna verksamhet kommer att komma igång igen på allvar.

Samverkan mellan entreprenörer och förvaltning är mer begränsad eftersom det råder brist på entreprenörer. Ett undantag är den samverkan som sker mellan Idsjöströmmens entreprenör och Gimdalens FVO, som har pågått under många år. Det finns också en etablerad övergripande samverkan i ett ”Fiskeråd” där alla fyra fiskevårdsområden inom Bräcke kommun ingår tillsammans med kommunen. Däremot ingår

inte andra typer av intressenter i detta fiskeråd. Övre Gimåns FVO har varit lite av initiativtagare till denna samverkan och de intervjuade fiskevårdsområdena hoppas att arbetet med fiskerådet kan leda fram till en gemensam vision och målsättning, samt därmed en mer enhetlig förvaltning över alla fyra FVO i framtiden. Även om de två fiskevårdsområdena anser att samarbetet mellan dem kan förbättras finns det enligt dem ännu större behov av förbättrad samverkan med de två andra nedströms liggande fiskevårdsområdena.

4.2.4 Fishing in Sweden (Jönköpingsområdet)

Den lokala förvaltningen sköts av flera olika fiskevårdsområden. Nivån på förvaltningen och intresset för en utveckling av fisketurismen är dock varierande, där Fishing in Sweden (FIS) framhåller förvaltningen i sjösystemen Bunn och Ören som goda exempel som även främjar deras fisketuristiska verksamhet. Länsstyrelsen är även tydligt inriktad på att främja fisketurismen och sportfisket i området, vilket FIS ser som mycket positivt. Närheten till och samverkan med Jordbruksverket i Jönköping, vars vision är att fördubbla fisketurismen i Sverige, kan enligt FIS vara en bidragande orsak till Länsstyrelsens aktivitet.

Verksamheten FIS bedriver består av ett mycket tätt samarbete mellan två separata företag som tillsammans paketerar fisket, boendet och kringservicen, till i huvudsak den tyska marknaden. Vidare erbjuds anpassad information kring fisket, guidetjänster samt övrig fiskeservice för att underlätta för gästerna. Det finns även andra fiskeguider som verkar i området, dock huvudsakligen i Vättern med lite olika inriktning.

Det finnas ingen större organiserad och löpande samverkan där alla intressenter deltar men det finns samverkan i varierande utsträckning och från tid till annan i projektform där olika aktörer ingår. Länsstyrelsens nya strategi för utvecklingen av fisketurismen och sportfisket i området är det senaste exemplet och skulle kunna utmynna i en mer organiserad samverkan tror FIS. FIS har vidare en informell samverkan med de fiskevårdsområden som har de för verksamheten bästa fiskesjöarna, medan samverkan med andra fiskevårdsområden är svag eller saknas, samt behöver förbättras enligt dem.

Förutom en lägre kunskap om fisketurismen inom vissa fiskevårdsområden upplever även FIS att det generellt sett finns en okunskap om mer specialiserad fisketurism inom statliga och kommunala stödjande strukturer. (Där den finns, som t.ex. inom Länsstyrelsen i Jönköpings län och hos Jordbruksverket saknas i stor utsträckning kunskapen inom andra delar av organisationerna menar FIS.) FIS säger sig ha en mer omfattande samverkan med den lokala turistorganisationen medan samverkan skulle behöva utvecklas med den regionala turistorganisationen. I sammanhanget skall nämnas att den regionala turistorganisationen under 2011 tog fram en studie om fisketurismen och dess marknader (Belin och Karlsson, 2011) samt också deltagit i några samverkansprojekt.

4.2.5 Mörrumsån

Laxfisket i Mörrumsån har en lång historia och var sedan uråldrig tid regalt, d.v.s. tillhörde kronan. Från att historiskt ha handlat uteslutande om ett fiske för föda eller avsalu förändrades detta under 1940-talet då ett organiserat sportfiske etablerades. Sedan 1960-talet när det sista kommersiella fisket i ån fasades ut har sportfisket varit

den helt dominerande verksamheten och Mörrumsån har sedan dess hört till en av Skandinaviens mest kända lax- och havsöringsdestinationer. Statliga Sveaskog som ensam förvaltare är inte beroende av andra aktörer på samma sätt som annars är vanligt. I och med detta kan de också bedriva en sammanhållen lokal förvaltning på den aktuella sträckan.

De senaste 10–15 åren har Sveaskog bedrivit en fokuserad satsning på fiskevård, som de beskriver är baserad både på ett resurs- och marknadsperspektiv. Både flug- och spinnfiske är tillåtna fiskemetoder. Vidare var Sveaskog tidigt ute med digital försäljning av fisketillstånd vilket också bidragit till ökad tillgänglighet. De jobbar även kontinuerligt med regelförenklingar kring fisket för att underlätta för besökarna.

Det finns en omfattande samverkan på destinationen även om Sveaskog ensamt är den beslutande aktören kring det som rör fisket och förvaltningen. Sveaskog har även valt att ha en omfattande samverkan med flera forskningsinstitutioner då det underlättar förvaltningen och ger mycket tillbaka enligt dem, samt att de på så sätt kan bidra till att sprida ny kunskap. Det finns också en destinationsgrupp som kommunen leder vilken ses några gånger per år där Sveaskog ingår som representant för ett av områdets fyra stora besöksmål. Sveaskog säger sig också ha en god samverkan med det bolag (EON) som äger vattenkraftverken.

Eftersom Mörrumsån är utbyggd med vattenkraft sker vissa kompensationsutsättningar av lax och havsöring i ån. Inom de närmaste åren rivs det nedersta vattenkraftverket i ån vilket förväntas ha en positiv inverkan på fiskesträckorna uppströms som fortfarande är beroende av fiskvägar förbi kraftverken (de kan då komma igång snabbare på säsongen enligt Sveaskogs representant), men det förväntas även ge en positiv effekt på den naturliga fiskreproduktionen i ån. Under senaste åren har Mörrumsån och vissa andra vattendrag med havsvandrande fisk haft problem med sjukdomsutbrott vilket skulle kunna påverka attraktionskraften negativt om detta förvärras befarar de intervjuade personerna.

4.2.6 Karlskrona skärgård

Enligt de intervjuade har tillgången på gädda gått ner dramatiskt på grund av det omfattande yrkesfisket i området. De betonar vikten av att omgående ta fram kunskap om hur mycket som kan tas upp utan att beståndet påverkas, samt införandet av en kvoterad fördelning mellan nyttjandegrupperna. Utan detta kan yrkesfisket helt omkullkasta fisketurismen menar de. Husbehovsfisket i området är däremot begränsat och entreprenörerna ser inte detta som ett problem för fisketurismen. Entreprenörernas syn är att statens förvaltning hittills varit undermålig då det gäller gäddan i området. Initiativ pågår dock för att kartlägga uttaget av gädda som de hoppas ska ge underlag som kan utgöra grund för en aktivare statlig förvaltning.

Det förekommer ingen organiserad samverkan där alla parter deltar och finns ingen gemensam vision gällande destinationens utveckling. Däremot har entreprenörerna etablerat en bra samverkan mellan sig i form av samverkansgruppen ”Karlskrona Fishing”. Samverkan mellan entreprenörerna och Länsstyrelsen är begränsad, förutom med en person som de även bistår i genomförandet av den nu pågående undersökningen om uttaget av gädda. Det finns också en samverkan mellan entreprenörerna och den lokala respektive regionala turistorganisationen, dock tolkar vi deras svar

som att den är mer aktiv med den regionala organisationen än med den lokala. De tre entreprenörerna påpekar att samverkan med Länsstyrelsen behöver utvecklas vidare, även på näringslivsutvecklingssidan, samt med HaV. De ser även ett stort behov av bättre samverkan med kommunen.

4.3 Sammanfattande slutsatser

Fokus i denna studie är hur fritidsfiske som näring kan utvecklas för att bidra till turism och regional utveckling i olika delar av Sverige. De fallstudier som ingått i denna studie illustrerar väl hur förutsättningarna för detta varierar stort från en plats till en annan. Vi har också redovisat litteratur som undersökt hur sådan förvaltning kan bedrivas och som beskriver behovet av en organiserad samverkan mellan såväl privata som offentliga aktörer baserat på transparent beslutsfattande och på metodik för avvägningar mellan olika intressen. Baserat på fallstudierna kan vi dock konstatera att en sådan samverkan i nuläget verkar saknas i den svenska förvaltningskontexten. En trolig förklaring till detta är att förvaltningen är uppdelad på ett flertal olika myndigheter på såväl nationell som regional och lokal nivå, men också att det, när det handlar om privata fiskevatten, är många olika fiskevårdsområden eller samfällighetsföreningar som berörs. Ytterligare en komplikation är att turism, såsom beskrivs i Nerhagen (2016), ofta involverar många olika, ofta små, aktörer. Det är också fragmenterat eftersom det är olika myndigheter, inte minst på regional nivå, som jobbar med främjande av turism (regionala utvecklingsorgan) respektive förvaltning av naturresurser (länsstyrelser och vattenmyndigheter).

Våra fallstudier illustrerar de konflikter som kan finnas när det finns olika sätt att använda en fiskeresurs. Det handlar om olika användning (olika typer av fiske men också frågan om fiske eller vattenkraft) men det kan också handla om vilken typ av naturvärden som ska främjas. Fallstudierna visar också hur betydelsefull interaktionen mellan fiske som bedrivs i angränsande vatten kan vara. Ett tydligt exempel på det senare är hur restriktioner som införts avseende laxfiske i Östersjön inneburit ökad tillgång i Torneälven. Det i sin tur har inneburit en ökad efterfrågan på fiske i älven under senare år. Det är att förutse och hantera sådana förändringar som är utmaningar vatten- och fiskeförvaltningen står inför. Återigen är Torneälven det tydligaste exemplet där en kraftig ökning av besökare har väckt frågan om behovet av restriktioner för att säkerställa möjligheten till fiske såväl i mynning som uppströms i inlandet. Men även gäddfisket i Karlskrona är ett exempel på en aktivitet där efterfrågan ökat. I bägge dessa fall anger olika intressenter att insatser från statens sida behövs för att säkra ett långsiktigt ekonomiskt, socialt och ekologiskt nyttjande av dessa resurser.

Torneälven och Karlskrona är exempel där det i första hand är staten som har ett ansvar att lägga fast regelverket för hur fisket får bedrivas. För Sveriges del ser vi dock att det verkar vara möjligt att utveckla fisketuristisk verksamhet i olika typer av inlandsvatten, verksamheter liknande den som bedrivs av Fishing in Sweden i Jönköping eller i Övre Vindelälven. I det senare fallet är fiskeförvaltning en del av verksamheten, medan det är oklart hur ansvaret är fördelat i det förra. Enligt Fiskeriverkets studie från 2008 är förvaltning av en fiskeresurs en viktig del i verksamheten hos företag som lever på att sälja denna typ av tjänster. Som i all företagsverksamhet pekar de på behovet av att företagen få skörda frukten av de arbetsinsatser man gör. Oklarheter i ansvars-fördelningen för förvaltningen ser vi därför som en möjlig konfliktkälla för olika typer av inlandsvatten och ett möjligt hinder för utveckling av fis-

keturismverksamhet. Vår bedömning är därför att ökad kunskapsspridning kan behövas för att bidra till en bättre dialog mellan olika intressenter om lämpliga sätt att långsiktigt förvalta en viss fiskeresurs. Det är dock oklart vilken kunskap som idag finns på detta område och hur den sprids. Vår bedömning utifrån litteraturgenomgången är att myndighetsarbetet på nationell nivå har ett fokus på förvaltningen av vissa fiskeresurser i havet.

Vi har dock också sett exempel på att det bland ansvariga myndigheter finns förståelse för de behov som en förändrad efterfrågan och en, ibland, förändrad förvaltning innebär. Exempel på arbete som redan idag bedrivs är den rapport som lagts fram av länsstyrelsen om förvaltningen av naturreservatet vid Övre Vindelälven där exempelvis kvotering används för att begränsa fisket i vissa vattendrag. HaV har i regeringsuppdraget avseende lax och öring pekat på behovet av att staten stöttar samverkan mellan olika förvaltningsorganisationer som finns utmed ett vattendrag men även pekat på behovet av ändrad förvaltning i Torne älv. Länsstyrelsen i Jönköpings län har tagit fram en strategi för hur fritidsfiskeverksamheten kan utvecklas som bedöms vara en möjlig grund för ökad samverkan. Därutöver har, såsom nämnts i inledningen till denna rapport, Jordbruksverket tillsammans med HaV tagit fram en strategi för hur fritidsfiskeverksamheten och fisketurismen ska kunna utvecklas. Ingen av dessa myndigheter är dock sådana som uttryckligen jobbar med och har kunskap om besöksnäringen. Utifrån vårt uppdrag med denna studie kvarstår därför frågan på vilket sätt de behov som finns utifrån tillresande besökares perspektiv påverkar förvaltningen. Om det är de som i framtiden kommer att generera den stora efterfrågan behövs information om dessa användares värdering av olika typer av fiskeresurser, kunskap som idag inte finns samlad.

5 Förvaltning för främjande av fisketurism - diskussion och förslag till fortsatt forskning

Forskning som vi redovisat i denna studie visar att preferenser för fritidsfiske på samhällsnivå förändras. Ändrade levnadsförhållanden och färre som bor på landsbygden innebär ett annat nyttjande av våra fiskevatten idag jämfört med för 10, 50 och 100 år sedan. Vi behöver inte längre fiska för husbehov men några vill fortfarande göra det. Andra är villiga att resa längre sträckor för att fiska under mer speciella förhållanden och det är troligt att det är denna grupp som ökar. Det är dessa sportfiskare och fiketurister som är i fokus i denna rapport eftersom denna typ av turism bedöms kunna bidra till intäkter till landsbygden och till regional utveckling. Att så är fallet har vi också visat i kapitel 3 i denna rapport, där en av slutsatserna är att omfattningen på entreprenörernas verksamhet spelar roll för intäkterna men också andelen utländska besökare. För att kunna utveckla denna näring, och anpassa den till att efterfrågan förändras över tid, krävs även att förvaltningen av våra fiskevatten fungerar väl vilket vi konstaterat i kapitel 4. För att utveckla turistverksamheten behövs exempelvis information om svenska turisters och utländska besökares vanor och värderingar, kunskap som vi kunnat konstatera inte finns samlad idag.

Så hur fungerar arbetet med förvaltningen av vatten, och fiske som resurs, för besöksnäringen i Sverige? För att få ett underlag för en diskussion om detta inleder vi med ett exempel på hur arbetet med att tillämpa Vattendirektivet bedrivs. Vi utgår ifrån arbetet i ett pilotprojekt i ett vatten, Dalälven, där miljöåtgärder i befintlig vattenkraft skulle kunna innebära ökade möjligheter till fisketurism. Vi har även inhämtat information från olika forskningsrapporter. Det vi vill undersöka är om det praktiska arbetet i det svenska förvaltningssystemet stämmer överens med det som enligt forskningen är viktigt för ett långsiktigt hållbart nyttjande av en gemensam resurs, d.v.s. samverkan mellan olika berörda intressenter för att etablera visioner och mål, behov av transparens, engagemang men också av kunskapsspridning. Vattendirektivet är ett intressant exempel av det skälet att det uttryckligen anges att åtgärdsplaner ska tas fram i dialog med omgivande samhället.

Baserat på denna inledande del beskriver vi därefter de behov av åtgärder och forskning som vi identifierat. För att underlätta det fortsatta arbetet med den strategi som tagits fram av Jordbruksverket och HaV har vi valt att göra dessa beskrivningar kopplat till de 14 målsättningar som lagts fast i strategin.

5.1 Exempel på svensk tillämpning av EUs vattendirektiv

Fokus på förhållanden i miljön verkar idag vara vägledande för den svenska vattenförvaltningen. Ett exempel som illustrerar detta är HaV's senaste redovisning av hur anslag 1.12, som avser åtgärder för havs- och vattenmiljö, använts (Havs- och vattenmyndigheten, 2017b). I sammanfattningen konstateras att uppsatta mål för arbetet ska nås genom att: ”Fokusera resurserna till områden där behoven och miljönyttan bedöms som störst”. Det sägs dock också att myndigheten ska: ”Utveckla systematisk uppföljning och utvärdering, både av miljöeffekter och samhällsnytta”. Denna formu-

lering pekar på utvärdering i efterhand men en bedömning av såväl miljöeffekter och samhällsnytta ska enligt Vattendirektivet[25] genomföras innan åtgärder initieras.

I Sverige har Vattendirektivet implementerats genom införandet av miljökvalitetsnormer. Enligt direktivet ska alla vatten uppnå en viss status (d.v.s. normerna) inom en viss tid. Det är dock möjligt att avstå från att genomföra åtgärder eller förlänga tidsfristen i vissa fall, det finns alltså undantag till huvudregeln[26]. Detta gäller exempelvis sådana som definieras som Kraftig Modifierade Vatten (KMV). Det finns tre huvudsakliga skäl som kan anges för detta: tekniskt omöjligt, orimliga kostnader eller naturliga förhållanden. Enligt Vattenmyndigheterna kan mindre stränga krav tillämpas om åtgärderna är ekonomiskt orimliga att genomföra utifrån en samhällsekonomisk analys av kostnader och nytta[27]. I Sverige är det Vattendelegationen[28] i respektive vattendistrikt som fattar beslut om normer och undantag[29]. I Sverige har dock inte undantag tillämpats enligt senaste rapporteringen till EU (Europeiska kommissionen, 2015).

Det finns dock vattendrag i Sverige som definierats som KMV, i huvudsak sådana som är påverkade av vattenkraft. Det pågår nu fyra pilotprojekt för att ta fram metodik för prioritering av åtgärder i sådana vatten, se Figur 12. Vi har studerat arbetet med ett av dessa, Dalälven, och bland annat deltagit i ett av flera möten som anordnades av Länsstyrelsen i Dalarnas län inom ramen för projektet. Baserat på presentationer av arbetet med pilotprojekten[30], samt det seminarium vi deltog i den 4 april 2017, är vår slutsats att fokus är på natur- och kulturvärden[31] och att nyttan för besöksnäring/fisketurister i alla fall inte är i fokus för analysen.

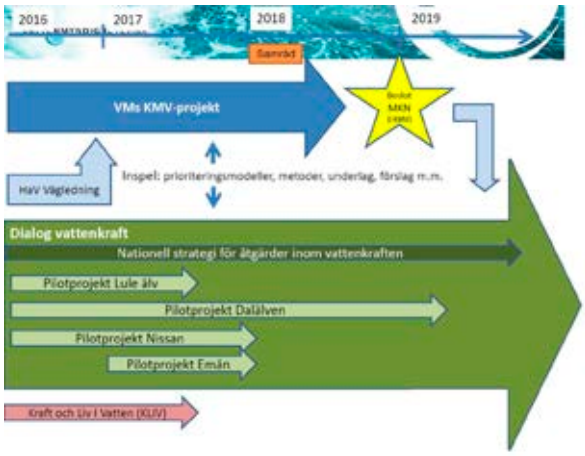

Figur 12 Översikt över Vattenmyndigheternas pågående arbete med Kraftig Modifierade Vatten. Källa: Havs- och vattenmyndighetens (2017a)

[25] Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

[26] En rad vägledningar har tagits fram av EU för hur direktivet ska tillämpas, bland annat avseende användning av samhällsekonomisk analys, se http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/facts_figures/guidance_docs_en.htm

[27] http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/vattenforvaltningens-mal/tillampning-av-undantag/Sidor/default.aspx

[28] Vattendelegationen är vattenmyndighetens beslutande organ. Delegationen består av sakkunniga ledamöter, som utses av regeringen för bestämd tid. Ledamöterna är inte representanter för den organisation de är anställda av utan sitter på personliga mandat utifrån deras expertis. Vattendelegationen har upp till elva ledamöter. Ordförande är landshövdingen i det län som är vattenmyndighet.

[29] Beslut om undantag sker med stöd av 4 kap. 9-13 §§ vattenförvaltningsförordningen och varje beslut om undantag ska tydligt motiveras.

[30] Vi har inte hittat information om dessa projekt och vad syftet med dem är på HaVs hemsida. På länsstyrelsen Dalarnas hemsida (http://www.dalarnasvatten.se/Sv/hallbar-vattenkraft/Pages/Borlange-4-april-2017.aspx) gavs följande information om innehållet på seminariet den 4 april: ”Under dagen berättades det om arbetet för hållbar vattenkraft i Dalälven. Man beskrev Dalälvens naturvärden, vattenkraftens påverkan på dessa och vilka åtgärdsbehov som finns, Dalälvens samlade elproduktion och bidrag till reglernytta för elsystemet. Målsättningen med seminariet var att beskriva vilka åtgärdstyper och enskilda åtgärder i respektive delområde som i det fortsatta arbetet behöver värderas och prioriteras inbördes. I syfte att få så stor miljönytta som möjligt i förhållande till energipåverkan (vår kursivering).” En sökning på Vattenmyndigheternas hemsida resulterade i hänvisning till en hemsida om ett möte om Luleälven (http://www.vattenmyndigheterna.se/Sv/kalender/2016/Pages/160622-mote-om-pilotprojekt-lulealven.aspx?keyword=Pilotprojekt). På denna sägs det: ”Under 2015 tog Havs och vattenmyndigheten (HaV), fram en modell för att identifiera och klassa naturvärden i vattendrag som påverkas av vattenkraft. Syftet är att kunna genomföra prioriteringar av miljöåtgärder inom och mellan olika avrinningsområden. Luleälven, Dalälven, Nissan och Emån utsågs som pilotprojekt. Under 2016 pågår arbetet med att ta fram underlaget för prioritering av åtgärder inom dessa avrinningsområden. Länsstyrelsen i Norrbotten, Vattenmyndigheten i Bottenvikens vattendistrikt, kommunerna längs Lule älv och Vattenfall arbetar att ta fram detta underlag för Lule älv.”

[31] Även representanter för HaV och Energimyndigheten deltog men inte exempelvis Tillväxtverket eller Jordbruksverket.

Vi ser därför att med nuvarande system finns en risk att användarperspektivet, som ska vara en utgångspunkt för ekosystemansatsen enligt FAO's vägledning (Staples & Funge-Smith, 2009) och som också lyfts fram i Vattendirektivet, förbises av ansvariga myndigheter. Denna slutsats stöds av Ek och Persson (2016a) som konstaterat att Sveriges implementering av Vattendirektivet innebär att det inte finns någon vägledning avseende vilken avvägning som ska göras mellan olika samhällsmål.

En möjlig förklaring till detta är att tidiga svenska undersökningar om Vattendirektivet endast har analyserat frågorna utifrån ett rättsvetenskapligt perspektiv. Detta enligt slutrapporten i forskningsprogrammet A Systems Perspective on Environmental Quality Standards (SPEQS), som avslutades 2016 (Michanek m fl, 2016). Enligt denna rapport har miljökvalitetsnormerna för ekologisk status (främst) tagits fram utan möjlighet för intresseorganisationer att ge synpunkter. Det förklaras i rapporten av att (Michanek m fl, 2016 sid. 36):

"En viktig utgångspunkt för EU:s miljökvalitetsdirektiv har varit att de utgår från behoven i de faktiska förhållandena i miljön och inte utifrån vad som är tekniskt eller ekonomiskt möjligt att hantera. Därför har utformandet av kvalitetskrav i stor utsträckning överlämnats till olika typer av framförallt naturvetenskapliga experter."

Som vi beskrivit i inledningen till detta kapitel har det riktats kritik emot det svenska genomförandet av Vattendirektivet. Naturvårdsverket finansierade därför SPEQS för att få kunskap om hur det svenska systemet med miljökvalitetsnormer fungerar. I det har ingått att analysera olika sätt att reformera systemet. Fokus har varit på miljökvalitetsnormer för hav och ytvatten. Forskningen i projektet skiljer sig från tidigare svenska utredningar om Vattendirektivet därför att det även bygger på centrala bidrag från andra samhällsvetenskapliga discipliner än rättsvetenskap. Bland annat genom att jämföra med motsvarande system i andra länder har studierna belyst en rad metodologiska och konceptuella frågor kring genomförandet av en miljöpolitik, som har sin utgångspunkt i miljöns tillstånd (Michanek m fl, 2016). En sak som diskuteras är att nuvarande system inte leder till kostnadseffektiva lösningar. En studie som undersökt detta mer specifikt är Ek och Persson (2016a).

Den svenska tillämpningen av Vattendirektivet har alltså fram till idag saknat samhällsekonomisk analys. Detta beror på att kunskapen för att genomföra sådana analyser saknats. I figur 12 anges tidigare nämnda KLIV vilket är ett nu pågående program som syftar till att ge kunskap och vägledning för att hantera utmaningar som hinder för vandrande fisk och ändrade flöden som påverkar växt- och djurliv samtidigt som vattenkraften kan drivas på ett kostnadseffektivt och bra sätt. Programmet ska slutföras i juni 2017 och en slutkonferens är planerad till i september 2017.[32] Som vi nämnt tidigare i denna rapport är ett av delprojekten arbetet med att ta fram en värderingsmodell.

Frånvaron av samhällsekonomisk analys skiljer sig från tillämpningen i exempelvis Frankrike. I Frankrike har 710 CBA (Cost Benefit Analysis) genomförts till följd av vattendirektivet (Feuillette m. fl., 2016)[33]. Enligt denna studie är det miljödepartementet som tagit fram en mall för hur detta ska genomföras. Departementet har även bidragit med monetära värden som ska användas där nyttan för olika typer av användare (fiskare, paddlare, badare) men även miljönytta ska bedömas. Brist på resurser

[32] http://www.energiforsk.se/konferenser/slutseminarium-kraft-och-liv-i-vatten/

[33] Av beskrivningen framgår att den franska förvaltningskontexten verkar skilja sig från den svenska genom att såväl nationella som lokala myndigheter är involverade i arbetet.

har dock inneburit att de flesta utredningar var så kallade ”skrivbordsstudier” vilket inneburit att de inte fullt ut klarat att anpassas till lokala förhållanden. Det förklarar varför de slutliga besluten i vissa fall skiljt sig från utfallet i CBA analysen.

5.2 Behov av åtgärder och forskning för att nå målen i strategin

I denna studie har vi redovisat resultat för några goda exempel där fisketurism bedrivs. Våra slutsatser från dessa exempel är att, som nämnts i kapitel 3, det är plats, pris, produkt och promotion som spelar roll för de intäkter som genereras. Våra goda exempel lockar besökare eftersom de bedriver verksamhet på platser där det finns en resurs, de har i de flesta fall skapat en bra produkt av detta med service både för fisket men också kringservice, de kan ta ut ett bra pris och gå med vinst eftersom kostnaden för att nyttja resursen är låg (noll i havet och låg för fiskekort) och det har lyckats med sin promotion, d.v.s. marknadsföring. Att döma av ETOUR’s undersökning om naturbaserad turism, och av beskrivningarna av entreprenörerna, så verkar marknadsföringen framförallt vara baserad på kontakter och inte av samhällets insatser. Samverkan är också viktig, i första hand den som sker mellan entreprenörer och den lokala fiskeförvaltningsorganisationen när det gäller inlandsvattnen.

Vi har dock också konstaterat utifrån de goda exemplen, genomgången av litteraturen samt beskrivningen av det arbete som bedrivs i svensk förvaltning, att det finns problem med förvaltningen som vi bedömer behöver åtgärdas om de mål som ställts upp i den strategi som Jordbruksverket och HaV tagit fram ska kunna nås. I det följande kommer vi att peka på några av dessa i anslutning till respektive målsättning som finns inom strategin samt, eftersom det handlar om kollektiva nyttigheter, även diskutera behoven av insatser från samhället sida. Vi kommer också att föreslå några konkreta åtgärder samt beskriva de forskningsbehov vi identifierat.

Allmänhetens intresse för fritidsfiske har ökat och det bedrivs en omfattande barn- och ungdomsverksamhet i syfte att utveckla detta intresse.

Att detta mål behövs har stöd i forskningslitteraturen eftersom intresset för, och därmed kunskapen om, fritidsfiske i befolkningen minskar som en följd av ändrade levnadsförhållanden. Det vi kan konstatera på basis av denna studie är dock att det finns olika typer av fritidsfiske. Det innebär att det kan behöva tydliggöras vilken typ av fritidsfiskeverksamhet som det är mest intressant att öka intresset för utifrån faktorer som samhällsnytta, hälsoeffekter och biologisk mångfald/naturvärden. Utifrån samhällets perspektiv kan det därför vara lämpligt att i samarbete med näringsliv och kommuner arbeta för att ett utbud av fritidsfiske tillhandahålls som är anpassat till olika typer av användare på sätt som främjar en hållbar resursanvändning och resursvård.

Tillgängligheten för fritidsfiske och fisketurism har förbättrats genom såväl offentliga som privata initiativ.

I denna studie har fokus varit på fiskedestinationer som lockar turister. Vi har utifrån fallstudierna identifierat såväl möjligheter att utveckla denna verksamhet som hinder. De viktigaste hindren som framkommit och som kan behöva åtgärdas i fortsatt arbete är:

- Resurskonkurrensen från framför allt yrkesfiske, husbehovsfiske samt vattenkraft innebär ofta ett större eller mindre hinder för utveckling av fisketurism och fritidsfiskeverksamheter.
- Ointresse och/eller låg kunskap, eller motstående intressen, hos fiskerättsägare är ett hinder när det gäller utvecklingen i privatägda inlandsvatten. En positiv inställning hos fiskerättsägare och deras företrädare, och samverkan med entreprenörer är en förutsättning för att framgångsrika fisketuristiska företag skall kunna utvecklas där.
- Förvaltningsformen fiskevårdsområde är enligt flera intervjuade representanter för sådana inte anpassad för att främja och understödja fisketuristisk utveckling. Delar i lagstiftningen runt denna kan behöva ses över och sannolikt ändras så att de fiskevårdsområden som vill inrikta sig på fisketurism kan göra det på ett lättare sätt. Här ser vi därför behov av fortsatt forskning.
- Statlig förvaltning har sällan fokus på utveckling av fisketurism, eller tydligt politiskt mandat för detta. Ansvaret ligger dessutom utspritt på flera myndighetsaktörer vars samverkan ofta är bristfällig på detta område. För en enskild entreprenör blir detta lätt ett oöverstigligt hinder, i synnerhet i de fall statlig förvaltning är avgörande för kvaliteten på fiskeresurserna eller för att upplåta fiskevatten och mark. Här finns behov av studier för att ytterligare klarlägga problemen i den fragmenterade förvaltningen som styr beslutsprocesserna.
- I linje med ovanstående innebär kommuners och länsstyrelsers ofta strikta hantering av naturskydd och strandskydd problem för etablering eller utvidgning av fisketuristiska företag på landsbygden.
- Avsaknad av kunskap om ekonomi och marknadspotential för fritidsfiske, och i synnerhet för fisketurism, innebär ett hinder för utveckling eftersom samhällsnyttan av dessa inte beaktas i olika beslutsprocesser.

Fisketuristiskt företagande jämställs med andra likvärdiga areella näringar när det gäller tillgänglighet till fiskresursen och möjlighet att bedriva verksamhet.

Resultaten i denna studie stödjer behovet av detta mål. Från samhällets sida behöver resurser läggas på att lyfta fram denna näring och dess nyttor. Samhällsnyttan av fisketurism och sportfiske behöver analyseras och definieras på ett korrekt sätt, samt tydligt beaktas och vägas in i analyser och beslut. Ansvaret för att olika näringar ges en likvärdig behandling ligger både på den politiska nivån och myndighetsnivån.

Kunskapen om fritidsfiskets och fisketurismens samhällsnytta och värde samt betydelse för stadsbefolkningen och för möjligheterna att bo, leva och verka på landsbygden är stor.

I de undersökningar som genomförs av fritidsfiske i Sverige är avgränsningen den svenska befolkningen. I den franska studie som vi refererade ovan diskuteras frågan om vilka som ska inkluderas i beräkningar av nytta vid genomförandet av en CBA. Praxis blev att det var närboende till ett vattendrag som ingick. Det konstateras att detta innebär att den beräknade nyttan exempelvis blir lägre i glest befolkade områden. Vår bedömning är att i en alltmer internationaliserad värld bör även utländska besökares nytta ingå i analysen. Vi rekommenderar därför att det initieras

undersökningar, och annat som krävs såsom exempelvis nationell fiskelicens/fiskevårdsavgift, för att enklare kartlägga denna efterfrågan och värdet av fisketurism.

Kunskapsförsörjning om fritidsfiske och fisketurism utvecklas och samordnas av ansvariga myndigheter i syfte att förse berörda intressenter med kunskapsunderlag.

Av fallstudierna framgår att det relativt ofta sker någon slags insamling av biologiska data på dessa destinationer, som underlag för förvaltning. Däremot sker nästan aldrig insamling av ekonomiska data när det gäller fisketurismen och sportfisket. Vi bedömer därför att det finns kunskapsbehov inom en rad olika områden. Det handlar om att sammanställa och sprida kunskap om vad som påverkar efterfrågan, samt kunskap om de samhällsekonomiska värdena av sportfiske och fisketurism. Det handlar också om att sprida kunskap om hur en förvaltning av en fiskeresurs kan påverka efterfrågan och därmed bidra till intäkter till en region. Givet den stora variation som finns mellan olika typer av fiskeresurser i Sverige ser vi ett behov av utveckling av kunskap på nationell nivå om behoven av att geografiskt differentiera olika typer av åtgärder. Slutligen handlar det om hur arbetet med destinationsutveckling kan bedrivas och hur samhället på olika sätt kan stödja lokala och regionala initiativ. Kunskap om metoder för konflikthantering kan bidra till att utveckla samverkan på en destination eller längs ett vattendrag.

Den nationella fiskförvaltningen och fiskevården bedrivs utifrån en ekosystembaserad långsiktig plan och syftar till att optimera fiskresursens samhällsekonomiska värde inom ramen för ett långsiktigt hållbart nyttjande.

I grunden innebär detta att CBA skall ingå i analyser och beslutsfattande om vattenanvändning och att dessa även inkluderar kostnader och nyttor för sportfiske och fisketurism. Som vi beskrivit pågår det utvecklingsarbete inom detta område. En metodmässig utmaning är behovet av att klargöra orsaken till den låga betalningsvilja som svenskar har för att förbättra vatten- och fiskekvaliteten enligt de studier vi refererat. En möjlig förklaring skulle kunna vara att kunskap om behoven av och kostnader för förvaltningen idag är begränsad bland allmänheten, både som en följd av förändrade levnadsvanor men också eftersom detta är resurser som i stor utsträckning förvaltas av offentlig sektor. Individuell betalningsvilja kanske därför inte fullt ut speglar den individuella värderingen.

Vid prioritering och finansiering av åtgärder inom fiskförvaltning och fiskevård tas stor hänsyn till fritidsfiskets och fisketurismens behov.

En slutsats från fallstudierna är att entreprenörerna sällan har möjlighet att delta i besluten som avgör förvaltningen utan får försöka arbeta med påverkan mot de förvaltningsorgan som tar beslut. Även inom de flesta goda exempel finns samverkansbrister, men jämfört med många andra fiskeområden har dessa ofta kommit klart längre. Vår bedömning är att i den svenska förvaltningskontexten finns en risk att användarperspektivet, som också lyfts fram i Vattendirektivet, glöms bort. Vi rekommenderar därför att besöksnäringens behov på ett tydligt sätt integreras i det nu pågående arbetet med att ta fram en ekosystembaserad fiskeförvaltning. Två exempel på pågående arbeten som nämndes i fallstudierna är arbetet med klimatförändringar och naturskydd såsom Natura 2000. Hur arbetet bedrivs kan få konsekvenser för möjligheten att bedriva fritidsfiske och fisketurism och sådana konsekvenser bör kartläggas på ett systematiskt sätt.

Myndigheterna är pådrivande, stödjande och samlande i fiskförvaltningen och fiskevården på såväl allmänt som enskilt vatten. Arbetet bedrivs efter långsiktiga planer och i samverkan med berörda intressen.

Det är tydligt att intressemotsättningar finns kvar i större eller mindre utsträckning även inom de goda exempel vi undersökt, något som bidrar till att bromsa den fortsatta fisketuristiska utvecklingen på dessa platser. De vanligaste intressemotsättningarna inom dessa goda exempel rör resursutnyttjandet mellan olika nyttjandegrupper. För att kunna fortsätta att utveckla fisketurismen har de goda exemplen därför behov av ytterligare utvecklad samverkan. Den speciella situationen vid Torne älv innebär ännu större utmaningar, på många nivåer, för att kunna öka fisketurismen där i framtiden. Vi har konstaterat att frågan om fiskeförvaltning funnits på den politiska dagordningen under en längre tid utan att det utmynnat i några konkreta beslut angående fisketurismen och sportfisket.

Vår bedömning är att förvaltning av olika typer av fiskevatten är något som kräver expertkompetens och som därför i större utsträckning än idag bör vara föremål för analys på myndighetsnivå. För att detta ska fungera behöver ansvariga myndigheter tydligare vägledning av regering och riksdag avseende vilka förutsättningar som ska gälla när det handlar om avvägningar mellan olika samhällsmål. I rapporten om förvaltning av lax och öring föreslog myndigheten att regeringen borde utreda om det inte finns skäl att utöka HaVs bemyndigande att utfärda föreskrifter för fiskets bedrivande utöver nuvarande begränsning till fiskevårdsskäl när de biologiska målen nåtts för bestånden (HaV, 2015). Det pekas också på behovet av förstärkta anslag för att möjliggöra en beståndsspecifik förvaltning av lax och öring.

Det finns även andra som pekar på bristen på konkreta åtgärder från regering och riksdag. Sveriges Fiskevattenägareförbund konstaterar i sitt remissvar på landsbygdsutredningen (SOU 2017:1) att flera avsnitt av betänkandet poängterar de betydelsefulla produktionsvärden som finns på landsbygden. Trots detta menar de att skarpa förslag för att underlätta utvecklingen av de gröna och blå näringarna lyser med sin frånvaro. Vidare konstaterar de att utredningen slår fast vikten av att äganderätten respekteras men inte heller denna hållning återspeglas enligt dem i några konkreta förslag.

EU:s gemensamma fiskeripolitik bidrar till att stärka fritidsfiskets och fisketurismens ställning som nyttjare av fiskresurserna och till utvecklingen av intresset och näringen.

Eftersom vi i huvudsak fokuserat på inlandsvatten är denna fråga inte aktuell. Vi har dock i studien kunnat se effekter av att åtgärder avseende lax genomförts i Östersjön vilket påverkat fisket Torne älv positivt. Framgång på detta område kräver dock att både den politiska nivån och myndigheter blir medvetna om samhällsnyttan och utmaningarna så att de kan driva frågorna i EU-arbetet.

Den nationella fiskelagstiftningen ger myndigheterna möjlighet att förvalta fiskbestånden och reglera fisket utifrån fiskevårdande- och samhällsekonomiska hänsyn.

En ekosystembaserad långsiktig plan som beaktar både fiskevårdande och samhällsekonomiska behov kräver sannolikt förändrad lagstiftning. Här ser vi behov av fortsatt forskning för att kunna avgöra lämpliga regleringar beroende på fiskeresurs och övriga förutsättningar. Det behöver också tydliggöras det som beskrivs i FAOs vägledning om ekosystemansatsen, nämligen att det handlar om en balans mellan beva-

rande, hållbart nyttjande samt rättvis och skälig fördelning av de värden som en resurs genererar.

Det finns utbildningar inom fiskförvaltning och fisketurism som är anpassade till de krav och förväntningar som ställs från myndigheterna och marknaden.

Det behövs inhämtande av information om hur fisketuristisk verksamhet kan utvecklas och komma en plats till godo. Detta som underlag för en diskussion om hur förvaltningen ska bedrivas och olika intressen jämkas samman. Utbildningar behöver fokusera på strategiutveckling och konflikthantering, samt inte minst företagandet och marknadsföring. En del i detta är också att sprida kunskap om olika metoder för att ”ransonera” fisket för att åstadkomma en långsiktigt hållbar resurs som tål ett visst uttag över tid. När det gäller sportfiske med C&R så pekar studier vi tagit del av att detta är en verksamhet som kräver kunskap för att inte ha en negativ påverkan på en fiskeresurs. Detta är instruktioner och information som ges till besökare av de entreprenörer vi intervjuat, men om verksamheten ska öka kan kunskapen om detta behöva spridas till andra aktörer.

Marknadsföringen av Sverige som fiskedestination samordnas av berörda myndigheter och bedrivs i nära samverkan med fisketurismnäringen.

En lämplig startpunkt i detta arbete är att berörda myndigheter tillsammans allokerar resurser för att utveckla och sprida kunskap om marknadernas och segmentens efterfrågan, vilket vi tidigare pekat på är något som brister i dagsläget. Om berörda myndigheter känner till de samhällsekonomiska värdena som kan genereras av olika typer fiske och på olika platser blir det också enklare att samordna marknadsföringsinsatser.

Centrala och regionala myndigheters uppdrag har preciserats i syfte att förstärka arbetet med främjandet av fritidsfiskets och fisketurismens utveckling.

Utifrån arbetet med denna studie vill vi påpeka behovet av samverkan mellan myndigheter nationellt och regionalt som arbetar med besöksnäringen och de myndigheter som arbetar med förvaltning av vatten- och fiskeresurser. Detta är en avgörande faktor för att fisketurismen skall kunna utvecklas i linje med myndigheternas strategi.

Det finns en långsiktigt säkrad finansiering för fiskförvaltningen, fiskevården och för att främja fritidsfiskets och fisketurismens utveckling.

Avancerat myndighetsarbete kräver resurser men att analysera vilka resursbehov som finns har inte ingått i denna studie. Vi upplever dock att mycket resurser ägnas åt att utveckla nya avancerade analysmodeller och metodik i stället för att fördjupa den verksamhet som redan idag bedrivs på i första hand länsstyrelser och som utgår ifrån regionala förutsättningar. I andra forskningsprojekt som en av författarna arbetar med har det framkommit att det generellt i svensk förvaltning saknas kunskap om vad en samhällsekonomisk analys är och vilken information den kan ge (Nerhagen, Forsstedt och Hultkrantz, 2017). Vår bedömning är därför att det inledningsvis behövs arbete med att ”göra rätt saker” vilket handlar om att arbeta med hur konsekvenser för olika delar av samhället kan beskrivas när styrmedel och åtgärder analyseras. Därefter kan arbetet med ”att göra saker rätt” fördjupas. Ofta kan problematiken och de avvägningar som är aktuella i ett visst fall beskrivas utan avancerade beräkningsmodeller.

När det gäller datainsamling avseende efterfrågan är vår bedömning att nyttan av en årlig studie över svenskars fiskevanor är begränsad, det borde räcka med vart tredje

eller vart femte år. Däremellan bör djupstudier genomföras som bättre beskriver fisket som bedrivs vid olika fisketuristiska destinationer i Sverige och utomlands. Detta för att få ett kunskapsunderlag om efterfrågan som kan användas för att utveckla denna verksamhet ytterligare.

6 Referenser

Arlinghaus R., Tillner R., and Bork M. (2015) Explaining participation rates in recreational fishing in industrialised countries. Fisheries Management and Ecology, 22, 45-55.

Belin, P. och Karlsson, A. (2011) Smålands Turism AB – Förstudie om sportfisketurism och marknadskanaler, Sveriges Sportfiske & Fiskevårdsförbund

Brännlund R. och Kriström B. (2012) Miljöekonomi. Studentlitteratur AB

Carlén O., Bostedt G., Persson L och Brännlund R. (2016) Rekreationsfiske i Sverige 2013. Omfattning och värde. CERE working paper 2016:20.

Cox, Michael, Gwen Arnold, and Sergio Villamayor-Tomás. 2009. A Review and Reassessment of Design Principles for Community-Based Natural Resource Management. Unpublished.

Eggert H. (1998) Bioeconomic Analysis and Management. The Case of Fisheries. Environmental and Resource Economics 11(3–4): 399–411.

Eggert H. (2011) Towards an integrated sustainable management of fisheries. Regional sustainable development reviews: Canada and USA, Vol. 1.

Ek K. och Persson L. (2016a) The economics of the European Water Framework Directive – A retrospective remark focusing on Sweden. CERE Working Paper, 2016:16.

Ek K. och Persson L. (2016b) Priorities and preferences in the implementation of the European Water Framework Directive – A case study of the river Alsterån. CERE working paper 2016, 18.

Europeiska kommissionen (2015) Commission Staff Working Document. Report on the progress in implementation of the Water Framework Directive Programmes of Measures. SWD (2015) 50 final

Europeiska kommissionen (2016) Kompletterande formell underrättelse – Överträdelse nummer 2007/2239. SG-Greffe(2016)D. 29.9.2016

Falu-kuriren (2017) Fiske riskerar att splittra bygden. Text Kent Olsson 2017-05-11. Kent.olsson@mittmedia.se

FAO (2012) Technical Guidelines for Responsible Fisheries: Recreational Fisheries. Rome: Food and Agricultural Organisations of the United Nations.

Feuillette S., Levrel H., Boeuf B., Blanquart S., Gorin O., Monaco G., Penisson B. and Robichon S. (2016) The use of cost-benefit analysis in environmental policies: Some issues raised by the Water Framework Directive implementation in France. Environmental Science & Policy 57, 79-85

Fiskeriverket (2008) Fritidsfiske och fritidsfiskebaserad verksamhet. https://www.havochvatten.se/download/18.64f5b3211343cffddb2800018881/1348912825732/fritidsfiske-web.pdf

Fredman P. och Margaryan L. (2014) The Supply of Nature-Based Tourism in Sweden. A national inventory of service providers. ETOUR Report 2014:1

Grahn P., Johansson M., Thang Hnin J. och Blomkvist D. (2016) Marknadsnytta av fiskeåtgärder i Bottenvikens vattendistrikt – Pilotstudie. Länsstyrelsen Norrbotten, Havs- och Vattenmyndigheten och Vattenmyndigheterna.

Havs och Vattenmyndigheten (2015) Förvaltning av lax och öring. Havs- och vattenmyndighetens förslag på hur förvaltning av lax och öring bör utformas och utvecklas. Rapport 2015:20

Havs- och vattenmyndigheten (2017a) Dialog om vattenkraft och miljö 2012 – 2016 och förslag till färdplan. Rapport 2017:1

Havs och Vattenmyndigheten (2017b) Åtgärder för havs- och vattenmiljö. Rapportering av användningen av anslag 1.12 under 2016.

Heldt T. och Nerhagen L. (2007) Turismens samhällsekonomiska betydelse. I Bohlin M. och Elbe J. (red) Utveckla turistdestinationer. Uppsala Publishing House

Heldt T. (2010) Financing Recreational Infrastructure with Micropayments and Donations: A Pilot Study on Cross-country Ski Track Preparations in Sweden. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism,Vol. 10, No. 3, 386–394

Hiltunen & Klevfors (2007) Rapport nr 1 2007, Vatten och fiskevårdslinjen Blekinge Läns Folkhögskola Bräkne Hoby.

Håkansson C. (2008) A new valuation question: analysis of and insights from interval open-ended data in contingent valuation. Environ Resource Econ 39:175–188. DOI 10.1007/s10640-007-9102-y

Håkansson C. (2009) Costs and benefits of improving wild salmon passage in a regulated river, Journal of Environmental Planning and Management, 52:3, 345-363, DOI:10.1080/09640560802703249

Jonsson M. (2015) Rikedomar runt rinnande vatten – De ekonomiska värdena av en miljöanpassad vattenkraft. Sportfiskarna, WWF, Älvräddarna och Naturskyddsföreningen.

Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten (2013) Svenskt fritidsfiske och fisketurism 2020

Kauppila P. och Karjalainen T.P. (2012) A process model to assess the regional economic impacts fo fishing tourism: A case study in northern Finland. Fisheries Research. http://dx.doi.org/10.1016/fishres.2012.05.004

Kotler P. (2013) Principles of Marketing. Sixth European Edition. Pearson

Lennox R.J., Falkegård M., Völlestad L.A., Cooke S.J. and Thorstad E.B. (2016) Influence on harvest restrictions on angler release behaviour and size selection in a recreational fishery. Journal of Environmental Management 175, 139-148.

Michanek G., Darpö J., Jagers S., Söderholm P., Sundblad E-L och Gipperth L. (2016) Genomförande av det svenska systemet för miljökvalitetsnormer. Lärdomar från forskningsprogrammet SPEQS. http://www.speqs.se/digitalAssets/1593/ 1593093_ genomfo--randet-av-det-svenska-systemet-fo--r-miljo--kvalitetsnormer.pdf

Naturvårdsverket (2007) Ekosystemansatsen – en väg mot bevarande och hållbart nyttjande av naturresurser. Rapport 5782

Naturvårdsverket (2008) Economic information regarding fisheries. Report 5879

Nerhagen L., Forsstedt S. och Hultkrantz L. (2017) Analyser av politikens samhällskonsekvenser är otillräckliga i Sverige. Ekonomisk debatt Nr. 3. Nationalekonomiska föreningen.

Nerhagen L. (2016) Management by good intentions and best wishes – on sustainability, transport investment planning and tourism in Sweden. CTS working paper 2016:4. Paper presented the Sixth Biennial Conference, ECPR Standing Group on Regulatory Governance, Tilburg University, July 6-8, 2016

Nieminen E., Kronbak L.G. och Lindroos M. (2016) International Agreements in the Multispecies Baltic Sea Fisheries. Environ. Resource. Econ. 65, 109-134. DOI 10.1007/s10640-015-9933-x

Oh C-O, Ditton R.B., Gentner B. and Riechers R. (2006) A stated preference choice approach for understanding anglers preferences for management options. Human Dimension of Wildlife, 10:3, 173-186, DOI: 10.1080/10871200

Olaussen J.O. & Liu Y. (2011) On the willingness-to-pay for recreational fishing – escaped farmed versus wild atlantic salmon. Aquaculture Economics & Management, 15:4, 245-261, DOI: 10.1080/13657305.2011.624573

Olausson J.O. (2016) Catch-and-release and angler utility: evidence from an Atlantic salmon recreational fishery. Fisheries Management and Ecology, 23, 253-263

Ostrom E. (2010) Beyond Markets and States: Polycentric Governance of Complex Economic Systems. American Economic Review 100-133. http://www.aeaweb.org/articles.php?doi=10.1257/aer.100.3.1

Palm S., Romakkaniemi A., Dannewitz J., Jokikokko E., Kagervall A., Pakarinen T. och Hasselborg, T. (2017) Torneälvens bestånd av lax, havsöring och vandringssik – gemensamt svensk-finskt biologiskt underlag för bedömning av lämpliga fiskeregler under 2017, SLU & Luke. SLU.aqua.2017.5.5-44

Paulrud A. Laitila T. (2012) A cost-benefit analysis of restoring the Em River in Sweden: valuation of angling site characteristics and visitation frequency. Applied Economics, 45:16, 2255-2266, DOI: 10.1080/00036846.2012.659348

Puro-Tahvanainen A., Viitala L., Lundvall D., Brännström G. och Lundstedt L. (2001) Torne älv – tillstånd och belastning, Lapin Ympäristökeskus & Länsstyrelsen i Norrbottens Län. Norrbottens läns rapportserie No. 3/2001

Resurs (2016a) TEM© 2015 Ekonomiska och sysselsättningsmässiga effekter av turismen i Sorsele kommun

Resurs (2016b) TEM© 2015 Ekonomiska och sysselsättningsmässiga effekter av turismen i Karlshamns kommun.

Romakkaniemi A. (2017), Unpublished data, Natural Resources Institute Finland

Rydberg B. och Westerholm B. (2012) Fel att ta betalt för friluftsliv. Svenska Dagbladet Debatt 7 januari 2012.

SCB/Hav (2013) Fritidsfiske i Sverige 2013. Statistiskt meddelande JO57SM1703.

SCB/Hav (2014) Fritidsfiske i Sverige 2014. Statistiskt meddelande JO57SM1703.

SCB/Hav (2015) Fritidsfiske i Sverige 2015. Statistiskt meddelande JO57SM1703.

SMHI (2015) Arbete med SVAR version 2012_1 och 2012_2, Svenskt Vattenarkiv, en databas vid SMHI. Rapport av Henestål J., m fl. Nedladdad 2017-06-21 från https://www.smhi.se/klimatdata/hydrologi/sjoar-och-vattendrag/ladda-ner-data-fran-svenskt-vattenarkiv-1.20127

SOU 2009:53 Fiskevård i enskilt vatten – en översyn av lagen om fiskevårdsområden.

SOU 2010:42 Med fiskevård i fokus – en ny fiskevårdslag. Slutbetänkande av Fiskelagsutredningen

SOU 2014:50 Med miljömålen i fokus - hållbar användning av mark och vatten. Delbetänkande av Miljömålsberedningen

SOU 2017:1 För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd. Slutbetänkande av Parlamentariska landsbygdskommittén

Statistiska centralbyrån (2017) Sveriges officiella statistik– årlig rapport för 2016

Staafjord, T., 2012, Vindelfjällens naturreservat: Grundutredning om natur, kultur, nyttjande och förvaltning, Länsstyrelsen Västerbotten.

Stensland S., Aas Ö and Mehmetoglu M. (2016) Understanding Constraints and Facilitators to Salmon Angling Participation: Insights from Structural Equation Modeling. Human Dimension of Wildlife, 22:1, 1-17. DOI: 10.1080/10871209.2016.1199073

Staples, D. & Funge-Smith, S. (2009) Ecosystem approach to fisheries and aquaculture: Implementing the FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries. FAO Regional Office for Asia and the Pacific, Bangkok, Thailand. RAP Publication 2009/11, 48 pp. http://www.beijer.kva.se/ftp/WIOAQUA/FAORAP2009.pdf

Tillväxtverket (2015) IBIS 2014. Resultat från den nationella gränsundersökningen IBIS 2014, inkommande besökare till Sverige. Rapport 0188 Rev A

Vail D. and Hultkrantz L. (2000) Property rights and sustainable nature tourism: adaptation and mal-adaptation in Dalarna (Sweden) and Maine (USA), Ecological Economics, Volume 35, Issue 2, 2000, Pages 223-242, ISSN 0921-8009, http://dx.doi.org/10.1016/S0921-8009(00)00190-7.

Muntliga källor vid intervjuer.

Ahlström Gunnar, PikeStrike Sweden. Intervjuad 2017-04-26.

Axelsson Lena, Turistchef Karlshamns Turistbyrå. Intervjuad 2017-04-11.

Blomkvist Dan, Länsfiskekonsulent vid Länsstyrelsen Norrbotten. Intervjuad 2017-04-21.

Brydsten Bo, Ordförande, Kraddsele Samfällighetsförening. Intervjuad 2017-03-30.

Boström Helen, Turismsamordnare Bräcke Kommun. Intervjuad 2017-04-13.

Glans Hanna, Projektledare vid Smålands Turism AB. Intervjuad 2017-04-05.

Grahn Pontus, Vattensamordnare och miljöekonom vid Länsstyrelsen Norrbotten. Intervjuad 2017-04-21.

Jobs Per, VD, Ammarnäs Värdshus samt Fishyourdream AB. Intervjuad 2017-03-31.

Johansson Adam, Fiskerikonsulent Länsstyrelsen i Jönköpings län. Intervjuad 2017-05-29.

Jörgensen Peter, Sandhamn Marine. Intervjuad 2017-05-02.

Kleeman Michael, Grundare och delägare Fishing in Sweden. Intervjuad 2017-04-06.

Lindh Ingrid, Entreprenör, Emils Fiskecamping. Intervjuad 2017-04-10.

Månsson Ivar, Styrelsens ordförande, Gimdalens Fiskevårdsområde. Intervjuad 2017-03-30.

Munk Lars, Produkt- och affärsutvecklare på Heart Of Lapland samt representant för Kengis Bruk och Kangos. Intervjuad 2017-03-30.

Olsson Lars-Åke, Entreprenör, Idsjöströmmens Flugfiske. Intervjuad 2017-03-29.

Oskarsson Mattias, Styrelseledamot, Ammarnäs Fiskevårdsområde. Intervjuad 2017-05-04.

Persson Bengt, Styrelseledamot och kassör, Övre Gimåns Fiskevårdsområde. Intervjuad 2017-04-07.

Schmitt Peter, VD, Ammarnäs Guidecenter AB, Intervjuad 2017-04-20.

Stålhammar Martin, Marinbiolog/limnolog Länsstyrelsen Blekinge. Intervjuad 2017-04-06.

Söderdahl Ola, Försäljningschef Jakt & Fiske på Sveaskog. Intervjuad 2017-04-07.

Thuresson Ulrik, Entreprenör Sorselefisket. Intervjuad 2017-05-25.

Wickman Daniel, Camp Dragsö Sportfishing. Intervjuad 2017-04-05.

Winnberg Maud, Kullagården/Gimdalens samlingslokal. Intervjuad 2017-04-28.

7 Publikationer inom samma område

Jordbruksverket (2015), Så utvecklar vi svenskt fritidsfiske och fisketurism – årsrapport 2014, rapport 2015:3

Jordbruksverket (2016), Så utvecklar vi svenskt fritidsfiske och fisketurism – årsrapport 2015, rapport 2016:5

Jordbruksverket (2017), Så utvecklar vi svenskt fritidsfiske och fisketurism – årsrapport 2016, rapport 2017:3

Bilaga 1 – Intervjuunderlag

Initiala skriftliga frågor Entreprenörer.

1. **Vilken årlig omsättning genererar er fiskeverksamhet totalt?**
   Om möjligt fördela summan på fiskekort, fiskeservice (guide, båt, utrustning etc), boende, mat, övrig kringservice.

2. **Hur många heltids sysselsatta arbetar i er fiskeverksamhet?**
   Om den består av flera deltider eller mix av deltid och heltid, vänligen summera dessa till motsvarande antal heltids sysselsatta. Det spelar ingen roll om det är egna anställda eller underentreprenörer/partners till verksamheten utan det är er bedömning av totalen som är intressant.

3. **Hur många besökare/kunder har er fiskeverksamhet på ett år?**
   Om möjligt fördela antalet eller ange ungefärlig procentandel svenska respektive utländska besökare. (Om möjligt vore det också intressant att få en uppskattning av andelen svenska gäster som kommer från lokalområdet respektive kommer utifrån som turister.)

4. **Vilken typ av besökare har er fiskeverksamhet?**
   De som kommer enbart för fisket, sådana som fiskar som en av flera aktiviteter under vistelsen eller en blandning? Reser de ensamma eller i grupp etc? Hur länge varar besöken?

Om ni inte har framtagna siffror och information, vänligen gör bedömningar. Under det kommande telefonsamtalet finns naturligtvis möjligheter att diskutera och nyansera dessa svar vidare.

Initiala skriftliga frågor till berörda turistorganisationer:

1. **A) Hur stor årlig omsättning genererar turismen på er destination?** Om framtagna aktuella siffror saknas, vänligen försök bedöma den turistiska omsättningen. Ange gärna också antalet gästnätter.
   B) Hur stor andel av omsättningen genereras av fisketurism? Om ej framtagna siffror finns tillgängliga, vänligen gör bedömningar.
   C) Om möjligt fördela den fisketuristiska omsättningen på fiskelicenser, fiskeservice, boende, mat, övrig kringservice.

2. **A) Hur många fisketurister besöker det aktuella området under ett år?**
   B) Ange/bedöm andelen svenska respektive utländska fisketurister av dessa.
   C) Ange om möjligt också antalet gästnätter som fisketuristerna genererar.

3. **Hur många heltids sysselsatta bedömer ni att fisketurismen genererar i det aktuella området?** (Om inte statistik finns, vänligen bedöm detta som en andel av totalt antal sysselsatta inom turismen i det aktuella området.)

4. **Finns några resultat av gästundersökningar i området, d.v.s. hur turister uppfattar destinationen?** Skriv gärna några rader eller bifoga om möjligt en summering, alternativt hänvisa till eller bifoga mer fullständigt sådant material.

Ge som sagt gärna era egna bedömningar som svar om det inte går att basera svaren på redan framtagen statistik och annan information. Under det kommande telefonsamtalet finns naturligtvis möjligheter att diskutera och nyansera dessa svar vidare.

Frågeunderlag för intervjuer.

1. **Avstämning och komplettering initiala frågor om Samhällsekonomiska effekter – Se frågor i separata dokument (entrepre/turorg)**

2. **Bakgrundsbeskrivning**:
   Geografi/historia? Någonting om hur destinationen uppstod.
3. **Beskrivning av fiskresursens och den fisketuristiska destinationens attraktivitet?**
   Typ av fiske, typ av entreprenörer, kringservice, säsong, tillgänglighet till fisket och vattnet, USP/kvalitet etc.

   Förutsättningar vidare utveckling resurs (tillflöden, fler sjöar, stärka populationer)?

4. **Områdets turistiska utbud generellt?**
   Attraktioner, typ, säsonger, konkurrensfördelar, kvalitet etc

   Infrastruktur (transporter, boende, service)

   Tillgänglighet (till destinationen)

5. **Vilka aktörer påverkar direkt och indirekt (medvetet eller omedvetet) fiskeförvaltningen och turismutvecklingen?**

   Gå igenom (även de som borde men inte är med.)

6. **Samverkan om utveckling fiskeresurs och destination.**

   Finns en organiserad samverkan? Vilka aktörer och i vilken form? Är alla viktiga aktörer involverade?

   Har man tydliga mål och hur fattas beslut? Finns intressemotsättningar? Finns möjlighet att delta för alla som är intresserade? Är det omgivande samhället engagerat på något sätt?

   Vem är drivande i samverkan?

   Vilka faktorer har möjliggjort dagens samverkan?

   Finns det brister och förändringsbehov i dagens samverkan för fortsatt utveckling?

   Sker datainsamling och framtagande av kunskapsunderlag?

   Andra relevanta personer att intervjua?

7. **Begränsningar och hinder för utveckling av fisketurismen?**

   Konkurrens om fiskresurs eller vatten? Från vilka?

   Miljöbegränsningar? Natura2000, strandskydd etc

   Förvaltningsrelaterade?

8. **Vilka faktorer, beslut, aktiviteter har varit avgörande för utvecklingen av er verksamhet/destinationen hittills?**

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-3007 • ISRN SJV-R-/-SE